

Ostavština Jože Požgaja - Zavičajna zbirka "Insulana" knjižnice "Nikola Zrinski" u Čakovcu

Novak, Tihana

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:570713>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-25**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Muzička Akademija u Puli

TIHANA NOVAK

**OSTAVŠTINA JOŽE POŽGAJA- ZAVIČAJNA ZBIRKA 'INSULANA' KNJIŽNICE
NIKOLA ZRINSKI U ČAKOVCU**

Diplomski rad

Pula, srpanj, 2016. godine.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Muzička akademija u Puli

TIHANA NOVAK

**OSTAVŠTINA JOŽE POŽGAJA- ZAVIČAJNA ZBIRKA 'INSULANA' KNJIŽNICE
NIKOLA ZRINSKI U ČAKOVCU**

Diplomski rad

JMBAG: 0303030087, redoviti student

Studijski smjer: Diplomski studij glazbene pedagogije

Predmet: Povijest hrvatske glazbe 2

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Znanost o umjetnosti

Znanstvena grana: Muzikologija i etnomuzikologija

Mentor: doc. dr. sc. Lada Duraković

Pula, srpanj, 2016. godine

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana _____, kandidatkinja za magistricu _____ ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositeljici prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom _____

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.
Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

Sadržaj

1. Uvod	6
2. Životopis	8
2.1. Pedagoški rad	13
3. Ostavština Jože Požgaja	17
4. Mapa I- Hrvatsko pjevačko društvo 'Zrinski' (1939.- 1941.)	18
5. Mapa II- Hrvatski državni konzervatorij (1941.- 1945.)	32
6. Mapa III- Razdoblje od 1945.- 1950.	40
7. Mapa IV- Razdoblje života i rada u Rijeci (1950.- 1960.)	49
8. Mapa V- Rad na V. gimnaziji u Zagrebu i Zavodu za školstvo (1960.-1970.) ...	58
9. Mapa VI- Honorarni docent Muzičke akademije (1967.- 1978.)	65
10. Mapa VII- Savez muzičkih pedagoga Jugoslavije (1962.- 1964.)	73
11. Mapa VIII- Udžbenici i priručnici	75
12. Mapa IX- Članci i predavanja	80
13. Mapa X- Dokumenti o Janku Slogaru	86
14. Zaključak	87
15. Literatura i izvori	91
16. Sažetak	94
Zahvale	95

1. Uvod

Čakovec je gradić smješten u najsjevernijem djelu Hrvatske, u Međimurju. Iz te regije bogate prošlosti potječu brojne uspješne osobe: umjetnici, sportaši, liječnici i znanstvenici koji su obilježili međimursku i hrvatsku povijest¹. Osim brojnih muzeja i arhiva, povijesne izvore ovog kraja čuva i Zavičajna zbirka 'Insulana', koja djeluje u okviru Gradske knjižnice 'Nikola Zrinski' u Čakovcu. Zbog svoje jedinstvene i raritetne građe, posebna vrijednost zavičajne zbirke pripada ostavštinama. U njima se pohranjuje rukopisna i efemerna građa koja sadrži vrijedne informacije o zavičaju i ljudima koji su dali veliki doprinos kulturi, školstvu, privredi, politici i općenito napretku svog kraja.

Odabir teme rada proizlazi upravo iz mog zanimanja za povijest kraja iz kojeg potječem, a taj sam interes odlučila povezati sa područjem svoje struke te svoj diplomski rad posvetiti nekome od brojnih poznatih i uspješnih Međimuraca koji su djelovali na glazbenom području, ali nisu poput Josipa Štolcera Slavenskog, Josipa Vrhovskog ili Borisa Leinera poznate osobnosti u Hrvatskoj i u inozemstvu, već su kroz svoj rad ostali 'nevidljivi' široj javnosti.

Od 1982. godine, u Zavičajnoj zbirci 'Insulana' je pohranjena ostavština istaknutog glazbenog pedagoga, zaljubljenika u glazbu, koji je s velikim marom prenosio svoje znanje, talent i iskustvo budućim generacijama, a svojim radom doprinosio unaprijeđenju kako glazbenog odgoja u školama, tako i glazbene struke općenito, profesora Jože Požgaja. U ostavštini se nalaze različiti dokumenti koji se odnose na njegov život i rad: osobna pisma, akti, korespondencija, podsjetnici za rad, dogovori vezani za kongrese, predavanja, stručna usavršavanja, razni osobni dokumenti, plakati, njegove knjige, skripte, kritike, osvrti itd.

Ovaj rad donosi pregled cjelokupne ostavštine, sastavljene od 10 mapa različite građe. Neke sam dokumente tek spomenula – mahom one jedinice koje nisu vezane isključivo uz Požgajev rad, poput osobnih dokumenata ili privatne korespondencije. Veću sam pažnju posvetila dokumentima koji ne prikazuju samo njegov život i djelo, već reflektiraju duh vremena i okolnosti u kojima je Požgaj stvarao. Posebno sam se osvrnula na dokumente koji su zanimljivi za glazbeno-

¹ Neki među njima su primjerice: Lujo Bezeredi- kipar, Josip Štolcer Slavenski- skladatelj, Ljuboslav Kuntarić- glazbenik i skladatelj, Filip Ude- gimnastičar, Ladislav Kralj Međimurec- umjetnik akvarelist, Franjo Punčec- tenisač, Fortunat Pintarić- svećenik i glazbenik, Dragutin Feleter- povjesničar, geograf i pisac, Ivan Novak- pravnik, publicist, političar, Josip Vrhovski- muzikolog, skladatelj i dirigent i dr.

pedagošku struku, a informacije koje sam saznala iz njih pokušala sam povezati sa slikom općeg stanja u glazbenoj nastavi u ono doba, kao i sa današnjim glazbenim obrazovanjem. U radu je, dakle, naglasak na opisu dokumenata koje sam pokušala sagledati iz povijesne perspektive, u kontekstu glazbenog života vremena u kojem su nastajali.

Najveći problem s kojim sa se susretala pišući ovaj rad je pronalaženje relevantne literature, vezane uz reforme glazbene nastave nakon II. svjetskog rata, polemika koje su se vodile oko različitih metoda opismenjavanja u poratnom razdoblju te ostalih pojedinosti vezanih uz glazbeno obrazovanje u osnovnim školama tijekom druge polovine 20. stoljeća koje bi mi pomogle u kontekstualizaciji građe. Koristila sam stoga tek nekoliko dostupnih publikacija vezanih uz tu problematiku. O životu i radu Jože Požgaja najopsežnije informacije i najvrjednije podatke bilježi knjižica koju je objavio Centar za kulturu Čakovec 2014. godine, u povodu stote obljetnice rođenja i tridesete obljetnice njegove smrti.

2. Životopis

Josip 'Joža' Požgaj, glazbeni pisac i pedagog, rođen je 16. ožujka 1914. godine u Čakovcu, kao najmlađi od petero djece. Iako mu je krsno ime Josip, od malena su ga zvali Joža, te se on kasnije redovito služio upravo tim imenom (stoga se u literaturi može pronaći i pod imenom Josip Požgaj kao i Joža Požgaj).

Slika 1- Josip Požgaj

Odgojen je u skromnoj obitelji. Imao je tek dva mjeseca kada je njegov otac Đuro otišao na frontu. Otad mu se u jeku I. svjetskog rata gubi svaki trag, što je rezultiralo oskudicom u kojoj je živjela njegova obitelj. Obiteljska kuća u ulici Kraljice Marije (danas ulica Ruđera Boškovića) na sreću je bila dovoljno prostrana, pa je njegova majka Katarina dio odlučila iznajmljivati nekolicini đaka, kako bi svojoj djeci osigurala pristojan život. Upravo će uz te đake i uz njihovu pomoć Joža još kao dječak razviti ljubav prema glazbi. Njegove starije sestre bile su članice mjesnog pjevačkog zbora, te je s njima često doma pjevao i vježbao. Posebnu radost i oduševljenje stvarali su mu zvukovi tamburica koje su vježbali njihovi podstanari za Školski tamburaški orkestar. *„Taj zvuk tamburaškog sastava oduševljavao je mladog Jožu, pa bi se dolazeći iz škole ranije, zavukao u njihove sobe isprobavajući redom*

sve instrumente, nastojeći oponašati njihovo sviranje. Primijetivši njegovo snalaženje, dečki su ga uskoro počeli pozivati u orkestar i tako je do završetka građanske škole, s 14 godina, postao pravi mali tamburaš.“, svjedoči u gore spomenutoj publikaciji njegova kćer Višnja Požgaj².

Školovanje je nastavio u čakovečkoj Učiteljskoj školi, gdje je imao sreću da mu profesor bude jedan od najboljih onodobnih glazbenih pedagoga, prof. Janko Slogar. Uz njegovu pomoć svladao je tehniku sviranja na klaviru i orguljama, te svirao u školskom tamburaškom i zabavnom orkestru, a po potrebi je bio i dirigent malog pjevačkog zbora i zabavnog orkestra.

Nakon završene Učiteljske škole, na preporuku prof. Slogara upisao je nastavnički studij na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Uz to, studirao je i orgulje u klasi profesora Franje i Čedomila Dugana, te Franje Lučića. Osim toga, pokazivao je veliko zanimanje i za metodiku glazbene nastave, o kojoj je učio vanredno, pohađajući predavanja prof. Zlatka Grgoševića. Tom predmetu posvetio je i svoju zapaženu diplomsku radnju *Suvremene metode muzičkog odgoja*. Nakon diplome, 1939. godine, vratio se u rodni Čakovec gdje se zaposlio kao profesor na Učiteljskoj školi i nastavnik solfeggia u varaždinskoj glazbenoj školi.

Uz brojne nastavničke obaveze, sudjelovao je i u kulturnom i glazbenom životu svoga kraja. Osnovao je Hrvatsko pjevačko društvo Zrinski i preuzeo vodstvo njegovog mješovitog pjevačkog zbora. Uz to, osnovao je i vodio društvenu Dječju zbornu školu.

Prenaporan i stresan rad prekinula je bolest. Upućen je na liječenje u sanatorij u Novi Marof, a brigu o zborovima preuzeo je njegov kolega prof. Tomislav Miškulin³.

² Požgaj Višnja, Moj otac Joža Požgaj, *Joža Požgaj, stota obljetnica rođenja i trideseta obljetnica smrti*, Letis Pretetinec Čakovec, 2014, str. 11.

³ Više o Tomislavu Miškulinu: <http://evarazdin.hr/kultura/na-danasnji-dan-umro-je-varazdinski-dirigenti-zborovoda-tomislav-miskulin-355260/> (23.6.2016.)

Slika 2- Josip Požgaj, voditelj dječjeg zbora Hrvatskog pjevačkog društva 'Zrinski', Čakovec 1940.

U sanatoriju je dočekaio početak II. Svjetskog rata i mađarsku okupaciju Međimurja 1941. godine. Po izlasku iz sanatorija, u svibnju 1941., nije se vratio u okupirani Čakovec na staro radno mjesto, već je kao i svi njegovi kolege s Učiteljske škole, čekao da bude raspoređen na novo u Nezavisnoj državi Hrvatskoj. U lipnju se oženio svojom kolegicom Evom Matanić, a već je idući mjesec primio dekret za mjesto na Učiteljskoj školi u Banja Luci. Gotovo istovremeno njegov bivši profesor Grgošević predložio mu je da preuzme katedru metodike na Konzervatoriju u Zagrebu što je s oduševljenjem i zahvalom prihvatio, a već na jesen je imenovan i docentom. Na tom je poslu ostao do završetka rata, vodeći istovremeno pjevački zbor Hrvatskog društva Međimuraca u Zagrebu i pripremajući građu za svoju prvu knjigu *Metodika muzičke nastave*.

Po završetku rata dobio je otkaz na Konzervatoriju kao i svi njegovi kolege zaposleni u vrijeme NDH. „*Bio je dakako povrijeđen, ali je, hoteći pokazati kako položaj docenta nije prihvatio iz želje za karijerom, ponosno i prkosno uzeo svoju učiteljsku diplomu i zamolio mjesto učitelja u bilo kojem međimurskom selu.*“, svjedoči njegova kćer Višnja⁴.

U jesen 1945. zaposlio se u osnovnoj školi Sv. Juraj na Bregu u blizini Čakovca i preselio sa svojom obitelji, ženom i dvoje djece, Mladenom i Višnjom, natrag u rodno Međimurje. Obavljao je i dužnost orguljaša u crkvi te je formirao

⁴ Požgaj Višnja, ibid., str. 13

pjevački zbor. Istovremeno je završavao rukopis svoje *Metodike muzičke nastave*, koji je objavljen 1950. godine.

Slika 3- Iz obiteljskog albuma- život u Sv. Jurju na Bregu

Nakon nekoliko mjeseci rada na selu premješten je u Čakovec gdje je kraće vrijeme radio u Realnoj gimnaziji. I u tom je razdoblju aktivno sudjelovao u kulturnom životu grada. Radio je kao referent za kulturu i umjetnost u Gradskom narodnom odboru, organizirao koncertna gostovanja, likovne izložbe i ostale kulturne sadržaje. Tada mu se rodilo i treće dijete, sin Neven. Zbog teškog bronhitisa, doktor mu je preporučio boravak na moru, pa je odlučio 1950. godine, zajedno s obitelji, preseliti u Rijeku gdje je prihvatio dužnost direktora na Glazbenoj školi. Tu je djelovao 10 godina, najprije kao direktor škole, a zatim i kao profesor. Podučavao je i gitaru u dječjoj bolnici za tuberkulozu na Kantridi, pisao glazbene igrokaze za djecu, glazbene kritike za *Radio Rijeku* i *Riječki list*, te surađivao i s drugim novinama i časopisima (*Vjesnik*, *Borba*, *15 dana*, *Riječka revija*, *Muzičke novine*, *Zvuk* i dr.). Uz to je držao brojna predavanja i seminare.

Slika 4- Iz obiteljskog albuma- rad u Dječjoj bolnici za tuberkulozu na Kantridi, Rijeka

Godine 1960. odlučio je preseliti u Zagreb. Prihvatio je posao na Petoj gimnaziji u Zagrebu, a iste godine počeo je raditi i kao prosvjetni radnik u Zavodu za školstvo grada Zagreba, gdje će ostati sve do 1970. godine. God. 1967. počinje ponovno honorarno raditi i na Muzičkoj akademiji, najprije kao voditelj seminara i praktičnih vježbi na Nastavničkom odsjeku, a zatim i kao honorarni docent za Metodiku muzičkog odgoja i za Vježbe u Seminaru za muzički odgoj, s programom kojeg je sam predložio i osmislio. Na toj dužnosti bio je jedanaest godina, do 1978. godine, kada je otišao u mirovinu, ali se i dalje rado odazivao pozivima za sudjelovanje na republičkim i savezним seminarima za nastavnike, smotrama pjevačkih zborova, pisanje članaka i referata.

God. 1974. godine izlazi njegova druga knjiga *Metodika glazbenog odgoja u osnovnoj školi*. Prvo je izdanje bilo rasprodano, pa je s veseljem prionuo pisanju drugoga, koje je trebalo prilagoditi novom nastavnom programu. Iako lošeg zdravlja, radio je intenzivno i predano sve do 12. travnja 1984. godine kada je preminuo u 71. godini života.

2.1. Pedagoški rad

Rad u nastavi bio je važan dio djelovanja Josipa Požgaja i polazište za njegov metodički rad. U 45 godina radnog staža prošao je nastavničku praksu na svim razinama - od osnovnoškolskih ustanova preko srednjoškolskih do glazbenih škola i akademije. Osim toga velik doprinos dao je razvoju kulturnog i glazbenog života u Hrvatskoj: djelovao je kao voditelj amaterskih pjevačkih zbora, organizator koncertne djelatnosti, glazbeni publicist i predavač na brojnim glazbeno- pedagoškim seminarima.

Bio je predan radu, a u želji za stručnim usavršavanjem pohađao je glazbeno-pedagoške tečajeve u Salzburgu, Berlinu i Münchenu, te neprestano konzultirao raznu stručnu literaturu na hrvatskom te na mađarskom i njemačkom jeziku, koje je vrlo dobro poznao. Koliko mu je stalo do struke i koliko ga je ona zanimala pokazuju i mnogobrojni seminari i radionice koje je održao za učitelje razredne i predmetne nastave. Značajnije mjesto među njima pripada godišnjoj smotri *Pogled u naše razrede*⁵ koju je ustanovio i redovito vodio.

Napisao je i udžbenike, priručnike i knjige za učitelje glazbene kulture, koji su pratili tadašnju problematiku glazbenog odgoja, a kojima je nastojao olakšati budućim nastavnicima stjecanje stručne spreme te im pomoći pri budućem radu u nastavi. Među njima se ističe *Metodika muzičke nastave* u kojoj je najviše prostora posvetio problemu glazbenog opismenjavanja koji je u to vrijeme bio najveći problem u osnovnoj školi, jer se glazbeni odgoj shvaćao kao pojednostavljeni solfeggio. U toj je knjizi veliku pozornost posvetio i glazbenim sposobnostima djece i načinima njihova utvrđivanja. U drugoj knjizi, *Metodika glazbenog odgoja u osnovnoj školi*, pisao je o integracijskom modelu i ponudio odgovore na praktična pitanja kao što su kako izabrati prikladnu pjesmu, kako je obraditi po sluhu, kako provoditi stvaralačke aktivnosti i sl. „*Požgajeve Metodike, kao njegovi ključni doprinosi hrvatskoj glazbenoj pedagogiji, odraz su određenih koncepcija glazbene nastave u osnovnoj školi, pisane u određenim društvenim i povijesnim okolnostima. (...)Metodike J. Požgaja ne treba danas procjenjivati po kriteriju sadašnje ili neke buduće aktualnosti, već po tome*

⁵ *Pogled u naše razrede*- smotra na kojoj su najistaknutiji nastavnici glazbenog odgoja održavali praktična predavanja sa svojim razredima pred velikim auditorijem svojih kolega.

koliko su bile aktualne dok su to bile! Rijetki su, uostalom pedagoški tekstovi koji se pišu za vječnost.“, zaključio je Rojko.⁶

Požgaj je ostao zapamćen i kao autor brojnih rasprava i članaka u glazbeno-pedagoškim časopisima. Pratio je i komentirao gotovo sva glazbeno-pedagoška zbivanja: seminare, nove udžbenike, nastavne programe, metode rada u nastavi. God. 1970. godine sudjelovao je na Međunarodnom kongresu glazbenih pedagoga u Moskvi s referatom *Neki bitni elementi u obrazovanju i stručnom usavršavanju nastavnika muzike u osnovnim školama*. Značajno priznanje njegovoj stručnosti i ugledu dogodilo se 1962. godine kada je na Kongresu Saveza udruženja muzičkih pedagoga Jugoslavije u Ohridu izabran za predsjednika Saveza u dvogodišnjem mandatu. Bio je i počasni član i dobitnik Povelje Saveznog udruženja muzičkih pedagoga Jugoslavije, a 1976. godine nagrađen je nagradom Ivan Filipović za unapređivanje pedagoške teorije i prakse.

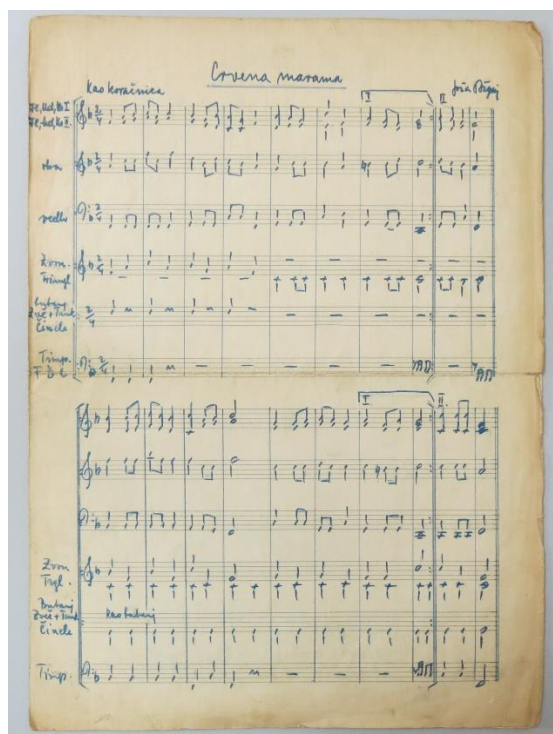

Slika 5- Iz obiteljskog albuma- Kongres pedagoga u Ohridu

Iako nije bio skladatelj, Joža Požgaj napisao je i nekoliko autorskih skladbi. To su uglavnom prigodna djela, pjesme za školu (Crvena marama, Naprijed pioniri,

⁶ Rojko Pavel, Joža Požgaj- glazbeni pedagog, *Tonovi 63*, Udruženje muzičkih pedagoga Hrvatske, Zagreb, 2014. str. 103-114.

Novogodišnja, Djeca i vrapci...) i glazbeni igrokazi za djecu (Djevojčica i proljeće, Sunčana priča, Naš brod), te kraće četveroglasne zborske skladbe (Laudate Dominum, Svi puci hvalite Gospodina).

Slika 6- Originalan notni zapis i rukopis pjesme 'Crvena marama' Josipa Požgaja

Iako je svoju djelatnost usmjeravao na to da pomogne i olakša stjecanje prakse budućim glazbenim pedagogima, uvijek je naglašavao da je najvažnije da nastavnici glazbe prvenstveno budu 'muzikanti'. Drugim riječima, glazbeni pedagog po njegovom je mišljenju trebao biti prvenstveno praktičar: ljubitelj pjesme i aktivnog muziciranja. Samo će takav nastavnik, smatrao je Požgaj, moći udovoljiti osnovnom smislu glazbenog odgoja: da se nastava glazbe u osnovnoj školi odvija u vedrom i radosnom ozračju. Osnovni adut glazbene nastave morala je biti pjesma i pjevanje, samo se njima mogla postići pozitivna atmosfera u razredu, za koju se Požgaj svesrdno zalagao.⁷

⁷ Vidi više: Požgaj Višnja, op.cit; Rojko Pavel, op. cit.; Magdalenic Branimir, *Joža Požgaj, stota obljetnica rođenja i trideseta obljetnica smrti*, Letis Pretetinec, Čakovec, 2014. str 52.- 55., Kapun Vladimir, Glazbeni teoretičar 'prve A-klase', *Joža Požgaj, stota obljetnica rođenja i trideseta obljetnica smrti*, Letis Pretetinec, Čakovec, 2014. str. 57.- 59., Reich- Ribar Truda, in Memoriam prof. Joži Požgaju, *Zvuk 2*, Savez organizacije kompozitora Jugoslavije, 1984. str. 63.- 66.; Andreis Josip, *Muzička enciklopedija*, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, 1971. sr. 433; Kalšan Vladimir, Kalšan Janko, *Međimurski biografski leksikon*, Čakovec, 2012.

„Imali smo divno djetinjstvo. Iako su stari jako, jako mnogo radili, sve svoje slobodno vrijeme poklonili su nama djeci. (...) Putovali smo, kad god je bilo vremena ali i novaca za benzin, na veliko „veselje“ naših rođaka i znanaca, jer nas je ipak došlo-pet! (...) Tata je jako volio Krležine balade, i često nam ih je vrlo doživljeno čitao. Zato nije ni čudo, da sam jednom, dobivši volju za komponiranjem, posegnuo upravo za baladama. (...) Ono što je uslijedilo, tata je kasnije žustro demantirao, ali bilo je ovako: Prišao je klaviru i pitao: „Što radiš?- Komponiram! Pa zar na balade, kako se usuđuješ? Veliki kompozitori su bezuspješno pokušavali tražiti muziku za balade. Uzmi dječje pjesmice!“ Dječje pjesmice? Hm. To mi je u tim godinama bilo daleko ispod časti pa sam odustao.“

Neven Požgaj⁸

„Profesor Požgaj bio je jedna iznimna osobnost. Ono što bih posebno istaknuo je to da je bio „muzikant“. Bio je za pjevanje na satu, ali za osmišljeno pjevanje. Kad se pjeva, mora se znati što se pjeva, što pjesma predstavlja. Mora se učiti ono što je učeniku te dobi shvatljivo, i u smislu teorije, i u smislu povijesti glazbe. Ono što je zadivljujuće kod profesora Požgaja je to da je on bio poeta.(...)...da je on bio odličan govornik. To je zaista točno. Zato jer je bio govornik s pjesmom u prozi. Imao je pjesnički nadahnute govore. Profesor Požgaj bio je veliki erudit, vrsni pedagog i divni kolega i prijatelj.“

Vladimir Kranjčević⁹

⁸ Požgaj Neven, Dalekovidni tata, *Joža Požgaj, stota obljetnica rođenja i trideseta obljetnica smrti*, Letis Pretetinec Čakovec 2014. str. 61.- 62.

⁹ Kranjčević Vladimir, *Joža Požgaj, Joža Požgaj, stota obljetnica rođenja i trideseta obljetnica smrti*, Letis Pretetinec Čakovec 2014. str. 65.- 67.

3. Ostavština Jože Požgaja

Ostavština Jože Požgaja danas se čuva u Zavičajnoj zbirci 'Insulana' koja djeluje u okviru gradske knjižnice i čitaonice 'Nikola Zrinski' u Čakovcu. Ostavštinu je preuzeo 22. veljače 1982. godine tadašnji direktor knjižnice, g. Vladimir Kapun, na čiju je inicijativu i poziv prof. Požgaj sakupio, sredio i predao svoje važnije dokumente. Sastoji se od deset dobro očuvanih mapa raznolike knjižnične građe. To su rukopisni tekstovi (najveći dio), udžbenici, priručnici, knjige, tekstualni i slikovni dokumenti i sl.

Cilj zavičajne zbirke je očuvanje te zbirke kao posebno značajne građe koja je dio kulturne baštine Međimurja, ali i značajan segment u kulturnoj baštini Hrvatske. Zbog potrebe očuvanja i zaštite, knjižnica je provela i digitalizaciju, čime je zbirku učinila dostupnijom korisnicima.¹⁰

Rad obuhvaća opis većine dokumenata za koje sam smatrala da su relevantni i zanimljivi, osim onih u kojima se iz samog naslova razaznaje da je riječ o protokolarnim dokumentima, potvrdama, knjigama i sl. Valja napomenuti kako nisu opisani ni svi dokumenti iz mape broj sedam, koja je najobimnija i najvećim dijelom obuhvaća prepiske sa svim značajnim pedagogima na prostoru bivše države a koju nije moguće razumjeti bez uvida u cjelokupnu korespondenciju, a ostavština sadrži samo jedan njezin dio.

Prilikom svečanog obilježavanja stote godišnjice Požgajeva rođenja i tridesete godišnjice smrti u ožujku 2014. godine, u dvorani Zrinski/ Scheier u Čakovcu, održan je skup na kojem su prisustvovali i održali izlaganja članovi Požgajeve obitelji, te brojni glazbenici i drugi kulturni djelatnici. Tom je prigodom objavljena i knjižica „Joža Požgaj/ 1914-2014“, vrijedan dokument koji mi je poslužio kao svrsishodan oslonac za pisanje ovog rada.

¹⁰ Križan Ljiljana, op.cit, str. 35.

KNJIŽNICA I ČITAONICA
ČAKOVEC

Broj 29-2/82.
Čakovec, 22. veljače 1982.

Prof. Joža i Eva Požgaj

ZAGREB
Klašićeva 25-a

Ovim vam potvrđujemo primitak 10 (deset) fascikala dokumenata o radu prof. Jože Požgaja i 3 (tri) fascikla dokumenata o radu Eve Požgaj s prilogima kojih se popis nalazi uz svaki fascikl. Po jedan primjerski svakog popisa namijenjen vama posebno je i pojedinačno potpisao i preuzimanje za Knjižnicu i čitaonicu Čakovec potvrdio njenim pečatom direktor Vladimir Kapun.

Ova Knjižnica se obavezuje da će svu navedenu dokumentaciju obradivati, čuvati i osiguravati od otudjenja, oštećenja ili uništenja, a ima pravo davati je na proučavanje i slično korištenje zainteresiranim pod općim uvjetima koji vrijede u knjižnicama i arhivima za rad s takvom bibliotečnom građom. Pri tom je dužna poštovati vaša autorska prava i ostala prava i na to upozoravati sve korisnike gradje. Knjižnica ne može otudjivati navedenu gradju u cjelini niti djelomično niti mijenjati namjenu za njeno korištenje bez sporezuma s vama i u slučaju prestanka rada Knjižnice ili promjene njenog statusa sve ove obaveze prelaze na fizičku ili pravnu osobu koja će preuzeti imovinu, prava i obaveze Knjižnice.

Zahvaljujemo vam na razumijevanju i načinu kojim ste odgovorili na naše pismo broj 29/1982. od 4. veljače o. g. i izražavamo vam uvjerenje da će bibliotečna gradja koju predajete Knjižnici poslužiti za obostrenu korist.

Direktor:
Vladimir Kapun

Slika 7- Potvrda o preuzimanju ostavštine

4. Mapa I- Hrvatsko pjevačko društvo 'Zrinski' (1939.- 1941.)

U prvoj mapi nalaze se dokumenti vezani uz osnivanje i rad Hrvatskog pjevačkog društva 'Zrinski' od njegova osnutka 1939., pa do prestanka djelovanja 1941. godine.

Mapa sadrži 27 dokumenata: novinskih članaka, plakata, programa koncerata, pozivnica. Iz ovih dokumenata da se iščitati kako je teklo osnivanje HPD 'Zrinski', značajne osobe vezane za njegovo osnivanje, koja mu je bila svrha i zašto je bio značajan za lokalnu zajednicu i šire.

Dokument 1,01- *Poziv na osnivačku skupštinu društva*

Iz prvog dokumenta, poziva na prisustvovanje osnivačkoj skupini, razvidno je zbog čega su mještani i ugledni kulturni djelatnici Međimurja odlučili osnovati

Hrvatsko pjevačko društvo; „*Po želji mnogih naših sugrađana, a radi narodno-kulturnih potreba te ugleda našeg dragog Čakovca- osniva se ovdje hrvatsko pjevačko društvo. U njemu će naši građani i omladina naći mjesto užitka u najplemenitijoj glazbenoj umjetnosti; našoj djeci ono će biti izvor životne radosti i dragocjene pouke, a cijelom našem gradu- ponos i dika.*“

U potpisu stoji ime sazivača skupštine Janka Slogara, profesora pjevanja i sviranja na čakovečkoj Učiteljskoj školi.

Dokument 1,02- *Članak u 'Hrvatskom dnevniku' 15.10. 1939.*

Članak govori o osnivanju Hrvatskog pjevačkog društva u okviru kojeg će djelovati mješoviti zbor, dječji zbor, te dječja zborna škola u kojoj će se raditi po načelima ondašnjih, suvremenih glazbeno-pedagoških metoda. Glazbeno vodstvo će biti u rukama 'domaćeg sina' prof. Jože Požgaja, a ovaj zbor ujedno bi pridonio Čakovcu da postane pravo kulturno i nacionalno središte Međimurja.

Dokument 1,03- *Dva članka iz 'Hrvatskog jedinstva'*

Prvi članak, naslova 'Čakovec dobiva hrvatsko pjevačko društvo, objavljen 14.10.1939. u *Hrvatskom jedinstvu*, identičan je članku objavljenom u *Hrvatskom dnevniku* (dokument 1,02).

Drugi članak, 'Vijesti iz Međimurja', objavljen 28.10.1939. također u *Hrvatskom jedinstvu*, br. 107., donosi izvještaj sa osnivačke skupštine. Zanimljivo je da skupštini radi bolesti nije mogao prisustvovati prof. Slogar, stoga ju je otvorio prof. Ljuboslav Kuntarić. Slijedi opis tijeka skupštine: čitanje programa rada, društvenih pravila, te nekoliko riječi o dječjoj zornoj školi. Izbrana je i uprava na čelu s predsjednikom prof. Slogarom i potpredsjednikom g. Rudolfom Kropekom. Jednoglasno je donijeta i odluka o stupanju zbora u Hrvatski pjevački savez na prijedlog prof. Požgaja. Na prijedlog g. Krokeka poslani su i brzojavi dr. Vladku Mačeku, predsjedniku Hrvatske seljačke stranke i dr. Ivanu Šubašiću, banu Banovine Hrvatske. Skupština je završena zajedničkim pjevanjem 'Lijepe naše domovine' „...*koju su svi prihvatili i dali oduška svojoj radosti*“, navodi se u članku.

Dokument 1,04- *Poziv na prvu probu zbora*

Ovaj dokument svjedoči o počecima rada zbora, te mjestu i vremenu održavanja proba. Probe su se održavale u večernjem terminu u dvorani Vatrogasnog doma, a prva proba bila je 23. 10. 1939. godine u osam sati navečer.

Dokument 1,05- *Članska iskaznica društva*

Članska iskaznica posebno je zanimljiva jer sadrži popis obveza članova i kaznene mjere koje će se poduzimati za njihovo nepoštivanje.

Članak 1. navodi da će se mješoviti zbor HPD „Zrinski“ posvetiti „*gajenju lijepe pjesme pa se u tu svrhu podvrgava propisima Poslovnika.*

Članak 8. „*Zakašnjenje ili izostanak s vježbe dužan je pjevač sam ili po drugome do prvog slijedećeg pokusa zapisati u kontrolnu knjigu i navesti razlog izostanka. Dopuštenje stalnog (periodičkog) izostajanja ili pak neprekidnog izbivanja se više od tri pokusa iz naročitog razloga- treba moliti pismeno preko poslovodje.*

Članak 10. „*Pod prijetnjom isključenja zabranjeno je: odnositi iz društvenih prostorija note, u prostorijama voditi političke rasprave.*

Članak 11. „*Član ili pripravnik, koji bez isprike u roku od tri dana ili pak neopravdano izostane s pokusa ili nastupa- kažnjava se:*

Prvi puta- opomenom

Drugi puta- strogom opomenom

Treći puta- ukorom

Četvrti puta- strogim ukorom

Peti puta- brisanjem

Neispričano ili neopravdano zakašnjenje više od 10 minuta poslije početka pokusa i dolazak kasnije od 30 min. prije nastupa jednak je izostanku, pa se tako i kažnjava. Član koji je brisan radi disciplinskog prestupa- nema pravo žalbe na glavnu skupštinu.

Dokument 1,06- *Poziv roditeljima na upis djece u 'Dječji zbor' društva*

Pozivnica roditeljima da upišu djecu u veliki dječji zbor koji će djelovati u sklopu HPD 'Zrinski' kao što je bilo rečeno i na osnivačkoj skupštini. U pozivu je dano obrazloženje zašto bi djecu bilo dobro učlaniti u zbor, tj. koje su pozitivne strane pohađanja zbora. Uloga zbora bilo je glazbeno obrazovanje i oplemenjivanje djece: „*U tom zboru djeca će provoditi sretne časove u pjesmi i igri; nastupati će na*

priredbama i koncertima te sudjelovati u pjevačkim natjecanjima dječjih zborova.“ U nastavku su dane informacije o materijalnoj potpori. U skladu sa radom sličnih ustanova u ostalim većim gradovima, određena je mjesečna članarina od 2 dinara, kako bi se mogla priskrbiti sredstva održavanja zbora, te nabava nota, pomagala i ostalog.

Ispod poziva nalazi se i pristupnica koju ispunjava roditelj.

Dokument 1,07- *Poziv roditeljima za kontrolu dječjih izostanaka*

S obzirom na česta nedolaženja djece na probe i neplaćanje članarine, uvedene su dodatne mjere kontrolu u vidu tiskanih ceduljica na koje su se bilježili dolasci djece, kao i posebne ceduljice s uplaćenom članarinom. Mole se roditelji da kontroliraju djecu, a sve to s ciljem kako se ne bi dogodilo da djeca umjesto na probu zbora odu negdje drugdje ili propuste dati novac za članarinu.

Dokument 1,08- *Plakat za prvi koncert 9.3.1940. godine*

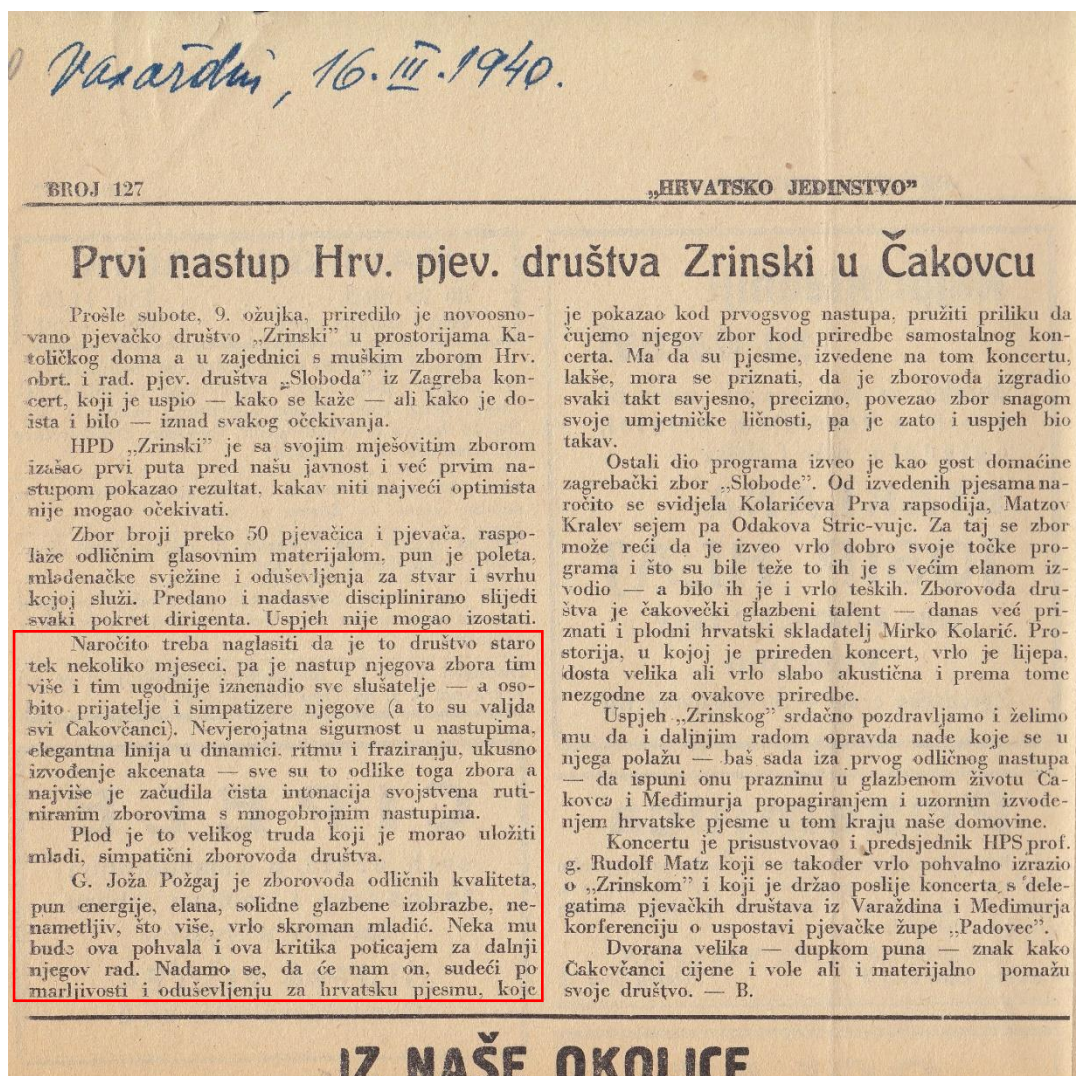
Slika 8- Plakat za prvi koncert HPD 'Zrinski'

Dokument 1,09- *Raspored svečanog koncerta 9.3.1940. i tekstovi pjesama*

Koncert je održan u Katoličkom domu u Čakovcu, a osim HPD 'Zrinski' sudjelovao je muški zbor Hrv. Obrtničkog i narod. pjev. društva 'Sloboda' iz Zagreba sa dirigentom Mirkom Kolarićem.

Dokument 1,10- *7 novinskih članaka iz 'Hrvatskog jedinstva' na održani svečani koncert*

Prvi nastup HPD 'Zrinski' popratio je velik broj ljubitelja glazbe, koji su s velikim zanimanjem i iščekivanjem došli poslušati plodove rada novopečenog čakovečkog zbora u kojem je pjevalo više od 50 članova. Članci pozitivno i pohvalno govore o nastupu i radu zbora, a posebno se ističe i značaj voditelja Jože Požgaja.

Slika 9- Članak iz 'Hrvatskog jedinstva' objavljen u ožujku 1940. godine

Na koncertu je prisustvovalo više glazbenih stručnjaka, među kojima se posebno ističe predsjednik Hrvatskog pjevačkog saveza Rudolf Matz.

Dokument 1,11- *Članak iz 'Hrvatskog dnevnika' o Danu hrvatske pjesme u Štrigovi*

Članak, objavljen 3.10.1940. godine govori o koncertu kojeg je 29.9.1940. priredilo HPD 'Zrinski', a na kojem su se izvodile međimurske popijevke i skladbe. Unatoč lošem vremenu i otežavanju slovenskih vlasti oko priredbe koncerta¹¹, članak kaže da je koncert slušalo preko 500 ljudi iz Štrigove i okolice. Koncert je primljen jako dobro, „divne melodije natjerale su mnogu suzu na oči razdraganih slušalaca, dok je zborovodja Požgaj izmedju pojedinih pjesama tumačio njihovo značenje i vrijednosti, stvarajući tako idealno jedinstvo izvadjača i publike.“

Dokument 1,12- *Članak iz 'Hrvatskog dnevnika' o osnivanju dječje zborne škole*

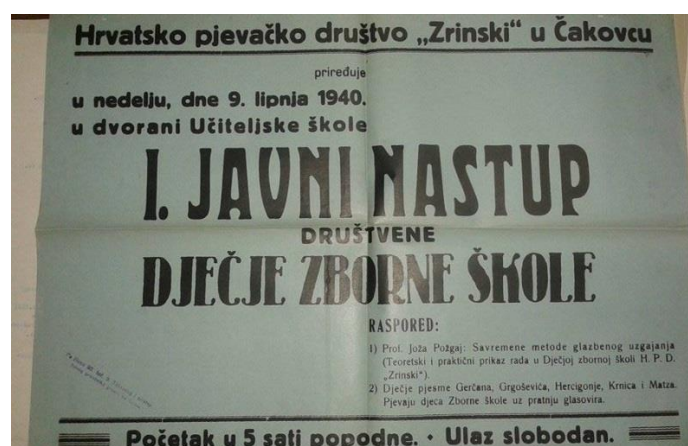
Članak govori o prvom javnom nastupu dječje zborne škole koji je održan s ciljem da se građani upoznaju sa aktivnošću najmlađih članova HPD 'Zrinski'. Koncert je održan u dvorani Učiteljske škole, a uz koncert, prof. Požgaj održao je kratko predavanje o suvremenim metodama glazbenog odgoja. Osim praktičnog djela, u kojem je zbor otpjevao skladbe Matza, Grgoševića, Hercigonje i Gerčana, putem izlaganja prikazao je i rad dječjeg zbora. Publika je koncert primila s velikim zadovoljstvom i pohvalama, što je pokazala velikim aplauzom izvođačima i pokretačima inicijative.

Dokument 1,13- *Pozivnica na Prvi javni nastup društveno Dječje Zborne škole*

Potaknuti vrlo uspješnim glazbenim kongresom dječje pjesme u Zagrebu, a i činjenicom da se sve veća pažnja posvećuje dječjem pjevanju i glazbenom odgoju, HPD 'Zrinski' je osnivanjem dječje zborne škole htio dati doprinos takvom glazbeno-odgojnom cilju. Stoga je odlučeno da se 9. lipnja 1940. godine održi prvi javni nastup dječjeg zbora u dvorani Učiteljske škole u Čakovcu, kako bi se građani mogli upoznati s aktivnošću najmlađih članova zajednice. Na nastupu će prof. Požgaj svima prisutnima približiti suvremene metode glazbenog odgoja, najprije kratkim predavanjem, a zatim praktično, samim nastupom zbora.

¹¹ 1939. godine provodi se nasilna slovenizaciju štrigovačke općine. Uklanja se hrvatsko činovništvo i namješta slovensko. Napose je na udaru hrvatsko učiteljstvo. Obranu hrvatstva odlično vodi kapelan Juraj Miklaužić, zato ga proganjaju policijske vlasti. (...) „Zanimljiva je nemoć Hrvatske seljačke stranke u tom pitanju. Slovenci sada još nemaju uspjeha, ali svojim upornim i naprednim radom za maloga čovjeka steći će simpatije. Možda će to prouzročiti reakciju kod naše inteligencije, pa će i ona ući u narod i raditi u mjesnim društvima, napose katoličkim“. Vidi više: Kuntarić, Ljuboslav, Bilješke o prilikama u katoličkom pokretu poslije 1918., knjiga br. 11, Opatija, 1990. (bez oznake stranice)

Dokument 1,14- Plakat za Prvi javni nastup Dječje zborne škole

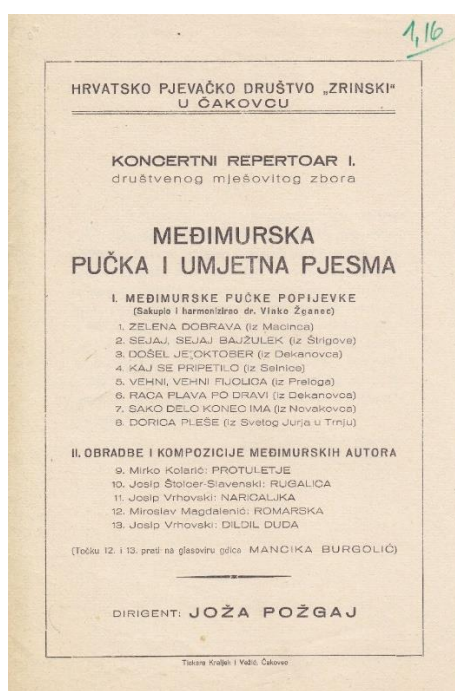

Slika 10- Plakat za prvi javni nastup Dječje zborne škole

Dokument 1,15- Članak iz 'Hrvatskog jedinstva' o izletu dječjeg zbora HPD 'Zrinski' u Varaždinu

Kratak članak o posjetu dječjeg zbora HPD 'Zrinski' u Varaždin u pratnji učitelja prof. Požgaja i gđe. Terezije Veber. Djeca su razgledala Stari grad i groblje, te posjetili Glazbenu školu gdje su prisustvovali jednom satu solfeggia. Na kraju sata priredili su malu internu produkciju svojim domaćinima, koji su ih nagradili „srdačnim odobravanjem“.

Dokument 1,16- Program „Koncertni repertoar I.“

Slika 11- Koncertni repertoar društvenog mješovitog zbora

Repertoar se sastoji od dva djela. U prvom djelu nalaze se narodni napjevi iz različitih međimurskih krajeva, a drugi dio sastavljen je od skladbi poznatih međimurskih skladatelja (Josipa Vrhovskog, Josipa Štolcera Slavenskog, Miroslava Magdalenića). Izbor repertoara popraćen je komentaram dr. Vinka Žganca, hrvatskog etnomuzikologa i etnografa, o međimurskoj popijevci, koji se nalazi na drugoj strani programa:

„...Te melodije odaju praslavensku dušu, široku i meku kao more. Na dodir ma i najnježnijeg povjetarca uzbiba se površina njegova i nastaju maleni valići- te sitne međimurske popjevke. More je uvijek isto, a valići su samo raznolika njegova manifestacija. Tako je i praslavenska duša Međimuraca uvijek i svagdje ista, a u svojim melodijama samo reagira na najraznolikiji način. Čini nam se da u svim tim melodijama čujemo samo jednu melodiju, a ipak- svaka je drugačija. Jedna nam se čini- jer je proizvodi jedna ista narodna duša, a raznolika, jer je stvaraju i izvode najraznoličniji pojedinci pod drugim prilikama...”

Dokument 1,17- Novinski članak o koncertu u Macincu

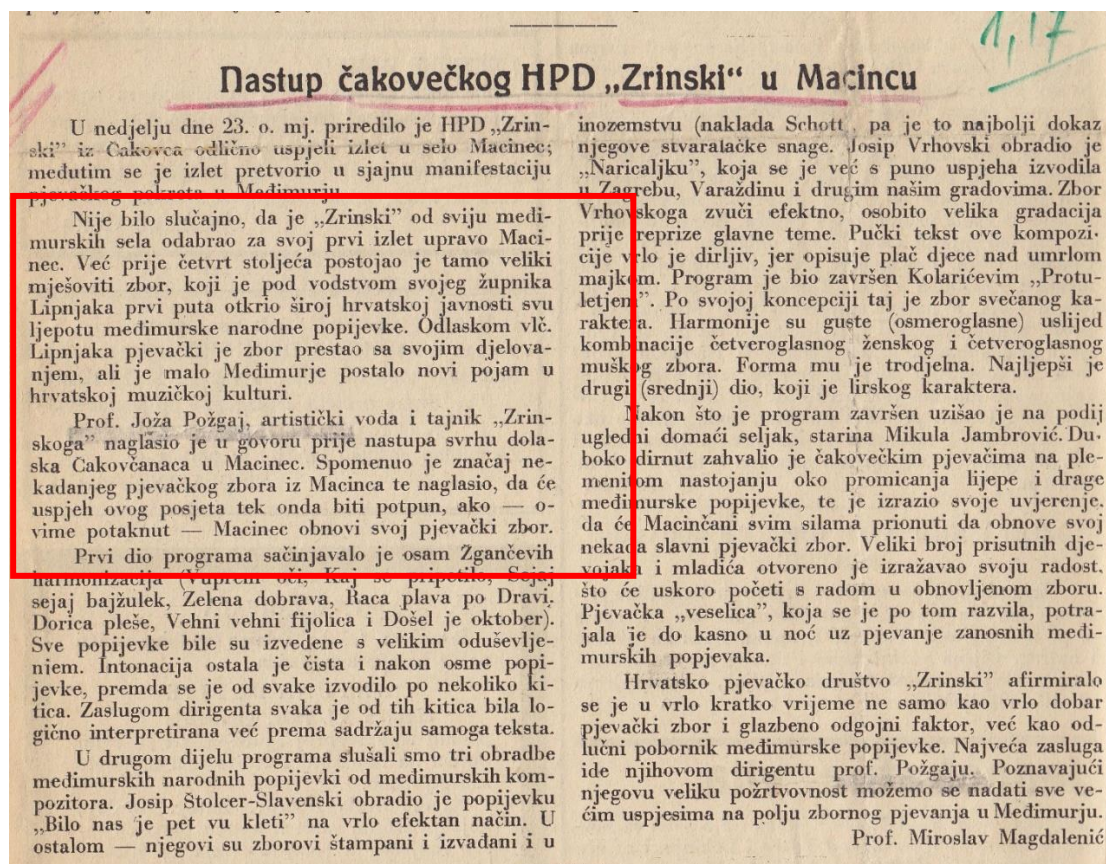
Članak je napisao prof. Miroslav Magdalenić¹². Saznajemo kako gostovanje HPD 'Zrinski' u Macincu nije bilo slučajno. U Macincu je postojao veliki pjevački zbor kojeg je vodio župnik Lipnjak, no nakon njegova odlaska zbor se raspao, objašnjava Magdalenić. U govoru prije nastupa, prof. Požgaj spomenuo je značaj nekadašnjeg zbora, te naglasio kako će njihovo gostovanje biti potpuno ako Macinec ponovno bude imao pjevački zbor. Gostovanje je dakle organizirano s ciljem poticanja obnove njegova rada.

U prvom dijelu programa izvedeno je osam harmonizacija Vinka Žganca, a prof. Magdalenić u članku hvali čistu intonaciju i lijepu interpretaciju kojom su pjesme izvedene. U drugom dijelu programa, publika je mogla čuti tri obrade međimurskih popijevaka međimurskih kompozitora, Josipa Štolcera Slavenskog, Josipa Vrhovskoga i Mirka Kolarića. Na kraju koncerta održana je „pjevačka veselica“ do kasno u noć.

Na kraju svog napisa, prof. Magdalenić ističe kako je ovaj pjevački zbor u vrlo kratkom vremenu postao važan odgojni faktor i odlučni pobornik međimurske

¹² Magdalenić, Miroslav, hrvatski skladatelj, zborovođa, glazbeni pedagog i teoretičar, rođen u Čakovcu 1906. godine. Više: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=37986> (23.6. 2016.)

popijevke, a najveću zaslugu pripisuje dirigentu prof. Požgaju čija je požrtvornost i rad doveo do toga.

Slika 12- Članak o koncertu u Macincu

Programu su priloženi i tekstovi svih pjesama koje je zbor izvodio.

Dokument 1,18- *Plakat o koncertu Gudačkog kvarteta 'Sklad' iz Zagreba*

U organizaciji HPD 'Zrinski' 15. prosinca 1940. godine održan je koncert Gudačkog kvarteta 'Sklad' iz Zagreba.¹³

Dokument 1,19- *Dopis prof. Rudolfa Matza o novčanoj potpori društva*

Dopis kojim Rudolf Matz obavještava o uplati svote od 300 dinara za potrebe društva 'Zrinski'. Zanimljiva je funkcija koju obnaša Matz u tom periodu: šef pododsjeka za umjetnost, književnost i štampu Odjela za prosvjetu Banske vlasti banovine Hrvatske u Zagrebu.

Dokument 1,20- *Obavijest pjevačima o nastavku rada zbora sa prof. Miškulinom*

¹³ Više o Gudačkom kvartetu „Sklad“ vidjeti u: Radni dnevnik Rudolfa Matza <http://dizbi.hazu.hr/object/linked/c2o/97270> (3.7.2016.)

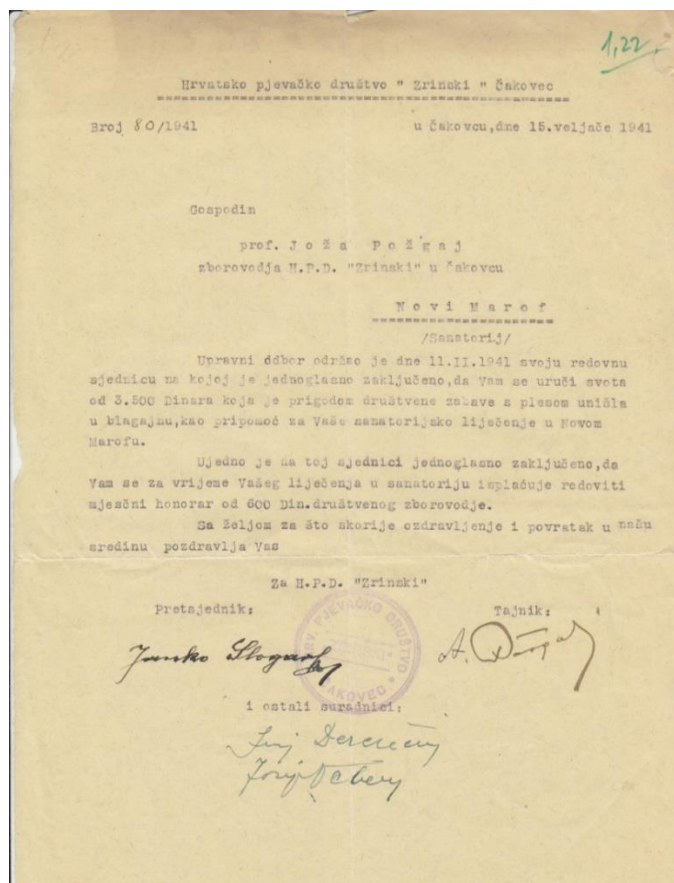
U obavijesti stoji da nakon kratke stanke koja je uslijedila zbog bolesti prof. Požgaja, zbor nastavlja sa radom sa zamjenskim dirigentom prof. Miškulinom. U nastavku se mole pjevači da redovno dolaze na probe kako bi što bolje uvježbali program za nadolazeće koncerte u Varaždinu, Koprivnici i Bjelovaru. Zanimljiva je rečenica koja govori kako je uprava napustila izvršavanje disciplinskih mjera (vidi dokument 1,05) pretpostavljajući da su svi svjesno pristali na izvršavanje obaveza potpisom na pristupnicama.

Dokument 1,21- *Obračun društvene zabave u korist liječenja prof. Požgaja*

Pismo koje je uputio Janko Slogar, predsjednik HPD 'Zrinski', prof. Požgaju, u kojem stoji da je upravni odbor odredio da mu se izvrši uplata od 3 500 dinara za potrebe liječenja u sanatoriju u Novom Marofu, te da mu se nastavlja isplaćivati mjesečni honorar kao voditelju zbora. Uz pismo je priložen obračun i račun.

Dokument 1,22- *Dopis uprave društva prof. Požgaju u sanatorij*

Službeni dopis uprave priložen uz gore navedeno pismo i obračune (uz dokument 1,21)

Slika 13 - Dopis uprave Društva u sanatorij

Dokument 1,23- *Novinski članak o koncertu u Čakovcu*

Još jedan novinski članak pun pohvala i pozitivnih kritika na rad zbora koji je održao svoj prvi veliki koncert u Čakovcu. „*Priznajemo i veseli nas da možemo konstatirati, da je to društvo u jedva nešto preko godinu dana svoga opstanka dalo rezultate, koji zadivljuju. I taj uspjeli koncert bio je vidna manifestacija korisnoga i plodnoga rada u ispunjavanju ciljeva, koje si je društvo postavilo.(...)Svoju zadaću izvršava društvo predano i oduševljeno, a najveća zasluga za njegov napredak ide mladog i simpatičnog zborovodu g. prof. Jožu Požgaja.*“, napisano je u članku.

Na repertoaru su se našle pučki i umjetnički napjevi Međimurja i međimurskih skladatelja.

Dokument 1,24- *Članak iz 'Hrvatskog jedinstva' koji najavljuje koncert HPD 'Zrinski' u Varaždinu*

U članku je najavljen koncert zbora kojim će ravnati prof. Tomislav Miškulin (koji je preuzeo vodstvo zbora nakon oboljenja prof. Požgaja), te program koji će se izvoditi, a osim toga dati je kratak osvrt na rad i djelovanje HPD 'Zrinski', njegovu ulogu u promicanju međimurske pučke popjevke, te njegovu pedagošku djelatnost u okviru Zborne škole. Iz ovog članka saznaje se da se, s obzirom da Čakovec nije imao mogućnosti otvoriti glazbenu školu, zainteresiranoj djeci pružalo glazbeno obrazovanje kroz rad HPD 'Zrinski'. Školu je polazilo 60-tak učenika u dva tečaja.

Dokument 1,25- *Kritika prof. Magdalenića na održani koncert u varaždinskom kazalištu objavljena u 'Hrvatskom jedinstvu'*

Iz kritike saznajemo da koncert nije bio posjećen u velikom broju, no bez obzira na to prof. Magdalenić napisao je pohvalnu kritiku. Prvi dio programa bio je posvećen međimurskoj pučkoj popijevki, dok su se u drugom našle skladbe međimurskih skladatelja Josipa Štolcera Slavenskog, Josipa Vrhovskog, Miroslava Magdalenića.

KULTURNE VIJESTI 125

Prvi nastup HPD „Zrinski” (Čakovec) u dvorani varaždinskog kazališta.

Na programu međimurske pučke popijevke u harmonizaciji dra Vinka Zganca i kompozicije međimurskih autora Kolarića, Magdalenića, Stolcer-Slavenskoga i Vrhovskoga. Dirigent: prof. Tomislav Miškulin.

HPD „Zrinski” mlado je pjevačko društvo, koje se afirmiralo u vrlo kratko vrijeme ne samo kao vrlo dobar pjevački zbor i glazbeno odgojni faktor, već kao odlični pobornik međimurske popijevke.

Dosadašnji veliki napredak i uspjeh zbora plod je neumornog rada njegovog dirigenta prof. Požgaja, koji je uslijed svoje bolesti morao nažalost napustiti svoje djelovanje kao zborovoda. Vodstvo „Zrinskoga” zamolilo je prof. T. Miškulina da preuzme artističko vodstvo njihovog društva. On se njihovoj molbi najpripravnije odazvao i u punom smislu riječi žrtvovao da pomogne „Zrinskome” u njegovim najtežim časovima. Nažalost varaždinska publika nije na tom koncertu osvanula u velikom broju, što može doista požaliti. Prvi dio koncerta pretvorio se u sjajnu manifestaciju međimurske narodne popijevke. Prekrasne međimurske melodije i njihova odlična interpretacija učinile su dubok dojam na prisutnu publiku. Spontani i dugotrajni pljesak bio je izraz njihovog oduševljenja. S obzirom na dugi i naporni program ponovljena je samo posljednja popijevka („Raca plava po Dravi”).

U drugom dijelu programa slušali smo skladbe međimurskih autora. Kolarićeva „Protuletje” lijepo prikazuje proljetno buđenje prirode i osjeća je koje ono izaziva u duši. Najljepši je srednji dio koji je raden po motivima međimurske popijevke: „O Marija Bogorodica”. Josip Stolcer-Slavenski vrlo je interesantno obradio popijevku: „Bilo nas je pet vu kleti”. To je vrlo uspješni vokalni „Scherzo” čija izvedba traži veliku preciznost i sigurnost zbora.

„Naricaljka” od Vrhovskoga zvuči efektno, osobito velika gradacija prije reprize prvoga dijela. Pučki je tekst ove skladbe vrlo dirljiv, jer opisuje plač djece nad umrlom majkom.

Magdalenićeva „Romarska” dočarava u glasovirskoj pratnji brujanje zvona, dok zbor pjeva pjesmu hodočasnika, koji prolaze na svome dalekom putu. Nakon snažne gradacije, koja opisuje kliktavu molitvu „romara” Majci Božjoj Bistričkoj, sve se snizuje i na koncu nestaje u daljini zajedno s pjesmom „romara”.

Koncert je završen skladbom „Dil dil duda” od Vrhovskoga. To je vrlo uspješna obradba istoimene međimurske narodne popijevke. Klavirsku pratnju „Romarske” i „Dil dil duda” izvela je vrlo sigurno i muzikalno gđica Mancika Burgolić.

Velikom uspjehu ovoga koncerta najviše je pridonio sigurno i pouzdano vodstvo prof. Tomislava Miškulina. Poznavajući njegovu veliku sposobnost i požrtvornost možemo se nadati da će „Zrinski” nastaviti svoj uspješan rad oko propagiranja međimurske i hrvatske pjesme.

Prof. Miroslav Magdalenić

Slika 14- Kritika Miroslava Magdalenića iz 'Hrvatskog jedinstva'

Dokument 1,26- *Kritika koncerta održanog u Varaždinu u 'Varaždinskim novostima'*

Kritika koja izašla u 'Varaždinskim novostima', odnosi se na isti koncert o kojem je bilo govora u prethodnom dokumentu. Članak je pun pozitivnih i poticajnih rečenica o radu zbora i njegovim voditeljima. Prije svega one se odnose na tehnička dostignuća zbora: „Uzevši u obzir da društvo, oko 70 pjevača, postoji nešto više od

godinu dana, ne možemo ne priznati vanredne rezultate rada za tako kratko vrijeme. Uzorna vokalizacija, apsolutna čistoća intonacije, disciplinovanost, poznavanje granica dinamike- to su njegove odlike.“

Zbor je vodio prof. Miškulin koji je mijenjao oboljelog prof. Požgaja. Iz pozitivnog tona i pomalo subjektivnog prikaza, može se zaključiti koliki je bio značaj djelovanja jednog takvog društva za zajednicu te jačanje domoljubnih osjećaja.

Dokument 1,27- *Priznanica o preuzimanju društvene imovine od mađarskih predstavnika*

„Elismervény“ ili priznanica o preuzimanju društvene imovine po mađarskim predstavnicima, predana od društvenog blagajnika Antuna Požgaja, po službenoj naredbi, 24.7.1941. godine.

Iz ovih dokumenata može se iščitati veliki značaj i utjecaj Jože Požgaja i drugih kulturnih djelatnika poput Ljuboslava Kuntarića, Janka Slogara i Miroslava Magdalenića na širenje kulturnog i glazbenog života u Međimurju.

Na poticaj prof. Janka Slogara u čakovečkoj Učiteljskoj školi оформljeno je Hrvatsko pjevačko društvo 'Zrinski', koje je u početku okupilo čak dvadesetak aktivnih članova. S vremenom taj broj se povećavao, a na poticaj prof. Požgaja, jednog od osnivača društva i rukovoditelja, оформljen je i dječji zbor 'Dječje zborne škole' koja je djelovala u sastavu HPD-a Zrinski¹⁴. Prilikom pristupa u društvo, svaki član dobivao je iskaznicu u kojoj su bile zapisane obveze, kao i disciplinske mjere za njihovo nepoštivanje (dokument 1,05). Iz kasnijih dokumenata (pr. dokument 1,20) može se iščitati da je uprava ipak napustila izvršavanje disciplinskih mjera. Očito je na to bila na određeni način prinuđena - pjevači nisu bili redoviti u dolaženju, te im je uprava na lijep način pokušavala dati do znanja da treba biti redovit kako bi se mogli realizirati predviđeni programi. Vjerojatno je zaključeno kako bi poduzimanje disciplinskih mjera samo rezultiralo odustajanjem pojedinih članova pa se planirano ionako ne bi moglo ostvariti.

O uspješnom radu i značaju pjevačkog društva svjedoče brojni članci u kojima se pozitivno i pohvalno govori o radu zbora, ali i radu i značaju voditelja Jože

¹⁴ Lisjak Vinko, Izvorišta i tokovi, stoljeće društvenog, kulturnog i zabavnog života Čakovca, Dvije lije, Čakovec 1997.

Požgaja. U tom intenzivnom radu prekinula ga je bolest, a nakon toga nastupila je i okupacija Međimurja¹⁵, čime je njegov rad na tom području prekinut. Posljednji dokument u mapi svjedoči o preuzimanju imovine HPD 'Zrinski' od mađarskih predstavnika 1941. godine.

Djelovanjem ovog zbora dan je doprinos i očuvanju i njegovanju sjećanja na velikašku obitelj Zrinski, koja je dugo boravila u Čakovcu i doprinijela njegovom razvoju i izgradnji.

5. Mapa II- Hrvatski državni konzervatorij (1941.- 1945.)

U ovoj mapi nalaze se dokumenti vezani uz rad Jože Požgaja na Hrvatskom državnom konzervatoriju¹⁶ (Konzervatorij u Zagrebu). U mapi se nalazi 5 dokumenata: Požgajeve bilješke nastale u vrijeme njegovog rada na Konzervatoriju, skripte za studente *Metodika glazbene nastave* i *Povijest glazbenog odgoja*, kratka studija pod nazivom *Sedam hrvatskih skladatelja iz Međimurja* te članak izašao u 'Sv. Ceciliji' pod naslovom *Solmizacija: studija o najstarijoj metodi u suvremenoj glazbenoj nastavi*. Dokumenti su nastali u razdoblju od 1941. do 1945. god.

S početkom rata i nakon mađarske okupacije Međimurja Joža Požgaj je čekao, zajedno sa svojim kolegama iz čakovečke Učiteljske škole, da bude raspoređen na novo radno mjesto u NDH. U lipnju je primio dekret za mjesto na učiteljskoj školi u Banja Luci, a gotovo istovremeno primio je poziv svojeg bivšeg profesora Zlatka Grgoševića¹⁷ da preuzme njegovu katedru metodike na Konzervatoriju u Zagrebu. Prihvatio je poziv koji mu je zapravo predstavljao svojevrsno priznanje za uspješni studij u predmetu koji ga je posebno zanimao. Na

¹⁵ U sklopu općeg napada na Kraljevinu Jugoslaviju, u travnju 1941. godine, Njemačke snage okupirale su i Međimurje, a nekoliko dana kasnije uspostavila Nezavisnu Državu Hrvatsku. Međutim, Mađari koji su smatrali da imaju povijesna prava na Međimurje, 16. travnja izvršili su aneksiju Međimurja mađarskoj Županiji Zala, uvevši najprije vojnu, a kasnije i civilnu upravu. Tijekom 1941. Mađari su zagospodarili cjelokupnim javnim, društvenim, gospodarskim i političkim životom. hrvatsko činovništvo i inteligencija protjerani su preko Drave, a Mađari su u mnogim mjestima osnovali ogranke svojih političkih stranaka. Nakon pripojenja Mađarskoj, dolazi do zategnutih odnosa jer vlasti NDH-a nisu nikada priznale taj čin protestirajući protiv njega i naglašavajući svoje pravo. Oslobođanje Međimurja od mađarske okupacije počinje 31. ožujka 1945. savezničkim bombardiranjem Čakovca. Nakon toga Mađari se povlače u velikom broju. Grad Čakovec oslobodila je bugarska vojska i Crvena armija uz pomoć lokalnih partizanskih jedinica 6.4.1945., nakon čega je Međimurje vraćeno Hrvatskoj. Više u: Kalšan Vladimir, *Međimurska povijest*, Čakovec 2006. str. 308.-378.

¹⁶ Vidi: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=42628> (23.6.2016.)

¹⁷ Zlatko Grgošević (1900 – 1978), skladatelj i glazbeni teoretičar, jedan od najznačajnijih glazbenih pedagoga u razdoblju između dva svjetska rata te u poraću. Zalagao se za uvođenje suvremenih metodičkih i didaktičkih načela u nastavi pjevanja. Zaslužan je za širenje metode relativne intonacije Tonik–solfa na naše prostore. Objavio je priručnik *Metodika glazbenog odgoja* 1939. godine. <http://enciklopedija.lzmk.hr/clanak.aspx?id=13435> 14.5.2016.

tom mjestu Požgaj je ostao sve do 1945., tj. do završetka rata. Nakon oslobođenja dobio je otkaz na Konzervatoriju, kao i svi njegovi kolege koji primljeni u službu u vrijeme NDH.

Dokument 2_1 a - t - *Bilješke Jože Požgaja vezane uz rad na Konzervatoriju*

Bilješke počinju u ljeti 1941. godine kada Požgaj dobiva posao profesora metodike na Konzervatoriju u Zagrebu i prati njegov rad sve do 1945. godine. Rukopis sadrži 20 stranica teksta.

Požgaj početak rata, 1941. godine iščekuje u neznanju i pomalo zabrinut za svoje daljnje zaposlenje, s obzirom da je izgubio mjesto profesora na čakovečkoj Učiteljskoj školi. Navodi: *„S Međimurjem sam izgubio ne samo stari dom i tamošnju učiteljsku školu kao mjesto službovanja, već i prvotnu svrhu mojeg glazbenog studija: djelovanje u Čakovcu i Međimurju.“* Iako je bio jako vezan uz svoj rodni kraj i shvaćao veliku odgovornost posla, s velikim respektom prihvaća poziv prof. Grgoševića, koji je u to vrijeme radio kao pročelnik odjela za umjetnost u Ministarstvu prosvjete, koji mu je ponudio mjesto docenta za metodiku u novoustrojenom Odjelu za nastavnike Hrvatskog državnog konzervatorija. *„Pošto sam izgubio Međimurje kao toliko željno polje mojeg životnog djelovanja- ne mogu zamisliti vredniji poziv od ovog na unapređivanju glasbenog odgoja hrvatske mladeži.“*

U daljnjem tekstu donose se njegove opaske vezane za posao, kolege i radnu sredinu u kojoj se našao, te probleme s kojima se susretao i nosio na novom radnom mjestu.

Popis predmeta koje je Požgaj, po naputku Grgoševića trebao predavati bio je sljedeći:

Načela glazbenog odgoja I	2 sata
Načela glazbenog odgoja II	2 sata
Seminar za glazbenu teoriju I	2 sata
Metodika poučavanja glazbene teorije I	2 sata
Seminar za glazbenu teoriju II	2 sata
Pokusna predavanja	2 sat
Metodika II	2 sata
Povijest glazbene nastave	2 sata
Metodičke vježbe (grupno i individualno)	2 sata

Ovaj podatak je zanimljiv jer u prethodnom odlomku prof. Požgaj navodi kako je u vrijeme njegovog studiranja predmet Didaktika bio samo jednogodišnji tečaj na kojem se učila metoda 'Tonika- Do' i zapravo je ostao malo iznenađen kad mu je prof. Grgošević uručio popis od 10- tak predmeta, a još više kada je shvatio da mu nije ostavio nikakav plan rada, nastave i raspored predavanja. Na prvoj sjednici, broj predmeta znatno je reduciran:

I. godina	/	
II. godina	Načela glazbenog odgoja	2 sata
III. godina	Metodika solfeggia	2 sata
	Metodika glazbene teorije	2 sata
IV. godina	Povijest glazbene nastave	1 sata
	Pokusna predavanja	1 sat
	Metodičke vježbe	2 sata

O 'Seminaru za glazbenu teoriju' koji mu je trebao biti povjeren, a na kojem nije znao što bi trebao točno raditi, pa je tražio da ga preuzme netko drugi, piše ovako: *„Morao sam se tada strašno smijati kad su mnogi prisutni odvažno izjavili, da ne razumiju što bi to trebalo biti. Bilo je gotovo tragično, kad i upitani prof. Grgošević nije uspio da prisutnima objasni smisao tog seminara...”*

Zanimljiv je i citat koji govori o ozračju u kojem je radio: *„I tako sam se prihvatio teškog i nezahvalnog posla, koji se može usporediti s oranjem krčevine... Našao sam vrlo nepovoljno tlo; atmosferu punu nepovjerenja i zlobe. Od Grgoševića sam naslijedio samo krivo shvaćanje mojih predmeta i baštini sve njegove protivnike. Osjećam kako moje nastojanje smatraju već unapried nekom docenturom metode 'Tonika-do', a mene Grgoševićem šegrtom... Vidim da ću morati voditi beskrajnu borbu protiv predrasuda, neshvaćanja i zlobe...”*

Slijede zapisi iz 1942. godine. Evo što je Požgaj zapisao o načinu svog rada:

„Dajem slušaocima osnovu mojih predavanja i osobito naglašavam ,da neću tumačiti samo Tonika-Do metodu, kako je do sada bilo, već pristupamo objektivnom i kritičkom proučavanju raznih metoda(...)Ipak me i dalje smatraju Grgoševićevim apostolom.“

1942. je godina kada je odlučio početi sa pripremom građe za izdavanje svoje prve knjige *Metodika muzičke nastave*. Radilo se o proširenju njegove zapažene diplomske radnje *Suvremene metode muzičkog odgoja*, s praktičnog aspekta. Žalio

se kako sporo napreduje u svome naumu jer ga je Grgoševićovo nepovoljno mišljenje oko izdavanja takve knjige pokolebalo. U daljnjem tekstu otkriva da je naćuo i zašto ima takvo mišljenje: naime, sam Grgošević se spremao izdati sličnu knjigu, pa mu nije trebala konkurencija u vidu još jedne.

Bilješke se nastavljaju sa 1943. godinom. U toj je godini zapisao nekoliko bilježaka u kojima iznosi svoja mišljenja o općem znanju studenata, te opisuje neke situacije vezane uz ocjenjivanje studenata, npr: *„Već pismene priprave i izvođenje metodićkih jedinica pokazalo je, da im nedostaje najosnovnije općedidaktićko znanje. (Ćudio sam se potom videći slućajno u indeksima odlićne ocjene iz didaktike...). Govoreći o klauzurnim radnjama upozoravao sam ih već dugo vremena unapred da će tamo moći, a i morati (po naravi pitanja) primieniti i svoje znanje iz psihologije, pedagogije i didaktike. Mogu reći, da to znanje u radnjama nisam mogao naći.“*

„Demarinove¹⁸ predmete polagali su s neobićno manjkavim i površnim znanjem- kod nekih potpunim neznanjem.(...)I dok sam ja za odgovore iz mojih predmeta predlagao najobjektivnije ocjene, a povjerenstvo ih je bez daljnega usvajalo, dotle su gospoda kolege za apsolutno slabije ocjene iz svojih predmeta predlagala neobićno povoljne ocjene, što me je zaćudilo. (...)

Kod diskusije o konaćnim ocjenama dolazim u sukob s cielim zborom radi kandidata Z. (Lien, pospan i indolentan po naravi bio je poznat kao teži slućaj.) Domaća i klauzurna radnja manje od dovoljan. Metodiku ne zna ni zapeti - dao sam 5 (nedovoljan), uvjeren da taj nije dostojan nastavnićke diplome. (...)Premda sam osjećao da je nepopustljivo navaljivanje na moju odluku izraz podćjenjivanja mojeg predmeta – popustio sam, nakon što je nastala nemoguća situacija, gdje sam ja sam stajao prema ćitavom zboru starijih kolega...“

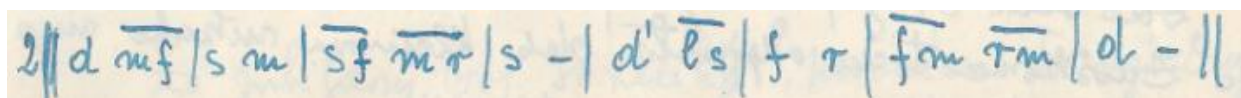
Bilješka iz 1944. godine govori o incidentu koji se dogodio na diplomskom ispitu „kandidata L“. Nakon što je Požgaj postavio pitanje o metodi Tonika-Do, i prije nego što je kandidat dobio priliku za odgovor, ukljućio se predsjednik komisije prof. Lućić, pitavši ga gdje se ta metoda koristi. Požgaj mu se suprotstavio smatrajući da to pitanje nije relevantno i da je nebitno za teorijsko razmatranje metode i metodike općenito. Prof. Lućić još je kratko nastavio provocirati, nakon ćega se svladao i krenuo dalje. Prof. Požgaj zabilježio je kako su ostali ćlanovi komisije njegovu reakciju smatrali neugodnom, a na Lućićevo ponašanje nisu se ni osvrnuli.

¹⁸ Demarin Josip, pedagog i pedagoški pisac. Profesor didaktike na Višoj pedagoškoj školi u Zagrebu (1941–45. i 1947–50.). Više: <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=4520> (2.4.2016.)

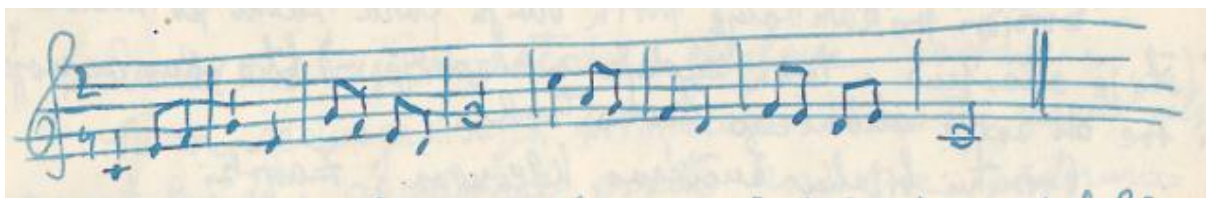
Iz 1945. ostavljeno je nekoliko bilježaka. Prva se iznova odnosi na ispitnu situaciju i ocjenjivanje. Druga donosi razgovor Požgaja i prof. Dugana prilikom jednog izleta u Šestine. „Imao sam čast pred zlorado raspoloženim auditorijem starijih glazbenika i kolega, nekih s konzervatorija braniti smisao postojanja nekakve metodike i odgovoriti na ironična pitanja „staroga“, kao npr.: -„Rastumačite vi meni kao kakvom seljaku- što je to,- ta met.- kako se to veli- metodika?“(...) Moje „tumačenje“ nije slušao, već se je demonstrativno smijao namigujući ostalima, koji su uživali u toj sceni...“ U nastavku slijedi: „Taj čovjek bio je jednom rektor Glazbene akademije, moj profesor i – s odličnim ocijenio moju diplomsku radnju o suvremenim metodama glasbenog odgoja! Taj čovjek je i sam pisao negda o metodama(...). Čudnovato.“

Daljnje bilješke i dalje se odnose na razne situacije u kojima se našao Požgaj, vezane uz problematiku nastave metodike i općenito metode rada glazbenog odgoja kako na konzervatoriju, tako i u srednjoškolskim ustanovama. Veliki problem srednjoškolske nastave glazbe (koja se prvenstveno odnosi na učenje povijesti glazbe) predstavljao je, saznajemo, nedostatak udžbenika. Zadnja bilješka iz te godine donosi kratka Požgajeva razmišljanja o radu na njegovoj knjizi za koju kaže da „osjeća da je ta knjiga neobično hitno potrebna.“, muči ga jedino što se ne može više posvetiti radu na njoj.

Slijede bilješke iz 1945. godine. U prvom odlomku Požgaj donosi zanimljivu situaciju sa nastave metodike, te mišljenje njegov studenata o metodama rada i metodi Tonika-do. Nakon što je rastumačio jedan dio gradiva želio je provjeriti razumijevanje, pa je na ploči napisao jedan primjer kojeg su studenti morali izvesti slovčanom metodom.

Prozvao je kćer prof. Lučića koja nakon brojnih pokušaja i pogrešaka nije uspjela doći do kraja. Opravdanje joj je bilo slijedeće: „Je pa, g. profesore- nikako ne mogu ovomu prilagoditi. Uostalom, ja ne znam čemu ovo- Pa i prije su ljudi naučili solfeggirati i bez toga.“ Na što joj je Požgaj odgovorio „Vi ne morate ovo prihvatiti-imate i drugih koje ćete također upamtiti; upoznati ipak morate i ovu metodu, da biste mogli napredovati.“ Nakon toga primjer joj je napisao i ovako:

Ona je ponovno nakon nekoliko pokušaja krivo pjevala, ali u svojim stavovima nije se dala pokolebati. Slijedi zanimljiva Požgajeva opaska na navedenu situaciju: „Mislim- dokle ću se još boriti protiv predrasuda, gluposti i zlobi? Ja moram braniti jednu metodu solfegiranja protiv napadaja „konzervativno“ raspoloženih studenata koji ne znaju otpjevati iz nota jednostavnu vježbu u C-duru!“

Iz bilješki dalje saznajemo da je nakon tog 'incidenta' uveo prije I. kolokvija iz metodike obavezan ispit iz solfeggia prema knjigama prof. Lučića *Elementarna teorija glasbe i pjevanja*.

Zanimljivo je iduće poglavlje u kojem Požgaj daje svoje mišljenje i osvrt na članak koji je objavio u 'Sv. Ceciliji' povodom 70 godišnjice rođenja Franje Dugana, a u kojem daje svoj osvrt na Duganove zamisli o metodici. Veselila ga je reakcija 'protivnika' kada budu pročitali članak o Duganovim, kako kaže „slobodoumnim, naprednim, objektivnim i dobronamjernim idejama“. Istog onog Dugana koji je „u šestinskoj krčmi izvrgavao ruglu tu- nekakvu me- metodiku...“.

Zadnja bilješka (tri strane rukopisa) donosi zanimljivost s jednog ispita. Oni koji su ga došli polagati, prema ranijem dogovoru, morali su položiti najprije ispit iz solfeggia, što većini nije uspjelo, pa je ispit prebačen za kraj godine. Rukopis donosi i razgovor s gđicom. Lučić, s kojom je ušao u raspravu oko metoda na jednom od satova. Nakon što nije znala otpjevati zadane primjere, popustila je i priznala da je pogriješila. Prof. Požgaj joj je odgovorio: „Znam da niste krivi, ali tad nemojte u ime konzervativaca i 'stare' škole odbijati upoznavanje jedne nove metode, već naučite solfegirati, proučavajte savjesno metodiku, pa onda odlučite, kojom ćete naučenom raditi kao nastavnici.“

Dokument 2_2 a-z- Skripta za studente Metodika glazbene nastave

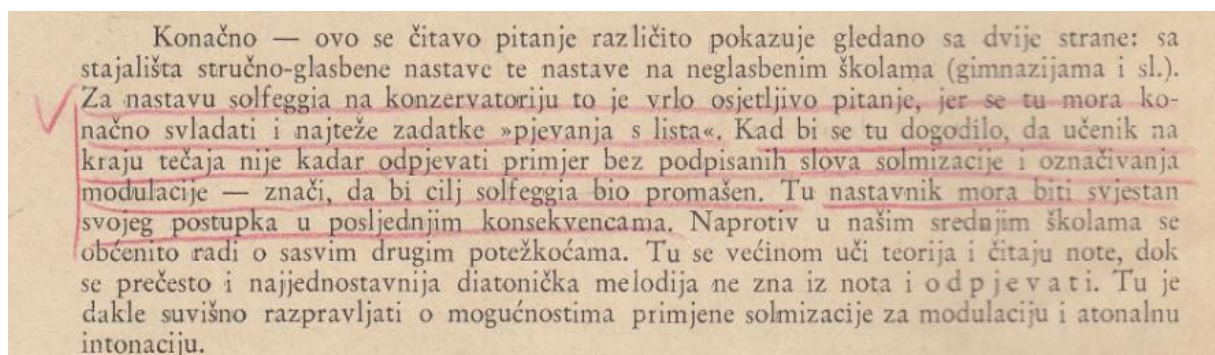
Skripta za studente nastala 1942. godine. Na 24 strane teksta sadrži najbitnije informacije sa Požgajevih predavanja za koje je smatrao da bi ih studenti, budući nastavnici glazbe, trebali znati. Sadrži neka od slijedećih poglavlja: *Metoda Tonika-Do, Fonomimika, Modulatori, Tonika- Sol-fa, Glazbeni diktat, Pjevanje pjesama i dr.*

Dokument 2_3 a01- a32- *Povijest glazbenog odgoja*

Ova kratka studija pruža sažeti razvoj glazbene kulture kroz povijest. Sadrži 31 stranu, a na 32. nalazi se popis literature. Sačuvana je u obliku rukopisa nastalog 1942. godine.

Dokument 2_4 a-h – *Solmizacija: studija o najstarijoj metodi u suvremenoj glazbenoj nastavi*

Članak Jože Požgaja izašao 1944. godine u časopisu Sv. *Cecilija* u kojem komparira različite metode intonacije. Članak je napisao potaknut problemima 'solfeggiranja' u glazbenoj nastavi, ne samo u glazbenim školama već i općeobrazovnim. Nakon kratkog uvodnog dijela u kojem objašnjava problematiku svog rada, daje kratak opis pregleda razvoja solmizacije, te donosi različite metode svladavanja intonacije- sa solmizacijom i bez solmizacije, te njihove prednosti i nedostatke. Ovo je dio njegovog zaključka:

Slika 15- Dio iz Požgajeve studije o najstarijoj metodi u suvremenoj glazbenoj nastavi

Dokument 2-5a- n – *Sedam hrvatskih skladatelja iz Međimurja*

Članak u rukopisu iz 1944. godine koji nije nikada objavljen. Nakon kratkog uvoda donosi zanimljivosti iz života Fortunata Pintarića, Vinka Žganca, Josipa Štolcera Slavenskog, Josipa Vrhovskog, Miroslava Magdalenića, Mirka Kolarića i opata Miroslava Grđana. Zaključak:

„Saberemo li dojmove o životu i djelovanju ove sedmorice skladatelja možemo utvrditi više značajnih činjenica. Ponajprije spoznajemo, da je Međimurje živo sudjelovalo u glazbeno- kulturnom stvaranju Hrvata od Preporoda do danas. Drugo: pojava sedmorice uvažениh skladatelja sa tog malog komada hrvatske zemlje između Mure i Drave znak je osobite nadarenosti ovog skromnog svieta, koji tamo živi. Taj narod zaslužuje veću brigu, nego što je bilo uvijek do sada. Konačno: sva su

sedmorica sinovi malih ljudi, seljaka i obrtnika, a ne možda hrvatske gospode i činovnika, koje su Mađari kao nepoželjne protjerali. Životni put i djelovanje ove sedmorice međimurskih skladatelja neoboriv su dokaz narodno- kulturne težnje međimorskog puka prema Hrvatskoj.“

Dokumenti i rukopisi sačuvani u ovoj mapi govore o radnoj atmosferi i sredini u kojoj se našao Joža Požgaj nakon što je prihvatio posao na Hrvatskom konzervatoriju. Iz nekih među njima može se iščitati društvena, kulturna i intelektualna stvarnost tog razdoblja.

Za vrijeme II. svjetskog rata učitelji su se obrazovali na tečajevima koji su trajali od dva do šest mjeseca, a kandidati su posjećivali organizirane vježbaonice gdje su imali praktična predavanja¹⁹. Stoga, nije ni čudo da su vrlo malo pažnje posvećivali predmetima poput metodike, dok su čak neki smatrali da mogu podučavati i bez metodičkih znanja. U takvim situacijama našao se i sam Požgaj.

Iako je na Konzervatorij došao na poziv svog bivšeg profesora, Zlatka Grgoševića, s obzirom da se još kao njegov student zainteresirao i istaknuo na tom području i branio diplomsku radnju s odličnim, iz Požgajevih zapisa možemo zaključiti da se Grgošević nije potrudio olakšati mu i pomoći savjetima. Ostali njegovi kolege, smatrali su ga Grgoševićevim 'pijunom' koji podučava po metodi koju nisu smatrali odgovarajućom. Svojim studentima Požgaj je davao širok spektar znanja smatrajući da budući nastavnik i stručnjak mora biti upoznat sa svojim područjem rada i novinama koje se u njemu događaju kako bi mogao napredovati i savjesno se opredijeliti za metodu po kojoj će raditi. Iako je Požgaj u svojem radu, da bi zadovoljio kriterije objektivnosti koristio razne metode, stalno je nailazio na negativne komentare pa i izrugivanje od strane kolega. Nadalje, iz njegovih je opisa vidljivo da atmosfera na Konzervatoriju nije bila pozitivna: profesori su „namještali“ pitanja na ispitu, ocjenjivali svoje studente najboljim ocjenama (često nezasluženo), pojedini studenti su si davali za pravo negirati Požgajevu stručnost i suprotstavljati mu se zbog „obiteljskih veza“ i sl. Iako ovakav kolektiv nije bio poželjno mjesto za rad, Požgaj je s najvećim strpljenjem podnosio negativne komentare i omalovažavanja

¹⁹ Vidi i: Košta Tomislav, Počeci suvremene nastave glazbe u Hrvatskoj i Sloveniji nakon drugog svjetskog rata, *Zbornik međunarodne konferencije EDUvision 2013*, Ljubljana, 2013. str.90- 102.

svojih kolega, te nastavio raditi prema svojim planovima i uvjerenjima čvrsto vjerujući u svoj cilj.

6. Mapa III- Razdoblje od 1945.- 1950.

Ova mapa sadrži 18 dokumenata vezanih uz razdoblje od 1945.- 1950. Čine ju dopisi, članci iz novina, programi, rukopisi koji se odnose na razdoblje Požgajevog rada u Čakovcu i na tiskanje njegove prve knjige *Metodika muzičke nastave*.

Dokument 3,01 a,b – *Dekret za rad na Sv. Jurju na Bregu*

Dekret kojim je odlučeno da se Joža Požgaj privremeno postavlja na mjesto učitelja u osnovnoj školi Sv. Juraj na Bregu od 15. rujna 1945. godine. To je odluka Ministarstva prosvjete i Predsjedništva narodne vlade Hrvatske. Dokument je upućen Prosvjetnom odjelu Okružnog narodnog odbora u Varaždinu, a obaviješten je i Kotorski narodni odbor u Čakovcu.

Isti takav primjerak upućen je i Osnovnoj školi Sv. Juraj na Bregu.

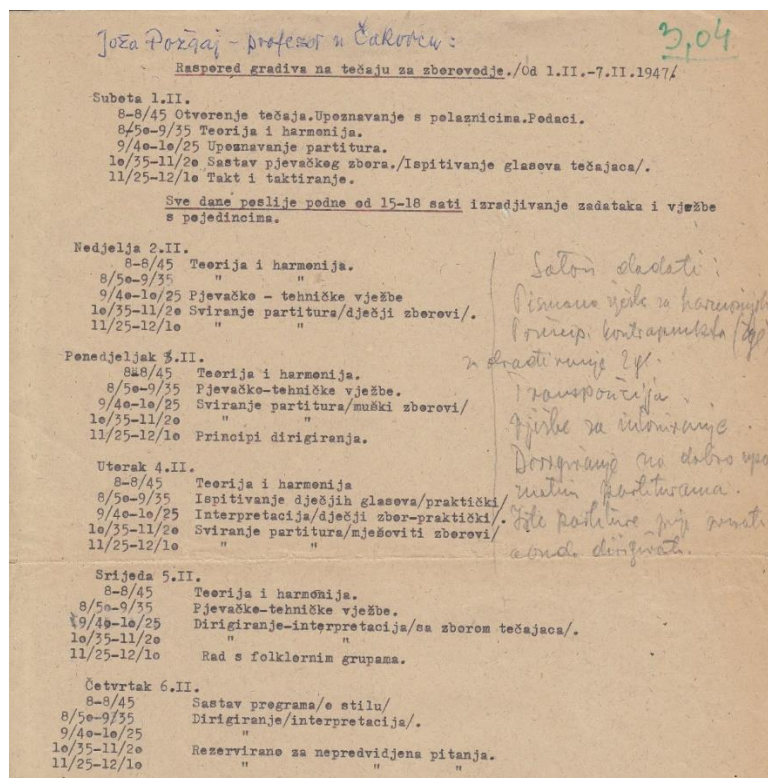
Dokument 3,02 a,b- *Inicijativa za elektrifikaciju Sv. Jurja na Bregu*

Joži Požgaju upućuje se poziv na osnivačku skupštinu Zadruga za elektrifikaciju Sv. Jurja na Bregu, kao i poziv na svečano otvorenje uz prigodan program i druženje po završetku. Ovaj sačuvani dokument govori o tome koliko je za vrijeme provođenja petogodišnjeg plana svaki takav pothvat bio slavljen i veličan, te da je bila iznimna čast svjedočiti mu, te tako dati svoj prinos gospodarskom i ekonomskom razvitku zemlje.

Dokument 3,03- *Upućivanje na rad u Gimnaziju Čakovec*

5.svibnja 1946. Joža Požgaj dobio je premještaj na Relnu gimnaziju Čakovec. Dokumentom se službeno razrješuje dužnost Jože Požgaja u OŠ i upućuje ga se na novu dužnost.

Dokument 3,04- *Program tečaja za zborovođe u Čakovcu*

Slika 16- Program tečaja za zborovođe

Dokument 3,05- Članak iz Varaždinskog vjesnika „Muzički život Čakovca“

Članak objavljen 8. lipnja 1946. godine u varaždinskom listu 'Varaždinski vjesnik' svjedoči o kulturnom životu Čakovca u prvim poslijeratnim godinama, društvima koja su djelovala i općenitom pogledu na kulturu u to doba.

U prvim poslijeratnim godinama radilo se na podizanju kvalitete kulturnog života, tj. na kvaliteti programa i izvedbi, morao se pomno osmišljavati svaki program i osigurati vrijeme za uvježbavanje. Osnovan je i „Muzički aktiv“ koji je usvojio pravilnik o organizaciji muzičke djelatnosti. Od važnijih društava koji održavaju kulturni život grada ističu se: Pjevački zbor Narodne fronte kojeg vodi prof. Miroslav Magdalenić, zbor Učiteljske škole, omladinski zborovi poput gimnazijskog i zbora Trgovačke akademije, kao i tamburaški i mandolinistički sastav iste, te novoosnovani zbor Međimurske trikotaže. Podizanju kvalitete donosi i Glazbena škola, te razni gostujući ansambli okolnih gradova.

„(...) Kulturno- umjetnička djelatnost u prvo vrijeme iza oslobođenja bijaše najživlja aktivnost i velik broj priredaba. Ljudi su prirodno davali oduška potrebi da iskažu svoje osjećaje, da izraze ono, što su godinama morali kriti u sebi.“

Dokument 3,06- *Osvrt na smotru pjevačkih zborova u Varaždinu*

U okviru 'Tjedna kulture' održana je u dvorani varaždinskog Doma kulture dana 14. 6. 1947. godine smotra 'sindikavno- frontovskih' pjevačkih zborova. Dokument predstavlja osvrt Jože Požgaja na održanu smotru u kojem iznosi „*osobine njihova pjevanja*“ i upozorava „*na neke najvažnije nedostatke.*“

Iz osvrta saznajemo da su nastupili Varaždinsko pjevačko društvo 'Jagić' pod ravnanjem prof. Josipa Vrhovskog, Mješoviti zbor Narodne fronte Čakovec pod ravnanjem prof. Miroslava Magdalenića, Radnički pjevački zbor 'Sloboda', Mješoviti zbor Narodne fronte Zlatar, Radnički pjevački zbor 'Graner' iz Čakovca sa zborovođom Mirkom Žgancom, Sindikalni zbor iz Preloga sa dirigentom Albinom Skokom, te Radnički pjevački zbor 'Žutnica' i muški zbor Narodne fronte Ludbreg.

Izdvajam neke od opaski prof. Požgaja koje mi se čine zanimljivima i itekako korisnima i primjenjivima u radu sa zborovima i u današnje vrijeme:

1. „*Općenito treba osobito naglasiti: zadatak zborovodje u prvom redu, da dobro upozna karakter pjesme u njezinom prirodnom tempu i dinamici, a ne da traži nešto naročito, čega u pjesmi nema ili da joj nameće efekte, koje ona ne podnosi. Na liniji takve prirodne i logične interpretacije treba onda najveću brigu posvećivati razvijanju i oplemenjivanju glasova u dionicama i u cjelini /prikladnim vježbama na ljestvici.../, čistoći vokalizacije i jasnoći izgovora- i gotovo ništa više.*“
2. „*Nije dakle potrebno splesti deset popjevaka u vrtoglavom kovitlanju, kad se duh slušaoca želi dulje zadržati na jednoj lijepoj stvari (t.j. popijevci) i u njezinoj ljepoti uživati. O toj činjenici treba da zborovodja povede računa kad odabire skladbu za svoj zbor.*“
3. „*Vrhovni kriterij za rad na zbornom- pjevačkom polju treba da nam bude u pitanju: jesmo li ovim ili onim javnim nastupom išta doprinjeli kulturnom napretku, kulturnom izdizanju samih nas i naše sredine? Ako nam uslovi rada ne dopuštaju pozitivne uspjehe u tom smjeru- treba da takve uvjete ostvarimo, da aktiviramo što veći broj valjanih pjevača u naše zborove, da biramo vrijedne i prikladne skladbe, da marljivo i predano vježbamo s osjećajem kulturne odgovornosti (...)*“

Dokument 3,07- *Pismo dr. Vinka Žganca*

Zanimljivo pismo koje svjedoči o Joži Požgaju kao vrijednom sakupljaču 'narodnog blaga'. Pri jednom posjetu Varaždinskog katoru, obišao je 6 sela te

zabilježio 178 narodnih napjeva i plesova, koje će objaviti u Zborniku za kojeg kaže da će „... za naše krugove biti prava senzacija“.

Dokument 3,08- Članak *'Planski razvoj našega koncertnog života'* objavljen u *Vjesniku*

Članak donosi presjek kulturno- društvenog života grada Zagreba u 1947. godini. Ističe se važnost Koncertnog ureda NR Hrvatske. Najpopularniji su bili simfonijski koncerti koji su se održavali barem dva puta mjesečno, a organizirali su se i posebni koncerti za srednjoškolce i studente. Popularni su bili i solistički koncerti istaknutih domaćih umjetnika. Koncertni ured organizirao je i gostovanja stranih umjetnika, 1947. godine čak 13-tero njih, kao i gostovanja domaćih umjetnika u inozemstvu. Važna stavka su i koncerti organizirani u provincijama. Iz članka saznajemo i za mnogobrojne probleme koji su se javljali u počecima konstituiranja koncertnih događanja i kočili razvoj kulturnog života u provincijama, „*pomanjkanje klavira, pogodnih dvorana, nezainteresiranost jednog dijela kulturno- prosvjetnih referenata, strah od neuspjeha ili deficita*“. No zahvaljujući upornom radu i strpljivosti ipak su se postigli određeni rezultati te je kulturni život provincija bivao sve bogatiji. „*Među provincijskim mjestima treba posebno istaknuti Čakovec, koji je dva gostovanja poznatih umjetnika, Antonija Janigra²⁰ i Marijane Jager, prihvatio 10 koncerata u g. 1948. Interes za koncerte u Dalmaciji je tolik da se pokazala potreba za osnivanjem koncertne poslovnice u Splitu(...)*“

Dokument 3,09- Članak *'Koncertna gostovanja u Čakovcu'* objavljen u *'Varaždinskom vjesniku'*

U članku se daje osvrt na koncertnu djelatnost grada Čakovca 1947. godine. Uz osvrt na stare, u članku se nalaze i najave budućih koncerata, što svjedoči da su koncertna gostovanja postala stalnim sadržajem kulturne ponude grada koju su građani rado prihvatili. „*Koncerti u Čakovcu ističu se ozbiljnošću stila, koji proizlazi iz razumijevanja građanstva i iz dosljedno provedene organizacije. Držanje posjetilaca je korektno: nema zakašnjavanja ni smetanja, pažnja je idealna, a oduševljenje iskreno i otvoreno. Na svim koncertima nastupa kao stalni najavljiivač prof. Joža*

²⁰ Antonio Janigro, violončelist i dirigent, pedagog i dirigent V: <http://www.antoniojanigro.hr/hr/o-janigru> (23.6.2016.)

Požgaj, te pripravlja slušaoce upoznavajući ih s historijskim, stilskim i sadržajnim karakteristikama pojedinih skladbi.“

Dokument 3,10- *Dopis Gradskog narodnog odbora upravi Muzičke škole Čakovec*

Gradski narodni odbor Čakovec formirao je referadu za kulturu i umjetnost čiji je inspektor trebao nadgledati i rad Glazbene škole. Tadašnji njezin ravnatelj Miroslav Magdalenić, našao se uvrijeđenim jer se u dopisu školi spominjalo nadziranje stručnosti, pa je Magdalenić napisao dopis u kojem je iznio svoje gledište vezano uz taj propis, smatrajući da su svi njegovi profesori dovoljni stručni, te da imaju puno više iskustva od inspektora koji ih je trebao nadgledati. Zamolio je da, ukoliko je to već potrebno, školu nadzire sama Narodna vlast bez posrednika, a ukoliko se to mora činiti putem referenta, da on eventualno brine oko materijalnih stvari vezanih za školu.

Dokument 3,11- *Odgovor povjerenstva prosvjete gradskog Narodnog odbora Čakovec*

Riječ je o odgovoru prof. Miroslavu Magdaleniću, direktoru Muzičke škole Čakovec na prethodno poslano reagiranje. Zamolba mu je odbijena, jer kako stoji u dopisu „ *zahtjev za više pažnje i više stručnosti odnosi se (...) ne upravo na Muzičku školu i Vaš rad, već na sveukupnost zadataka na 'važnom' i opsežnom području kulture i umjetnosti, radi kojih je spomenuta referada ustanovljena.*“ Od Magdalenića se dakle očekivalo da radi svoj posao i dopusti da ga se nadgleda, a osobno poznanstvo s referentom nije smjelo utjecati na njihovo izvršavanje dužnosti. Iz dokumenta je razvidan način na koji je partija nadgledala i kontrolirala i ovo područje društvenog života.

Postoji razlog zašto je Požgaj sačuvao upravo ove dokumente. S obzirom na dio u kojem Magdalenić opisuje inspektorove reference- studij orgulja, diploma 1939. godine, kompozitor, član Društva kompozitora Hrvatske itd.- pretpostaviti treba da je taj inspektor bio sam Požgaj.

Dokument 3,12- *Plakat za koncertno gostovanje 'Klima- Murei'*

Dokument 3,13- Članak '*Povećanje broja muzičkih koncerata u pokrajini*'
objavljen u *Vjesniku* 1948. godine

Članak vrlo sličan dokumentu 3,08

Dokument 3,14 a- j- Dokument o postanku „*Nacrta nastavnog programa*“ glazbenog
odgoja u osmogodišnjim školama

Prilikom jednog službenog putovanja u Zagreb, 1950. godine, Požgaj je pozvan da procijeni program za glazbenu nastavu u osnovnoj školi, o kojem se sasvim slučajno raspravljalo upravo u vrijeme njegovog boravka u Zagrebu. Požgaj nije bio zadovoljan programom, koji je u velikoj mjeri bio „*uglavnom prijevod jedne ruske stvari*“, stoga je zamolio da mu se da tri dana da sam poradi na tome, tj. da preda svoj cjeloviti nacrt. Nakon što se ponovno, za par dana, vratio u Zagreb sa svojim konceptom, komisija ga je jednoglasno prihvatila .

U dokumentu je priložena i skica programa koji je odbijen (program sastavio J. Jurman).

Sačuvan je dokument Ministarstva prosvjete, koji se odnosi na zaključke diskusije vezane uz pozitivne i negativne strane napisanog plana i programa. Nakon što je program sastavljen, išao je u javnu raspravu u kojoj su se kolektivi ili pojedinci iznosili primjedbe te se izjašnjavali prihvaćaju li ga ili ne. Požgajev je program, od ukupno 27 kolektiva i 10 pojedinaca, samo 8 kolektiva i 5 pojedinaca negativno ocijenilo. Posebno je pohvaljena uloga pjevanja u nastavnom programu a među prijedlozima za redakciju bio je i onaj da se u program uvrste i pojašnjenja vezana za neke aktivnosti (glazbeni diktat, upoznavanje glazbenih oblika), te da se objave udžbenici koji će pratiti takav program, te stručno osposobiti nastavnike za njegovo provođenje u smislu organiziranja tečajeva za upoznavanje s novim programom. Također, u nedostatku metodičkih priručnika, iz dokumenta je vidljivo da se željno iščekivao izlazak iz tiska Požgajeve *Metodike*. Na temelju zaključaka, plan je usvojen te je njegova koncepcija u velikoj mjeri zadržana.

Dokument 3,15- Članak '*Kulturni život Čakovca*', objavljen u *Varaždinskom vjesniku*
1950. godine

Članak opisuje kratak pregled kulturnog rada grada Čakovca. Uz statističke podatke o organiziranim koncertima i njihovoj posjećenosti, koja je bila vrlo visoka, saznajemo da je u ovom razdoblju osnovano još jedno kulturno- umjetničko društvo-

'Radnik', koje je okupljalo djelatnike Međimurske trikotaže. Također najavljena je i gradska smotra koja će se održati u drugoj polovici mjeseca travnja, a na kojoj će nastupati 4 KUD-a i ostale grupe. Autor članka u nekoliko rečenica osvrće se i na izbor programa. Kritizira dramski dio za kojeg smatra da „*nije najsretnije rješenje*“ (izvodila se Gogoljeva 'Ženidba'), te da postoje brojna druga djela, domaćih književnika, temeljena na motivima izgradnje zemlje²¹, koja je mnogo lakše ostvariti. S druge strane, daje pozitivnu kritiku na program pjevačkih zborova i folklornih grupa, a kao jedini nedostatak ističe nedostatak stručnih folklornih koreografa.

Kulturni život Čakovca zaživio je u vrijeme predizborne agitacije, no nastavio se i nakon nje. Velik doprinos dali su i likovni umjetnici koji su na Trgu slobode postavili veliki reljef kompozicije naziva „*Istina će pobijediti*“ i time pobudili veliku pozornost. Organizirana je i izložba slika i skulptura, predmeta iz narodnog života Međimurja, zbirka oružja i materijala iz Narodnooslobodilačke borbe, kao i dokumentacija vezana uz razvoj Međimurja.

Dokument 3,16- '*Nastavni plan za učiteljske škole*'

Dokument donosi poglavlje o metodici nastave pjevanja u Učiteljskim školama. U 4 točke donijet je plan nastave i gradiva koje donosi metodika pjevanja: u prvoj se predviđa jedan sat nastave za upoznavanje uloge pjevanja, te ciljeva i zadataka aktivnosti pjevanja, druga predviđa jedan sat za upoznavanje i analizu materijala za izvođenje nastave, 6 sati za upoznavanje metoda rada, te zadnja koja predviđa dva sata za upoznavanje sa načinima organizacije rada pri pjevanju.

Dokument 3,17- *Dopis Pedagoško- književnog zbora*

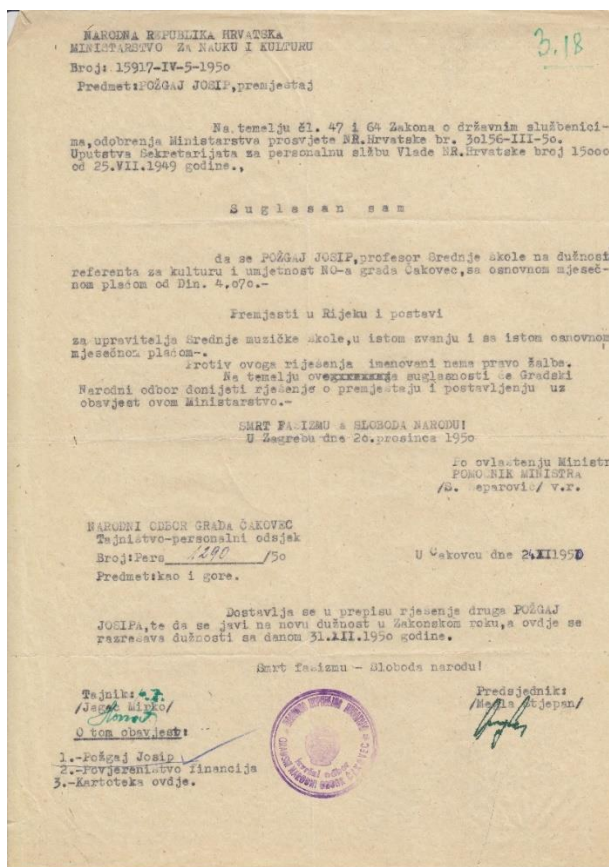
Dopis je upućen Joži Požgaju. Pedagoško- književni zbor zahvaljuje se što je poslao svoj rukopis o metodici nastave pjevanja kojeg će objaviti u siječanjskom broju. Iz dokumenta se ne može jasno zaključiti o kojem časopisu se radi, no s obzirom da je u potpisu D. Franković (Dragutin Franković), pretpostavljam da je riječ o časopisu Pedagoški rad²².

²¹ Umjetnike se usmjeravalo na prikazivanje ratnih ili radnih postignuća, te na promidžbu partije i njenih vođa, a osnovna zadaća umjetnika bila je pobuđivanje socijalne svijesti. Više: Župan ivica, Pragmatičari, dogmati, sanjari, Hrvatska umjetnost i društvo 1950-tih godina, Grafocolor, Zagreb 2007.

²² V: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=47275> (24.6.2016.)

Dokument 3,18- Dekret o premještanju u Rijeku

Dopis kojeg je uputio Ministarstvo za nauku i kulturu, a na temelju kojeg je odlučeno da je Požgaj, koji je u Čakovcu obavljao dužnost srednjoškolskog profesora i referenta za kulturu i umjetnost Narodnog odbora grada Čakovca, premješten u Rijeku na mjesto ravnatelja Srednje muzičke škole, na što nema pravo žalbe.

Slika 17- Dekret o premještanju u Rijeku

Nakon oslobođenja 1945. Joža Požgaj ponovno se vratio u Čakovec gdje je radio kao profesor u osnovnoj školi Sv. Juraj na Bregu i Realnoj gimnaziji. Dokumenti sakupljeni u ovoj mapi svjedoče u previranjima koja su se dešavala u prvim poslijeratnim godinama, kako u reformama školstva, tako i na cjelokupnom gospodarskom planu. Poslijeratne godine okarakterizirane su kao period iznimno teškog razdoblja u bivšoj državi. Kako bi se počelo raditi na gospodarskom oporavku zemlje, 1947. donesen je prvi Petogodišnji plan razvitka privrede čiji u zadaci bili otklanjanje privredne i tehničke zaostalosti te jačanje ekonomije. Prema svojim ciljevima i zadacima nazvan je planom 'industrializacije i elektrifikacije'. O važnosti

takvih projekata svjedoči i dokument kojeg je Požgaj sačuvao (dokument 3,02), a koji govori o događaju (osnivačkoj skupštini) kojem je, kao uvaženi mještatin nazočio.²³

Nakon rata, situacija u školstvu je bila loša. Reformama i uvođenjem obaveznog sedmogodišnjeg (ubrzio i osmogodišnjeg) obrazovanja stvara se potreba za većim brojem obrazovanih i stručno kompetentnih nastavnika. Za vrijeme rata nastavnici su se osposobljavali na tečajevima koji su trajali svega nekoliko mjeseci, stoga je bilo vrlo malo nastavnika koji su odgovarali novonastaloj situaciji, tj. malo upućenih u to kako provoditi nastavu. Požgaj je bio angažiran u sastavljanju nastavnih planova i program te je i na mnoge druge načine sudjelovao u razvoju glazbeno-pedagoške struke. U to je vrijeme zborsko pjevanje imalo poseban značaj jer je jačalo ideju kolektiviteta i zajedništva. Stoga su se često organizirali tečajevi da bi se nedovoljnoiskusni nastavnici podučili kako voditi zbor²⁴. Iz sačuvanih dokumenata zaključujem da je Požgaj intenzivno radio na glazbenoj kulturi međimurskog kraja, redovito održavao tečajeve za zborovođe, sudjelovao u radu kulturno- prosvjetnog odbora, a vrlo vjerojatno i Gradskog narodnog odbora. Za vrijeme njegovog djelovanja glazbeni život Čakovca bio je na kvalitetnoj i visokoj razini, a uz stalne koncerte lokalnih zborova, priređivali su se gostujući koncerti inozemnih glazbenika. U tom razdoblju objavljena je i Požgajeva knjiga *Metodika muzičke nastave*. Svakako, valja spomenuti Požgaja i kao aktivnog sakupljača narodnih napjeva (dokument 3,07).

Zanimljivi su tekstovi koji govore i o kulturnom životu u poslijeratnim godinama. Komunistička partija preuzela je cjelokupnu vlast u svoje ruke što im je omogućilo da brzo počnu provoditi svoju politiku u svim područjima života. Započelo je razdoblje ideologizacije prosvjetne politike a kulturna djelatnost bila je još jedan od poligona upoznavanja sa komunističkom ideologijom. O tome nam svjedoče programi brojnih amaterskih sekcija, radničkih zborova, kulturno- umjetničkih i dr. društava koja su se u velikom broju osnivala u tom razdoblju. Veliku ulogu imala je i glazbena kritika. Jedna od njezinih najbitnijih značajki bila je tzv. „prosvjetiteljska” uloga. Čitateljima, posebno onima nenaviklim na posjećivanje glazbenih događanja, valjalo je približiti djela na koncertnom rasporedu. Ocjene umjetničkih dosrega izvođača bile su gotovo u pravilu pozitivne i poticajne. U slučajevima kada bi autori

²³ Holjevac Tuković, Ana, Društveno- gospodarske reforme 1950-1952. i njihov odraz na upravu Narodne Republike Hrvatske, hrcak.srce.hr/file/11120 (23.6.2016.)

²⁴ Košta Tomislav, op.cit.

imali poneku zamjerku na izvedbu, ona je najčešće bivala opravdana objektivnim razlozima ili nivelirana isticanjem dobrih strana interpretacije. Čitateljstvo se upozoravalo na važnost stjecanja glazbenog obrazovanja i navike posjećivanja glazbenih događanja, te na veliku pozornost koju režim pridaje glazbi. U tekstovima se uvijek naglašavalo kako je glazbena umjetnost, za razliku od prijeratnih vremena, kada je bila privilegij imućnih, sada dostupna svima, posebice radnicima i kako na nju svi imaju jednaka prava. Publika također postaje predmetom kritike, stalno se upozorava na potrebu kontinuiranog posjećivanja glazbenih događanja, koje će omogućiti prihvaćanje i razumijevanje umjetničkih djela²⁵. Što se tiče Požgajevih kritičkih napisa, oni su pisani sa stručnog aspekta, upućeni više ljudima iz struke, nego širim slojevima. Zamjerke koje u nekim svojim tekstovima iznosi, nekada i na pomalo grub, ali dobro argumentiran način, trebale su potaknuti one kojima su upućene da razmisle o svom načinu rada i da isprave eventualne pogreške. U skladu s načelima onodobne glazbene kritike i kod Požgaja se iščitava „prosvjetiteljska“ uloga tekstova. Svojim kritikama želi potaknuti zborove i kulturno- umjetnička društva da njihov rad bude prvenstveno usmjeren na kulturni napredak i kulturno uzdizanje širih slojeva društva. Posebice se to odnosi na voditelje raznih kulturno umjetničkih udruženja i institucija, koje podstiče da ne zaborave na kulturnu odgovornost prema narodu.

7. Mapa IV- Razdoblje života i rada u Rijeci (1950.- 1960.)

Mapa sadrži dokumente koje se odnose na život i rad Jože Požgaja u Rijeci. Požgaj se tamo preselio krajem 1950. godine radi zdravstvenih problema, a odmah je dobio i mjesto direktora riječke Glazbene škole. Bez obzira na bolest, nastavio je i intenzivan rad na promicanju glazbene kulture o čemu svjedoče dokumenti sakupljeni u ovoj mapi. Sadrži 17 dokumenata; osobne dokumente, dopise, članke iz dnevnog tiska i časopisa.

Dokument 4,01- *Rješenje o postavljanju za direktora Glazbene škole*

²⁵ Duraković Lada, Rubeša Ivana, Socijalistički realizam i medijski diskurs: Glazbena kronika u Riječkom listu 1948.-1952., *Rijeka* sv. 1-2, Rijeka 2013.

Dokument 4,02- *Rješenje Narodnog odbora grada Rijeke za osnivanje internata*
Muzičke škole

Dopis je upućen Narodnom odboru grada Rijeke i govori o potrebi osnivanja Internata u sklopu Srednje glazbene škole Rijeka u koji će se smjestiti učenici koji će se školovati u glazbenoj školi i gimnaziji. Iz dopisa saznajemo da školovanje traje 6 godina i da će na kraju školovanja učenici steći kvalifikacije „*mužičara za operne orkestre ili za učitelje muzike u osmogodišnjim školama ili gimnazijama.*“ U zadnjem odlomku piše da je osnivanje ovakve institucije od velike važnosti i za Istru kao području u kojem posebnu pažnju treba posvetiti unapređivanju glazbenog odgoja u osnovnim školama, kulturnoj djelatnosti općenito, a osobito zaštiti i očuvanju folklorne baštine. U organizaciju i osnivanje ove institucije uključen je i Joža Požgaj kao ravnatelj riječke Glazbene škole.

Dokument 4,03 a-d- *Izveštaj u vezi incidenta nastavnika Ivana Matetića*

Izveštaj kojeg je Joža Požgaj kao ravnatelj Glazbene škole uputio Savjetu za kulturu i umjetnost Narodnog odbora grada Rijeke, u vezi incidenta s nastavnikom Ivanom Matetićem- Ronjgovim (tada već umirovljenom, ali još uvijek honorarno angažiranom u Glazbenoj školi)²⁶. U izveštaju Joža Požgaj opisuje odnos sa prof. Matetićem i sukobe u koje je ulazio s njim, te incident na ispitu iz solfeggia koji ga je potaknuo na pisanje izveštaja. Na nastavničkom vijeću utvrđeno je da primjedbe na ispit iz solfeggia mogu iznositi samo predmetni nastavnik i predsjednik komisije. Prema Požgajevim riječima, pišući diktat, jedan učenik napravio je pogrešku, pa je prof. Matetić podrugljivim tonom upozorio prof. Putara (predsjednika komisije) da ispravi učenika. Na tu 'provokaciju', piše dalje prof. Požgaj, nitko nije reagirao, ali ga je on sam kasnije zamolio da takve primjedbe ne iznosi više pred učenicima, nakon čega je prof. Matetić uvredama napao Požgaja. Iako je to bio poticaj za pisanje izveštaja, pravi razlog razmimoilaženja mišljenja Matetića i Požgaja bio je većih razmjera. Prema Požgajevim riječima prof. Matetić se od samog početka držao 'rezervirano' prema njemu. Iz dopisa se može iščitati da je razlog razdoru predstavljalo pitanje glazbenog folklora koji se posebno njegovao u riječkoj glazbenoj školi. Matetić je na to bio posebno osjetljiv te je vjerojatno pretpostavljao da „pridošlici“ Požgaju folklor kraja uz koji nije bio vezan neće biti visoko na listi

²⁶ Ivan Matetić Ronjgov, hrvatski melograf, skladatelj i glazbeni pedagog V:
<http://www.istrapedia.hr/hrv/243/matetic-ronjgov-ivan/istra-a-z/> (30.5.2016.)

prioriteta. Požgaj je smatrao te pretpostavke neumetemeljenim, s obzirom da se i sam u svojoj knjizi 'Metodika muzičke nastave' zalagao da se istarska ljestvica i napjevi metodički uvedu i u nastavu pjevanja. Međutim, kada se upoznao sa sadržajem i načinom rada školskog zbora Požgaj je uvidio prave razloge Matetićeve zabrinutosti. Prema njegovim riječima, zbor je vodio prof. Putar, ali pod stalnom i direktnom kontrolom prof. Matetića. Zbor na svom repertoaru nije imao ni jednu skladbu klasične literature od 16. stoljeća do suvremene, već su se „*forsirali samo istarski napjevi i težilo se narodnom pjevanju što je dovelo do forsiranja naturalističke dinamike u visokom registru što pak je dovodilo do pretjeranog naprezanja pjevača i do padanja u intonaciji*“. Požgaj to nije mogao dopustiti, pa je svoje mišljenje iznio rukovodstvu zbora, što je samo zaoštrilo situaciju. S vremenom je na vidjelo izašlo da ni učenici, ni prof. Putar nisu bili zadovoljni sa načinom rada i izborom programa, na što su se požalili Požgaju jer „*o tim problemima nisu mogli razgovarati s prof. Matetićem*.“ Požgaj je, kao ravnatelj Glazbene škole, postavio Matetića kao voditelja zbora i dao mu slobodu da radi po svom, no ni nakon toga njihovi odnosi se nisu popravili.

Razlozi njihovog sukoba bili su više osobni nego li profesionalni. Iz dokumenta se može iščitati da se, unatoč svim naporima vlasti i diskursima o bratstvu i jedinstvu i jednakosti sviju, u svakodnevici često otpor prema pridošlima iz drugih sredina otvoreno verbalizirao. Matetić nikako nije mogao prihvatiti Međimurca Požgaja, o čemu i svjedoče rečenice koje mu je upućivao: „*Idite samo, makar ravno u vaše Međimurje, odakle ste i došli!*“ i „*Vi ste jedan obični 'paragrafenreiter'*“²⁷! Požgaj je u očima Matetića bio pridošlica i formalist, tj. onaj tko se drži samo vanjske forme, a zanemaruje ono što je sadržajno bitno. Vjerojatno je i Matetić zamjerio Požgaju što je zauzeo mjesto njegova zeta Ivana Cunta (oženjenog Matetićevom kćerkom Verom Cunt). S obzirom da je Matetić bio star i ugledan, takvi su mu se ispadi očito tolerirali.

Matetić se tužio i da Požgaj provodi drastičan režim kontrole nastavnika, a s druge strane školom su se širile glasine kako je disciplina popustila otkako je Požgaj ravnatelj, kako nastavnici zanemaruju svoje dužnosti, a učenici nerado dolaze u školu. Požgaj je sazvao Nastavničko vijeće u želji i nadi da će riješiti problem, a kako bi se ogradio od pritužbi, u dopisu se pozivao na riječi visokog državnog funkcionera, ideologa komunističke partije Milovana Đilasa „*...da se kontrola ne smije zasnivati*

²⁷ *Paragrafenreiter*, njem. - cjepidlaka

na birokratskom nepovjerenju prema ljudima, nego na radu i suradnji s njima, na ukazivanju pomoći koja im je nužna.“ Time je htio pokazati kako je njegov rad usklađen sa stavovima partije, a od odbora je tražio da se u Nastavničkom zboru provede anketa o njegovom dosadašnjem radu, da se prof. Matetić ispriča i da se u skoro vrijeme zaposli osoba na mjestu tajnika.

Dokument 4,04- *Izjava o odsluženju vojnog roka*

Iz izjave saznajemo da Joža Požgaj nije služio redovni vojni rok već je bio stavljen na mjesto „pričuvnog nastavnika muzike“ u Domobranskoj glazbenoj školi. 1945. kratko je nastavio raditi na Muzičkoj školi Jugoslavenske armije, do 30.5.1945.

Dokument 4,05 i 4,05a- *Zamolba za razrješenje od dužnosti direktora*

Nakon povratka sa sedmomjesečnog liječenja, Požgaj upućuje zamolbu Odboru za prosvjetu i kulturu da ga razriješe dužnosti direktora i nastavnika u Glazbenoj školi „...s obzirom da je obolio uslijed prevelikih i preteških dužnosti koje su mu se nametale.“ Smatra da u budućem radu te dužnosti ne bi mogao kvalitetno obavljati, s obzirom na to da se mora više posvetiti i pedagoško- književnom radu. Stoga moli Savjet da ga postavi na dužnost nastavnika, s normom od 12 sati tjedno kako bi ipak i dalje koristio školi i dao joj svoj doprinos.

Razrješenje mu je odobreno. Zadržan je kao nastavnik teoretskih predmeta, a satnica mu je smanjena s 18 na 12 sati tjedne nastave.

Dokument 4,06- *Službeno rješenje o razrješenju dužnosti*

Dokument 4,07- *Članak 'Franjo Dugan i ciferistička metoda'*

Članak je objavljen u Muzičkim novinama 1952. godine. Vezuje se uz kritiku Franje Dugana na brojčanu metodu koju je prof. Ivan Horvat (učitelj pjevanja) upotrebljavao u svojoj knjizi 'Obuka zbornog pjevanja' tiskanoj 1908. godine. U članku se Požgaj osvrće na komentare Franje Dugana o brojčanoj metodi i dopunjuje ih svojim opaskama. Za razliku od ostalih koji su metodu prof. Horvata kritizirali, Dugan se uspio objektivno osvrnuti kako na dobre tako i na negativne strane ove metode:

„Iz ovog značajnog primjera kritike možemo nešto i naučiti. Barem to, da je uistinu vrijedno i dostojno u svakoj stvari, svakom čovjeku i ljudskom djelu tražiti ono dobro, što u sebi nose. Tražiti, priznati i poduprijeti.

Tako je u ovom slučaju postupao Franjo Dugan, pa nek mu je na čast.“

Dokument 4,08- Članak 'Posjetili smo Jožu Požgaja'

Ispravak članka objavljenog u jednom od brojeva 'Novog lista', zbog navodnog netočnog navoda jedne njegove izjave u kojoj govori o općenitom razvoju struke u zadnjem desetljeću. Požgaj navodi da je mislio na svoje studije a ne na sebe, kako je to u članku formulirano, kada je rekao da je prije 20 godina glazbena pedagogija bila u vrlo lošem stanju. Zahvaljujući mlađoj generaciji pedagoških radnika, područje glazbene pedagogije doživjelo je pravu revoluciju i krenulo u smjeru jednog novog, naprednog razdoblja.

Dokument 4,09- Dopis Varaždinske muzičke škole nakon posjeta Rijeci

Profesorica Josipa Šulek, uputila je pismo prof. Požgaju u kojem se zahvaljuje riječkoj Muzičkoj školi na gostoprimstvu varaždinske Muzičke škole.

Dokument 4,10- Članak 'Snaga umjetničke istine'

Članak je objavljen u 'Riječkom listu' 20. listopada 1953. godine s podnaslovom *Razmišljanja o jednoj dobroj opernoj izvedbi, o Gluckovim idejama i o etičkim vrijednostima opere Orfej*. U članku Josip Požgaj iznosi kritički osvrt na izvedbu Gluckovog *Orfeja* u riječkom kazalištu. Izvedbom je dirigirao Vladimir Benić, a režiju potpisao Lovro Matačić. Požgaj je pohvalio dirigenta i orkestar, citirajući filozofa Jeana Jacquesa Rousseaua i pojašnjavajući promjene koje je uveo Gluck u svoje opere, težeći jednostavnosti antičkih tragedija. Kroz te redove Požgaj je nastojao približiti Gluckovog *Orfeja* i opernu umjetnost općenito širokom gledateljstvu, što je, kako je već spomenuto, bilo u skladu s postulatima vlasti o izgrađivanju kulturnog identiteta putem popularizacije umjetnosti među širokim društvenim slojevima i stvaranja navike odlaženja na kulturne događaje. Osvrt je završio povezujući *Orfeja* s vlastitom svakodnevicom: *„Gledajući danas Orfeja na riječkoj pozornici neodoljivo mi se nameće pomisao na onaj današnji paklenski vrtlog svijeta, usred kojeg stoji, osamljen ali neustrašiv - naš narod. Orfej je uvijek suvremen. Danas stoji tu, u liku našeg naroda, na ovoj ispaćenoj i krvlju natopljenoj*

zemlji i pjeva. Doviknuvši prijatnju bogovima, stoji tu okružen svim bijesovima svijeta, drži visoko svoju čistu liru i pjeva pjesmu ljubavi prema Domovini.“

Dokument 4,11- *Osvrt na muzičku sezonu 1966./56. u Rijeci*

Podulji tekst Jože Požgaja objavljen je u listu 'Riječka revija', a donosi osvrt na koncertnu sezonu Rijeke u sezoni 1955./56. Koncertna sezona započela je u mjesecu rujnu s prikazivanjem Abrahamove operete 'Havajski cvijet' u režiji Ede Verdonika, a odmah potom prikazana je Auberova komična opera 'Fra Diavolo' u režiji Dinka Svobode. Obje predstave doživjele su uspjeh i bile dobro prihvaćene od strane publike. Krajem 1955. po četvrti puta, u gradskom kazalištu, ponovno je prikazana Smetanina 'Prodana nevjesta', također dobro izvedena i prihvaćena. Početak iduće godine donio je izvedbu suvremene Menottijeve opere 'Konzul'. Opera je prikazana još jednom u ožujku u čast Borisu Papandopulu koji je slavio 30-tu godišnjicu rada u operi i 50-tu godišnjicu rođenja. Tom prigodom u glavnoj ulozi je nastupila prvakinja beogradske opere Valerija Hejbalova. U siječnju je na simboličan način obilježena 200- ta godišnjica rođenja W.A.Mozarta izvedbom njegove opere 'Don Juan' i prigodnim govorom Borisa Papandopula. U veljači je na rasporedu bila i komična opera 'Seviljski brijač' G. Rossinija. Veliki uspjeh istog mjeseca postigao je balet Stevana Hristića 'Ohridska legenda' u režiji Maksa Kirbosa. Pred kraj sezone još su dvije opere izvedene u Rijeci: 'Samson i Dalila' C. Saint Saensa u režiji Berislava Brajkovića, te Offenbachova opera 'Hoffmanove priče' u režiji Dinka Svobode.

Što se tiče koncertne djelatnosti, nju su obilježile uz domaće snage i gostovanja istaknutih inozemnih glazbenika, među kojima se ističe gostovanje atenskog violinista Byrena Colassia, zagrebačke pijanistice Dore Gušić, beogradskog violinista Petra Toškova, bugarskog pijaniste Jurija Bukova i dr. Koncerte su priređivali i Riječki komorni ansambl, Riječka filharmonija, gradski zborovi i KUD-ovi, a različite glazbene manifestacije i smotre organizirali su i Društvo prijatelja muzike, Glazbena škola, Radničko sveučilište i sl.

Kao poseban problem u članku se navodi slaba posjećenost glazbenih događanja kao i propao pokušaj da se uvedu pretplatničke karte koje je kupila samo nekolicina posjetitelja. Velik problem predstavljala je, saznajemo iz teksta i mladež koja gotovo uopće nije posjećivala takve manifestacije, pa se postavljalo pitanje je li problem u nastavnicima koji ih ne odgajaju pravilno, kakav je angažman 'Društva

prijatelja muzike' te glazbene škole koja je, kako se navodi u članku, „*izolirana od ovih događanja, odviše zauzeta isključivo školskim zadacima.*“, a zapravo bi trebala biti prva koja će dati primjer ostalim školama u redovitom posjećivanju koncerata. Iz svega ovog proizlazi zaključak da daljnji napredak glazbenog života Rijeke ne ovisi samo o kvalitetnom radu glazbenih ustanova i organizacija, već i o njihovoj usklađenosti, suradnji i usmjerenosti ka zajedničkom cilju: „...*približiti muzičku umjetnost ljudima i ljude muzičkoj umjetnosti.*“

Dokument 4,12- *Muzička kronika Rijeke*

Članak objavljen u *Riječkoj reviji* donosi osvrt na koncertnu djelatnost u godini 1956./57.

Dokument 4,13- *List ocjenjivanja*

List ocjenjivanja za šk. god. 1956./57. koji sadrži osnovne podatke vezane uz nastavnika i njegovu djelatnost i zaduženja (koje predmete predaje, koliko sati nastave održava i sl.), te osvrt na njegov rad kroz školsku godinu (kakav uspjeh je ostvario u svojem razredu, koje oblike rada i metode odgoja primjenjuje na nastavi, u kojim društvima i organizacijama je bio aktivan, kako se ponaša u školi i izvan nje, ističe li se u radu u društvenoj zajednici i sl.)

Ocjena

1. Ikar je uspešno postigao, a svim razreda, odnosa predmetima; koje je oblike rada primenilo, a. u svetu i odnosa učenika; odnosa u radu, svetu i pedagoški sposobnost:

Ocijenjen je sposoban za predavanje svih teoretskih predmeta, u prvom redu metodike muzičke nastave, kao najglavijeg predmeta u teoretsko-nastavniškom odjelu. Njegova nastava je najvišije u osposobljavanju budućih nastavnika Muzičkog odgoja u Osmogodišnjim školama kao samostalnih muzičara i dirigirajućih. Osnovu pažnju poklanja njihovom radu na dirigiranju i harmoniziranju narodnih melodija, pod njegovim nadzorom učenici toga odjela ~~XXXX~~ dirigiraju školskim zborom na javnim muzičkim produkcijama sa zapaženim uspjehom. Sa grupom nastavnika odgoja uvodi najnovije metode rada.

2. Kulturno-prosvjetni i društveni rad (u kojem je društveno i organizacijsko aktivno radio i kojim uspješno):

Bavi se član Pedagoško-književnog zbora u Zagrebu, muzički kritičar časopisa "Zvuk", glasila "Rijeke" i Radio-stanice Rijeke. Suradnik je Zavoda stručno i političko uslikanje nastavnika kadrova pri NO Kotara Rijeke.

3. Mirovno-političke osobine, vladanje u školi i izvan škole:

Potpuno je ispravnog vladanja u školi i van nje, njegove moralno-političke osobine su veći prigovora.

4. Da li se u nekom radu naročito ističe ili inače neki poseban sročni aktivnost (organizacijsko-rukovodeće sposobnost, naučni rad, posebne udobnosti, suradnja u stručnoj štampi i sl.):

Bavi se pisanjem članaka i knjiga za oblast muzike.

Opća ocjena: odlična

U Rijeci, 28/5 1959 U Rijeci, 10. VI. 1959.

 M. P. Prof. Brnobić
 Opća ocjena, koji je prema ocjeni za...
 Opća ocjena, koji je prema ocjeni...

Slika 18- Dio liste ocjenjivanja Jože Požgaja

Dokument 4,14- Ocjena rada za 1958./59.

414

REPUBLIKA HRVATSKA
NARODNA REPUBLIKA HRVATSKA
 Narodni odbor općine Stari Grad - Rijeka
 Mjesto Rijeka
 Srednja muzička škola "Ivan Zajc" Rijeka

UPITNIK ZA OCJENJIVANJE
 nastavnog i odgojnog osoblja za školsku godinu 1958./59.

I. OPĆI PODACI

POŽGAI (Josip) Josip - rođen 1914. - Ima diplomu Učiteljske škole i visoke škole Dž. Konzervatorija u Zagrebu. - Osposobljen za predavanje svih teoretskih predmeta. - Profesor VI. P. razreda. - Primat mu je stručni ispit. - Radi stari 18 godina. - U ovoj školi radi od 1. januara 1951. - Predavao je Solfeggio u V. razredu, Harmoniju, Kontrapunkt, švirane vokalne partiture, dirigiranje, Metodiku muzičke nastave i blokflautu. - Bio pročelnik odjela teoretskih predmeta. - Odlikovanja, pohvale i nagrade nema. - Bolovao je 9 dana. - U ovoj školi predavao je honorarno 2 sata tjedno, a u Dječjoj koloniji na Kantridi 3 sata, svega 10 sati tjedno. - Disciplinirani kažnjavan nije. - Bavi se proučavanjem pedagoških problema u svrhu usavršavanja svojih postupaka na muzičkom odgoju učenika.

II. PODACI O ZALAGANJU I REZULTATIMA POSTIGNUTIM U NASTAVNO-PEDAG. RADU

Naročitu pažnju obrađa stručnom i pedagoškom obrazovanju budućih nastavnika muzičkog odgoja u osnovnim školama, koji pod njegovim rukovodstvom i nadzorom vrlo uspješno svladavaju sve propisane predmete, u prvom redu metodski postupak u obrađivanju pojedinih dijelova gradiva. Učenici Osmogodišnjeg odjela potpuno su osposobljeni za vođenje učenjskih zborova u osnovnim školama. U svim svojim predmetima postigao je vidne rezultate. Kao pročelnik teoretskih predmeta suradjuje tijesno s ostalim nastavnicima tih predmeta i uključuje na jedinstven način predavanje teoretskih predmeta kod svih nastavnika. I sam s povelnom radnom disciplinom traži od budućih nastavnika isto tako dobru radnu disciplinu. Njegov odnos prema učenicima je pravilan. Održao je predavanje na temu "Opća kriza kapitalizma i nastajanje socijalizma" za članove Nastavnog kolektiva i članove školskog odbora. Tajnik je sindikalne podružnice kulturnih ustanova grada Rijeke.

III. PODACI O RADU NA UNAPREĐIVANJU NASTAVNO-ODGOJNOG RADA I POSTIGNUTIM REZULTATIMA

Aktivan je član Pedagoško-književnog zbora, suradnik "Riječke revije" i muzičkog časopisa "Zvuk". Vodi muzičku kroniku riječke Radio-stanice. Suradjuje s riječkim Zavodom za unapređenje nastave, održava seminare muzičkog odgoja s učiteljima i nastavnicima riječkog kotara. Na poziv te prosvjetnih vlasti kotara Čakovec i Osijek održao je višednevne seminare za učitelje i nastavnike muzičkog odgoja tih kotarova. Isto je tako, na poziv Savjeta Muzičke akademije u Sarajevu održao tromjesečni seminar Metodike muzičke nastave za apsolvente Nastavnog odjela Akademije. Nakon cijelog niza stručnih muzičko-pedagoških publikacija objavljenih poslije rata, štampao je novu verziju Metodike elementarnog muzičkog odgoja za učiteljske škole (Pedagoško-književni zbor, Zagreb, 1958.)

Rijeka, 8. maja 1959. M.P. Upitnik popunio: Prof. Brnobić
 Direktor Josip Brnobić v.r.

IV. ODLUKA KOMISIJE O OPĆOJ OCJENI:
NARODNO SE ISTIJE

Zapisišar: J. Požgaj v.r. Predsjednik komisije: Josip Brnobić v.r. Članovi komisije: Stjepan Živković v.r.
... i ostali, prema tiskanju, potvrđuju: (Josip Brnobić, direktor) M. Vukelić v.r.

Slika 19- Ocjena rada Jože Požgaja

Dokument 4,15- *Prijedlog programa za seminar nastavnika muzičkog odgoja u Rijeci*

Dokument 4,16- *Rješenje o premještanju na V. gimnaziju u Zagreb*

Dokumenti pohranjeni u ovoj mapi svjedoče o intenzivnom radu i aktivnom sudjelovanju Jože Požgaja u glazbenom životu grada Rijeke, kao i dinamičnom angažmanu na promicanju glazbene kulture, kojeg je, usprkos zdravstvenim problemima nastavio dolaskom u Rijeku. Novinski osvrti mnogo govore i o Požgaju kao kritičaru, a izvještaji koje je ostavio o problemima s kojima se susretao i kolegama s kojima je surađivao.

Iz upitnika za ocjenjivanje nastavnog i odgojnog osoblja kojeg je provodio Narodni odbor Rijeke (dokument 4,14, u potpisu predsjednik Josip Brnobić), opisano je koje je sve poslove Požgaj obavljao i na koje je probleme nailazio. Predavao je solfeggio u 5. razredu, harmoniju, kontrapunkt, sviranje vokalnih partitura, dirigiranje, metodiku glazbene nastave i blok flautu. Bio je i pročelnik odjela teorijskih predmeta, te usko surađivao sa svim nastavnicima istog odjela. Predavao je i honorarno dva sata tjedno, te osam sati u Dječjoj bolnici na Kantridi. U zapisniku stoji da nije bio disciplinski kažnjavao, te da nema odlikovanja i pohvala. Posebnu pozornost posvećivao je stručnom i pedagoškom obrazovanju budućih nastavnika glazbenog odgoja u osnovnim školama i to vrlo uspješno, kako saznajemo iz dokumenta. U dokumentu se navodi i kako su učenici teoretsko- nastavnčkog odjela kojima je predavao potpuno osposobljeni za vođenje učeničkih zborova u osnovnim školama. Vidljivo je da je od nastavnika tražio radnu disciplinu. Bio je i društveno- politički angažiran. Održao je predavanje na temu 'Opća kriza kapitalizma i nastajanje socijalizma' za članove nastavnčkog vijeća. Obnašao je i dužnost tajnika sindikalne podružnice kulturnih ustanova grada Rijeke. Bio je i aktivan član Pedagoško- književnog zbora, suradnik *Riječke revije* i časopisa *Zvuk*, a vodio je i glazbenu emisiju na riječkoj Radio- stanici. Suradivao je s riječkim Zavodom za unaprjeđivanje nastave, održavao seminare za učitelje ne samo na području Rijeke, već cijele bivše države. Objavio je cijeli niz publikacija, kao i redigiranu Metodiku elementarnog muzičkog odgoja za Učiteljske škole.

8. Mapa V- Rad na V. gimnaziji u Zagrebu i Zavodu za školstvo (1960.-1970.)

Dokumenti iz ovog razdoblja odnose se na razdoblje između 1960. i 1970. godine, na razdoblje rada Jože Požgaja na V. gimnaziji u Zagrebu i Zavodu za školstvo. Obuhvaća 14 dokumenata: osobne dokumente, dopise, rješenja, referate.

Dokument 5,01 a,b,c - *Rješenje o primanju na V. gimnaziju u Zagrebu*

Dokument 5,02- *'Promemorija'*

Promemorija, tj. podsjetnik, upućen je Peri Pirkeru, sekretaru gradskog komiteta grada Zagreba 1961. godine. Joža Požgaj u ime svoje žene Eve i sebe šalje upit vezan uz njihovo promaknuće na mjesto pedagoškog savjetnika koje ne uspijevaju dobiti zbog 'političke prošlosti' i 'neprihvatljive upornosti' u nekim pedagoškim pitanjima. Požgaja zanima zašto republički Savjet za prosvjetu i Zavod za školstvo grada Zagreba ne riješe taj problem, s obzirom da ne postoji nitko kvalificiraniji za to mjesto, te pita zašto mu je oduzeto mjesto honorarnog predavača metodike u gradskoj muzičkoj školi, zašto nije dobio mjesto nastavnika glazbene kulture u OŠ u Mesićevoj ulici s obzirom na svoje visoke kvalifikacije te postoji li neki sud pred kojim bi mogao iznijeti svoje mišljenje i braniti svoje tvrdnje.

Iz ovog dokumenta vidljiv je Požgajev status nakon rata, a indirektno i politički odnosi. U vrijeme NDH Požgaj je radio kao docent na Konzervatoriju u Zagrebu. Nakon rata Komunistička partija Jugoslavije preuzela je vlast i obračunavala se sa svima za koje se smatralo da su na bilo koji način surađivali s ustaškim pokretom. Požgaja su vjerojatno, zbog same činjenice da je bio docent na Konzervatoriju, tj. visokopozicioniran u vrijeme NDH, smatrali političkim protivnikom pa su mu napredovanje onemogućavali, bez obzira na njegove kvalifikacije i dugogodišnje iskustvo.

Dokument 5,03 i 5,03a- *Rješenje za mjesto prosvjetnog savjetnika u Zavodu za školstvo grada Zagreba*

Rješenje kojim se Požgaj prima u službu Narodnog odbora grada Zagreba, te se postavlja na mjesto prosvjetnog savjetnika za muzički odgoj u Zavodu za školstvo, na koje je primljen nakon razmatranja natječajne komisije.

Dokument 5,04 i 5,04a- *Primjedbe na prijedlog reforme muzičkih škola*

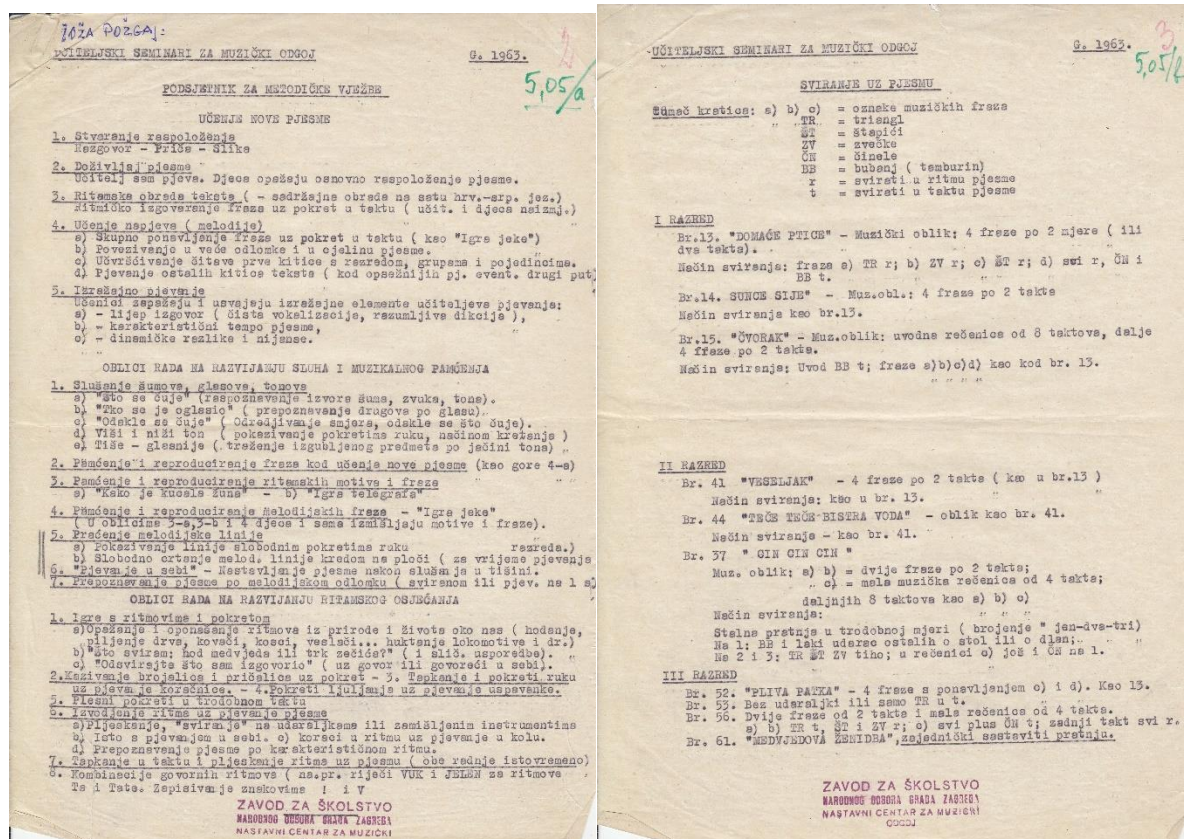
Zapis primjedbi sadrži nekoliko točaka:

1. Odnosi se na nedostatke općeg i pedagoškog znanja nastavnika koji većinom imaju srednjoškolsko obrazovanje. Požgaj je, još u vrijeme djelovanja u Rijeci, predlagao da se nakon srednje škole apsolventima produlji školovanje za još dvije godine u vidu dvogodišnjeg konzervatorija, no ističe „*da je stvarno rješenje problema jedino u istinskom akademskom obrazovanju nastavničkog kadra.*“
2. Diferenciranje muzičkih škola na dva tipa kako je izloženo Prijedlogom (prijedlog nije sačuvan u ostavštini)
3. Da se predloženi naziv 'Škola za osnovno muzičko obrazovanje' zamijeni nazivom 'Osnovna muzička škola'
4. Odnosi se na uvrštavanje popularnih i narodnih instrumenata u nastavni plan muzičkih škola. Iako to podržava, Požgaj smatra da bi nastavu trebalo organizirati izvan škole a pod stručnom kontrolom muzičke škole
5. Odnosi se na lošu koordinaciju nastave solfeggia i glavnog predmeta (klavira, violine, violončela itd.). Prijedlogom reforme predloženo je da nastavnici glavnih predmeta preuzmu „*cjelokupno muzičko obrazovanje u prvim školskim danima*“. Požgaj smatra kako bi to bilo idealno, no da to nažalost još uvijek nije moguće i da je bolje da se osnovno obrazovanje ostavi u rukama kvalificiranih nastavnika solfeggia. Svakako trebala bi se predvidjeti najstroža koordinacija tih dvaju predmeta, no to ovisi o organizaciji unutar škole, napominje Požgaj.
6. Naziv glazbeni odgoj koji se upotrebljava za nastavu solfeggia i teorije Požgaj smatra neadekvatnim. U općeobrazovnoj školi on je u redu, ali u glazbenoj školi svi predmeti teže glazbenom odgoju i nemoguće ga je odvojiti u samostalan predmet.
7. Predmet 'Nauka o tonskom slogu' kojeg Požgaj smatra potrebnim u glazbenom obrazovanju još uvijek se nije uveo kao predmet u glazbene škole
8. Odnosi se na nastavu Povijesti glazbe u srednjim školama koja se odvija od 1.-4. razreda po jedan sat, osim u trećem kada se održava dva sata. Smatra da je došlo do greške prilikom pisanja plana, te da bi se i u drugom razredu trebala održavati dva sata tjedno.

9. Za predmet 'Nauka o oblicima' u srednjoj školi Požgaj predlaže da se uvrsti u nastavni plan ranije, a ne tek u 4. razredu.
10. Požgaj predlaže da se nastava solfeggia u smjeru solo pjevanje planira barem po sat tjedno od 1.-4. razreda.
11. Požgaj predlaže da se uvede predmet 'Tehnika audiovizualnih sredstava' *„...kao neophodnog za rad suvremenog muzičara bilo kojeg usmjerenja“*
12. Požgaj odobrava prijedlog da se kao nastavni predmet uvede Mehanka, opravljanje i ugađanje klavira
13. Za kraj podsjeća na individualni pristup koji je neophodan u glazbenom odgoju

Dokument 5,05 a,b,c,d- *Metodički podsjetnik za učiteljske seminare*

Kratak podsjetnik u kojem je u natuknicama pobrojano sve važno što će biti korisno učiteljima pri usvajanju nove pjesme, ritmova, razvijanju sluha i glazbenog pamćenja.

Slika 20- Dio iz metodičkog podsjetnika

Dokument 5,06- *Dispozicija rukopisa za priručnik 'Razvijanje sluha na meloritmickim cjelinama'*

Podsjetnik za raspored naslova i podnaslova za priručnik *Razvijanje sluha na meloritmickim cjelinama*- metodičkog priručnika za glazbeni odgoj u osnovnim školama.

Dokument 5,07- *Osvrt na članak 'Istina o pentatonici'*

Istina o pentatonici reakcija je na članak *Činjenice u razgovoru o muzičkim početnicama* kojeg je objavio Ivan Furić u časopisu 'Telegram' u ožujku 1965. Riječ je o dijelu polemike koja je vođena vezano uz udžbenike J. Završkog.

Članak Ivana Furića ne nalazi se u ostavštini.

Dokument 5,08 a,b,c - *'Metodički podsjetnik' za muzički odgoj u razrednoj nastavi*

Požgaj započinje svoj metodički podsjetnik svojim shvaćanjem svrhe glazbene nastave: „Svrhu muzičkog odgoja u razrednoj nastavi možemo postići samo takvim zanimanjima koja su muzički lijepa, koja emocionalno aktiviraju djecu, koja razvijaju njihove muzičke dispozicije i koja donose radost i vedrinu u svakodnevni život škole.“

Nadalje, navode se zadaci glazbene nastave i kompetencije koji bi se trebali ostvariti na kraju školske godine. Slijedi redoslijed postupaka pri učenju pjesme po sluhu i brojalice, te realizacije drugih glazbenih igara. Iznose se i postupci razvijanja sluha i ritma; osluškivanje zvukova iz prirode i okoline, pamćenje i reprodukcija melodijskih fraza, praćenje melodijske linije, pamćenje ritamskih motiva, ritamska pratnja pjesmama, pljeskanje ritma, prepoznavanje pjesme kucanjem ritma i sl. U postupcima uvođenja sviranja u glazbenu nastavu Požgaj navodi kako je bitno prirediti najjednostavniju pratnju koju označavamo raznim grafičkim oznakama. Područje slušanja glazbe može se ostvariti na nekoliko načina: sviranje i pjevanje nastavnika, slušanje skladbi, slušanje tv i radio emisija. Pri slušanju glazbe bitno je opažati izražajne elemente poput karaktera, tempa, melodijske linije, dinamike i sl. Na kraju skripte Požgaj se osvrće na još neke elemente područja stvaralačkog rada, te donosi literaturu i pomagala.

Dokument 5,09 a-g-*'Metodički podsjetnik' za muzički odgoj u 4.,5. i 6. razredu OŠ*
Dokument 5,10 - *'Metodički podsjetnik' za muzički odgoj u 7. i 8. razredu OŠ*

Dokumenti 5,09 i 5,10 detaljnije su razrade dokumenta 5,08. Zadaci, metode i postupci koje se navode u dokumenti 5,08 sada su preciznije razrađeni i konkretizirani posebno za 4.,5. i 6. razred a posebno za 7. i 8.

Dokument 5,11 a-j- *'Popijevke Hrvatskog Zagorja u glazbenom odgoju'*

Poduži referat koji govori o ulozi narodne pjesme u nastavi glazbene kulture. Općenito Požgaj smatra da bi pjesma trebala biti središnja aktivnost na satovima glazbene nastave, a spominje i udžbenik M. Magdalenića za nastavu solfeggia u kojem se sva teorija podučava na temelju narodnih napjeva. *„Princip da učenici propisanu građu i pjevanje s nota savladaju na temelju elemenata narodnih popjevaka, nažalost nije još bio općenito prihvaćen... Naš narodni muzički izraz odražuje se u velikom bogatstvu ljestvičnih obrazaca, i to od primitivnih oblika pa sve do savremene dur i mol ljestvice, a osobito u velikom ritamskom bogatstvu, čega ne nalazimo ni u djelima klasika i romantika.“*

Zanimljiv je i citat o ulozi narodne pjesme općenito u glazbenoj naobrazbi koji je Požgaj izdvojio također iz Magdalenićeve knjige: *„Lirska narodna popijevka je najpotpuniji izraz duhovnog života naroda te najviše odgovara dječjem melodijskom osjećanju. Da se čuva i predaje davno nasljeđe i bogata kulturna baština narodnog izraza, naš nastavni program muzičkog odgoja traži, da se učenici odgajaju na tim elementima i da nauče svoj muzički govor. Čovjek može imati samo jedan materinski jezik, prema tome i samo jedan muzički materinski jezik.“*

Joža Požgaj daje i zanimljive preporuke nastavnicima u vezi s doživljajem pjesme: bez obzira na to kakva pjevačka iskustva posjeduje nastavnik, treba naučiti izražajno otpjevati pjesmu. Pri tome treba paziti na emocionalnu uživljenost, jasan izgovor, odgovarajući tempo i logična dinamička nijansiranja ,što je važnije od same ljepote glasa. Sva teorija i upute potkrijepljeni su i primjerima (uglavnom pjesama Hrvatskog Zagorja).

Na kraju se nalazi zaključak podijeljen u nekoliko točaka:

2. Suvremena muzička pedagogija pridaje veliko značenje njegovanju zavičajne narodne popijevke u školi, smatrajući, da je zavičajna melodika najbliži put razvijanju muzikalnosti i najpouzdaniji most prema upoznavanju i shvaćanju muzičke umjetnosti.

4. Kultiviranjem, dakle stvaranjem i održavanjem promišljenog repertoara zavičajnih popjevaka nastavnik muzičkog odgoja gradi osjećajni most između škole i naroda, osigurava dostojnu muzičku reprezentaciju svoje škole prema javnosti i svijetu, a kod učenika izgrađuje svijest o vrijednosti i dignitetu domaće, zagorske popjevke i predaje im naučene popjevke kao popudbinu za život.

Dokument 5,12- Rješenje o imenovanju Jože Požgaja vanjskim suradnikom Zavoda za muzički odgoj u šk. godini 1970./71.

5,12

ZAVOD ZA UNAPREĐIVANJE
OSNOVNOG OBRAZOVANJA
Z A G R E B
Draškovićeve br.15/III
Broj: 02-458-1970.
Zagreb, 13. X 1970.

Na temelju člana 39. Statuta Zavoda za unapređivanje osnovnog obrazovanja u Zagrebu i zaključka Upravnog odbora Zavoda donesenog na 4. sjednici održanoj 3. X 1970. donosim

R J E Š E N J E

1. Požgaj Jože, prof. prosvjetni savjetnik u penziji u Zagrebu imenuje se za vanjskog suradnika Zavoda za muzički odgoj u 1970./71. škol.godini.

2. Pedagoško-instruktivne preglede i druge poslove iz nadležnosti prosvjetno-pedagoške službe imenovani će vršiti u skladu sa Zakonom o prosvjetno-pedagoškoj službi i programom rada Zavoda, a na zahtjev direktora ili ovlaštenog prosvjetnog savjetnika Zavoda.

3. Za vrijeme vršenja poslova prosvjetno-pedagoške službe Požgaj Jože pripada naknada za izvršene poslove i putna i prevozna troškovi u skladu s odredbama Pravilnika o naknadi putnih i drugih troškova, Normativima Zavoda i zaključkom Upravnog odbora.

4. Isplata naknade vrši se nakon izvršenog zadatka na osnovi ugovora o djelu ili ugovora o autorskom honoraru koji suradnik zaključuje sa Zavodom, a ovjerava ga prosvjetni savjetnik koji je angažirao suradnika.

O b r a z l o ž e n j e

U skladu sa članom 13. Zakona o prosvjetno-pedagoškoj službi i članom 8. Odluke o organizaciji i provođenju pedagoško-instruktivnih pregleda rada u ustanovama za predškolski odgoj i osnovno obrazovanje, donesene na sjednici Radne zajednice od 28. IX 1968. Upravni odbor je, na prijedlog prosvjetnih savjetnika Zavoda, imenovao vanjske suradnike za pojedina nastavna područja i opći razvoj osnovnih škola.

Na osnovi izloženog, a u svrhu efikasnijeg realiziranja programa rada Zavoda, riješeno je kao u dispozitivu.

O tom obavijest:

1. Požgaj Jože
2. Razumovstvu, općje
3. Voditelju radne grupe prosvjetnih savjetnika za predmetan posao

DIREKTOR:
Pero Obrenović
Uz. prof. Hranjica

Slika 21- Rješenje o imenovanju Jože Požgaja vanjskim suradnikom Zavoda za muzički odgoj

Dokument 5,13- 'Što donose novi udžbenici glazbenog odgoja?'

Radi se o referatu za savjetovanje nastavnika glazbenog odgoja kojeg je napisao Joža Požgaj 1961. godine u sklopu seminara za nastavnike. Na pisanje ga je potaknula nova muzička početnica Josipa Završkog 'Pjevajte s nama' namijenjena učenicima od I. do IV. razreda i dvije knjige koje se nadovezuju, za učenike V. i VI., te VII. i VIII. razreda, na kojima je i sam surađivao, kao i knjiga Vladimira Tomerlina

'Radost u pjesmi'. Tiskanje novih udžbenika izazvalo je velik interes i diskusiju među nastavnicima, stoga su na seminaru bila organizirana izlaganja autora i drugih stručnih osoba, koji su prenijeli prisutnima objektivna iskustva i mišljenja, te pozvali na konstruktivnu diskusiju koja se svela na slijedeće: Od 'besmislenog' učenja teorije kakvo je postojalo u planu i programu, sada se on sveo na 'solfeggiranje' i usvajanja vještine pjevanja 's liste'. Autori novih udžbenika pokušali su uvesti neke promjene u nastavu glazbene kulture, prije svega stavljajući pjesmu u prvi plan. *„Kroz pjesme sa različitim melodijskim i ritamski elementima, putem odgovarajućih metodičkih postupaka, razvijati svjesnu intonaciju i sposobnost pjevanja po notama u onolikoj mjeri, koja odgovara svrsi muzičkog odgoja u osnovnoj školi.“*, piše Požgaj u svojem referatu. Na seminaru su, iščitava se iz teksta, raspravljalo o još nekim pitanjima poput: *„hoće li nastavniku 'po novom' biti lakše ili teže, te trebaju li se obavezno provoditi nove metode?“* Na kraju je istaknuto da ni novi udžbenici nisu savršeni, te da će tek nastavna praksa pokazati u kolikoj mjeri su dobri. *„Oni predstavljaju samo jednu kariku u lancu stalnih napora i traženja boljeg, na koje nas obvezuje naše zvanje“*, zaključuje Požgaj.

Dokument 5,14- Izvještaj o pregledu glazbenog odgoja u školi Gračani

Izvještaj o pregledu glazbenog odgoja u školi Gračani napravio je Joža Požgaj nakon uvida u godišnje planove, dnevne pripreve, dnevničke rada, učeničke bilježnice, te prisustvovanje redovnoj nastavi i izvannastavnim aktivnostima (orkestar), kao vanjski suradnik Zavoda 1980. godine. U zaključku je napisano da se kroz glazbeni odgoj postižu *„iznimni rezultati kakve susrećemo samo u muzički najnaprednijim osnovnim školama.“*

Dokumenti iz ove mape govore o intenzivnom radu Jože Požgaja na osuvremenjivanju metodike glazbenog odgoja. U svojim kritikama, osvrtima, primjedbama i podsjetnicima za nastavnike naglašavao je da je svrha glazbenog odgoja kroz različite glazbene aktivnosti emocionalno aktivirati učenike, te unijeti radost i vedrinu u škole. S obzirom da je u središtu glazbene nastave bila pjesma, smatrao je da se veća važnost treba pridati narodnim napjevima i popijevkama. Kroz njihovu bogatu ritmiku i raznolike melodije i ljestvične obrasce, ali i kroz ono što im je blisko i svakodnevno djeca će, smatrao je, bolje svladati vještinu pjevanja. Bio je

svjestan da nemaju svi jednake glazbene predispozicije, stoga je upozoravao da je interpretacija i uživanje u pjesmu bitnija od same vještine pjevanja. Zalagao se i za poboljšanje obrazovanja nastavnika glazbe, te predlagao da se ono konstantno unaprjeđuje. Na području glazbenih škola, uvidio je potrebu za boljom koordinacijom solfeggia i nastave instrumenta, te predlagao da u nižim razredima cjelokupno obrazovanje preuzme nastavnik instrumenta.

Iz izvještaja o pregledu glazbenog odgoja u školi Gračani da se naslutiti kakav je koncept nastave bio poželjan u osnovnim školama. U središtu nastavnog sata bila je pjesma što je ponovno bilo u skladu s postulatima prosvjetne politike u socijalizmu koja je promicala važnost zajedničkog pjevanja s ciljem razvijanja kolektivne svijesti. Kako bi se učenici osposobili za samostalno pjevanje po notama ili kako bi se mogli aktivno uključiti u neki amaterski zbor, u školama se provodilo i opismenjavanje, koje je uz pjevanje predstavljalo dominantnu aktivnost. S pojavom udžbenika takve vrste, pjevanje je zamijenilo rad na intonaciji. U 60-tim godinama pjesma je ponovno postala središnji dio glazbene nastave, no zadržan je i rad na području intonacije i opismenjavanja. Zapravo, program se svodio na pojednostavljenu nastavu solfeggia jer se nije polazilo od logike cilja, već logike struke²⁸. I u samom Požgajevom izvještaju vidi se da je takav model bio poželjan; on spominje pjevanje, rad na intonaciji pomoću modulatora, slušanje glazbe, usvajanje muzikoloških sadržaja, te hvali dobru provedbu aktivnosti i visok stupanj glazbenog obrazovanja učenika.

9. Mapa VI- Honorarni docent Muzičke akademije (1967.- 1978.)

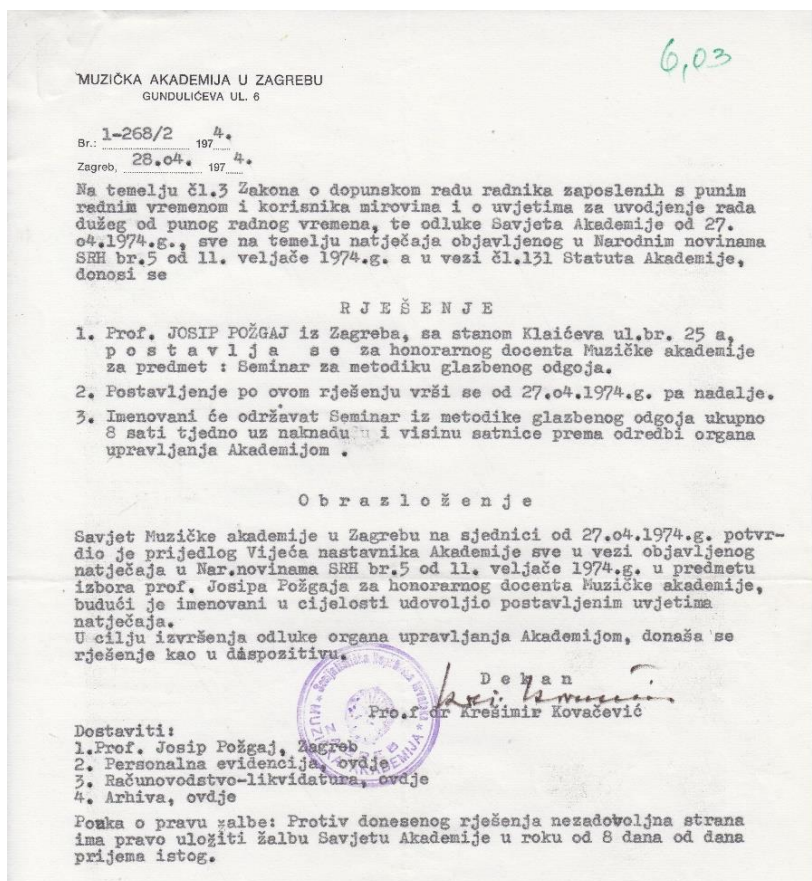
Dokumenti iz ove mape odnose se na razdoblje između 1967. i 1978. godine. Govore o radu Jože Požgaja kao honorarnog docenta Muzičke akademije, a sveukupno ih je 14: osobni dokumenti, pisma, programi, referati i sl.

Dokument 6,01- *Obavijest o prijemu za 'Voditelja seminara i praktičnih vježbi'*

²⁸ Pavel Rojko taj način rada naziva 'svaštarskim' modelom. Danas se takav model više ne primjenjuje, već je zamijenjen 'otvorenim modelom' u kojem nastavnik ima slobodu izbora sadržaja koje će obrađivati. U središtu nastavnog sata sada je glazbeno djelo, a dominantno područje slušanje i upoznavanje djela iz glazbene literature. Ostale aktivnosti nastavnik bira sam u skladu sa interesima i sposobnostima učenika. Vidi više: Rojko Pavel, HNOS za glazbenu nastavu u osnovnoj školi, *Tonovi* 45/47, Udruženje muzičkih pedagoga Hrvatske, 2005. str. 5.-16.

Dokument 6,02- *Prijava na natječaj za honorarnog docenta*

Dokument 6,03- *Rješenje o zapošljavanju Jože Požgaja na mjesto honorarnog docenta*

Slika 22- Rješenje o zapošljavanju Jože Požgaja na mjesto honorarnog docenta

Dokument 6,04 a,b - *Program vježbi u 'Seminaru za glazbeni odgoj'*

Program vježbi namijenjen studentima dvogodišnjeg odsjeka za nastavnike glazbenog odgoja na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Vježbe su podijeljene prema područjima koji prate i Požgajevu *Metodiku nastave glazbe*, a to su: postupci u glazbenom odgoju razredne nastave, učenje pjesme 'po sluhu', osvještavanje ritamskih predodžaba, primjena fonomimike, primjena modulatora, svladavanje glavnih oblika glazbenog diktata, nove melodije po notama, osvještavanje poznate melodije, te poznavanje udžbenika za glazbeni odgoj. Pod svakim poglavljem navedene su vježbe koje su studenti morali savladati.

Dokument 6,05, a - *'Poglavlja iz metodike muzičkog odgoja'*

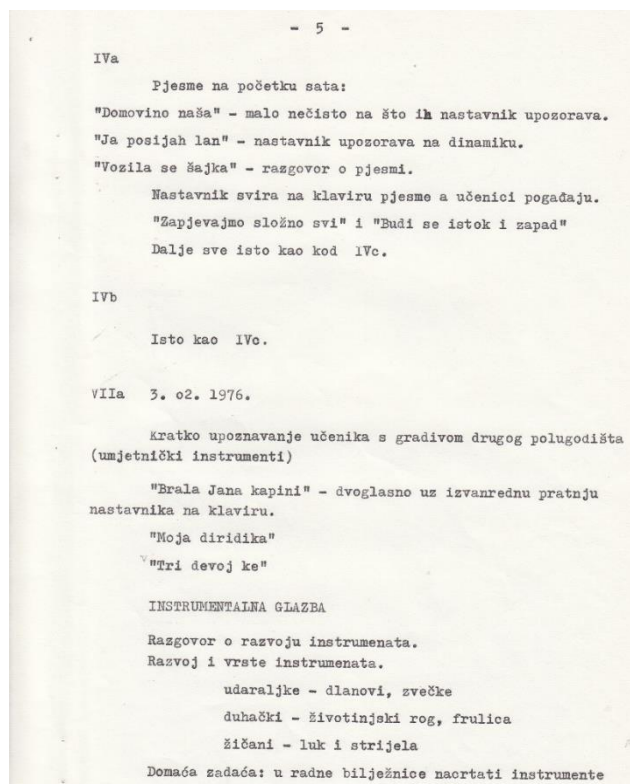
Plan i program tema za kolegij Metodika muzičkog odgoja, napisan za studente Muzičke akademije u Rijeci.

Dokument 6,06 a,b,c- *'Uputstva za školsku praksu studenata'*

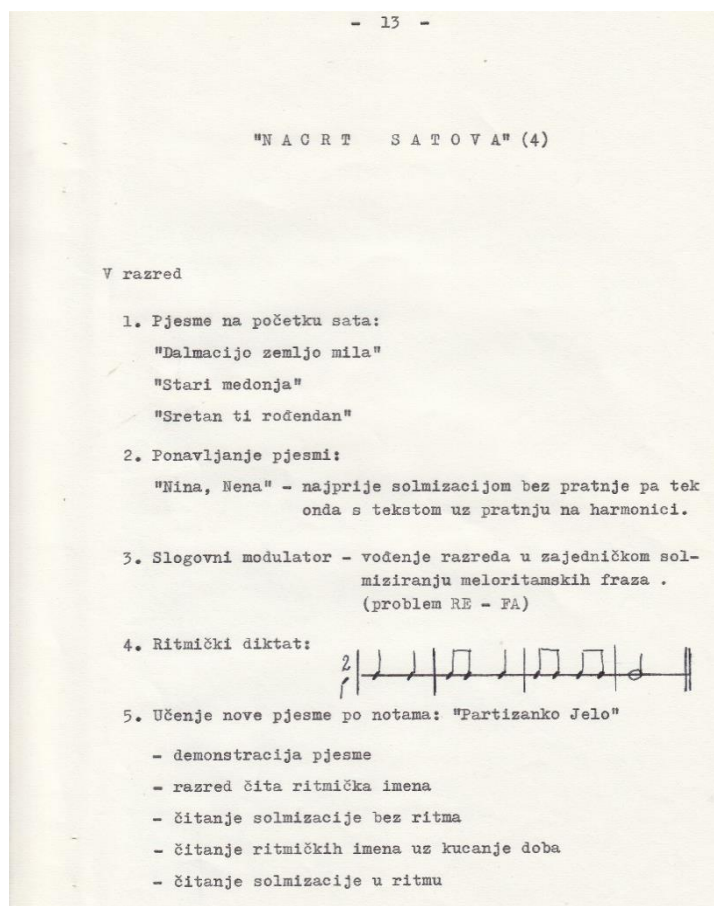
Zanimljiv dokument koji govori o zadacima i obvezama studenata prilikom odlaska na praksu u osnovne škole. Studenti su obavezni biti na praksi dva tjedna svaki dan, a osim redovne nastave moraju prisustvovati i izvannastavnim glazbenim aktivnostima. Dužni su voditi dnevnik prakse u kojem opisuju najmanje 20 nastavnih sati, a samostalno moraju održati 6 predavanja (poželjno je proći kroz sve razrede). Za dva od šest sati trebaju napisati potpunu pripremu, a za ostale sate mogu imati samo kratak nacrt. Uz to, moraju se temeljito upoznati sa pedagoškom dokumentacijom, te prisustvovati ostalim zaduženjima nastavnika, poput sjednica, roditeljskih sastanaka, aktivna i dr. O svemu tome, student mora redovito voditi izvještaj, kojeg na kraju sa ostalom dokumentacijom dostavlja svojem profesoru (voditelju Seminara). Dekanatu se dostavlja službena izjava ravnatelja škole i mentora o održanoj praksi.

Dokument 6,07 a,b,c,d,e,f,g,h,i,j,k,l,m,n,o,p,r,s,t,u,v,z,w,y,x- *Dnevnik praćenja nastave, izvještaji odslušanih sati, pripreme za nastavni sat*

Pod rednim brojem 6,07 sačuvana je dokumentacija s prakse studenta VIII. odsjeka Vjekoslava Šinceka, a potječe iz školske godine 1975./76. U kratkom uvodnom djelu u kojem student opisuje opis poslova i zaduženja koje je obavljao kroz praksu, saznajemo da je praksu održao u OŠ 'Božena Plazzeriano' (danas V. OŠ) u Varaždinu u trajanju od dva tjedna. Osim redovne nastave, student je prisustvovao i nastavi školskog zbora i orkestra, upoznao se sa administrativnim poslovima koje vode nastavnik i razrednik, te s ostalim aktivnostima škole s kojima ga je upoznala ravnateljica. Nakon toga slijedi pregled izvještaja sa 20 odslušanih sati. Izvješća nisu opširna. Kratko je opisan sadržaj sata i rada, te eventualne napomene vezane uz određenu pjesmu, rad na modulatoru, slušanje ili učenje pjesme po sluhu (Slika 23). Student je izradio i kratak plan satova i naveo korištene metodičke postupke (Slika 24). U nastavku slijede dvije opširne priprave. U pripremi student navodi dan i mjesto održavanja nastave, nastavnika, razred i nastavnu jedinicu koju obrađuje. Slijedi odgojni i obrazovni zadatak, oblici, metode i sredstva korištena u nastavi, teartikulacija sata i plan ploče.

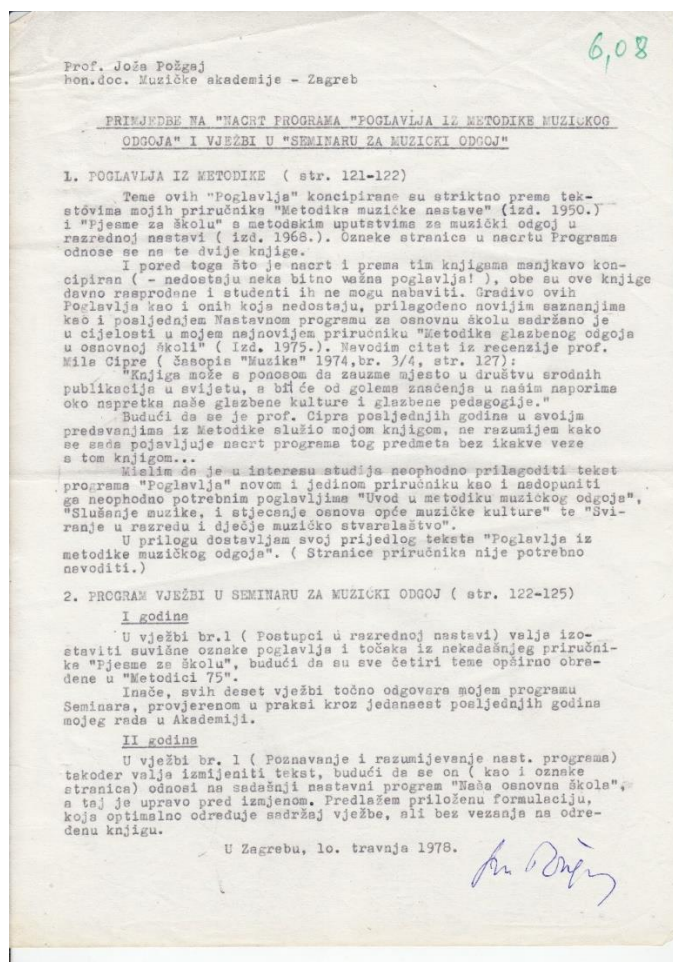
Slika 23- Stranica jednog od izvještaja s odslušanog sata

Slika 24- Stranice jedne od priprema za nastavni sat

Dokument 6,08- *Primjedbe na 'Nacrt programa „Poglavlja iz metodike muzičkog odgoja“ i vježbi u „Seminaru za muzički odgoj“*

Dokument iz 1978. godine koji ponovno navodi vidljive manjkavosti u programu metodike glazbene nastave na Muzičkoj akademiji, prema zapažanjima i dosadašnjem iskustvu prof. Požgaja. Smatra da su iz programa izostavljena neka važna poglavlja, stoga predlaže promjene programa, u skladu sa svojom knjigom „*Metodika glazbenog odgoja u osnovnoj školi*“, koja je prilagođena novom nastavnom planu i programu. Predlaže da se u studij uvedu još slijedeće jedinice: 'Uvod u metodiku muzičkog odgoja', 'Slušanje muzike i stjecanje osnova opće muzičke kulture', te 'Sviranje u razredu i dječje muzičko stvaralaštvo'. U daljnjem tekstu, prof. Požgaj, osvrće se i na program 'Seminara muzičkog odgoja'. Ističe je da na prvoj godini sve vježbe odgovaraju programu, što je provjereno kroz praksu. Za drugu godinu predlaže samo izmjenu teme 'Poznavanje i razumijevanje nastavnog programa', s obzirom da se ona odnosi na stari plan i program koji je pred izmjenom.

Slika 25- Primjedba na nacrt programa

Dokument 6,09 a,b,c- *Poglavlja iz metodike muzičkog odgoja*

Program nastave metodike podijeljen je u nekoliko područja po kojima se obrađuju teme vezane uz gradivo nastave glazbenog odgoja. Kroz nastavu metodike, na prvoj godini, studenti prolaze kroz osam područja, a to su:

- Uvod u metodiku muzičkog odgoja
- Upoznavanje muzikalnih sposobnosti učenika
- Muzički odgoj u prvim školskim godinama
- Razvijanje dječjeg glasa i kulture pjesme
- Intonacija i elementi muzičke pismenosti
- Osvještavanje ritamskih predodžaba
- Sviranje u razredu i dječje stvaralaštvo
- Slušanje muzike i stjecanje osnova muzičke kulture

Na drugoj godini studenti detaljnije proučavaju i upoznaju nastavni plan i program za muzički odgoj, uspoređuju ga sa starim, te prolaze kroz područja koja su predviđena za obradu tijekom školske godine.

Dokument 6,10 a, b,c- *Referat 'Neki bitni elementi u obrazovanju nastavnika glazbenog odgoja u osnovnim školama'*

Referat je objavljen na kongresu muzičkih pedagoga u Moskvi 1970. godine, a ostavština sadrži primjerke na ruskom, engleskom i njemačkom jeziku.

Dokument 6,11 a,b- *Pismeni odgovor prof. Lobanovu*

Pismo koje je prof. Požgaj uputio prof. Lobanovu nakon njegove obavijesti o dolasku u Jugoslaviju 1972. godine. Iz pisma se iščitava velika radost i oduševljenje Požgaja Lobanovim posjetom. U pismu ga moli da prisustvuje nastavi glazbe u nekim osnovnim školama, kao i njegovom seminaru s praktičnim vježbama na Muzičkoj akademiji, te da pogleda elektronsku učionicu na Pedagoškoj akademiji. Podsjeća ga i na potrebu slanja službenog dopisa o njegovom posjetu.

U ostavštini se nalaze primjerci na ruskom i hrvatskom jeziku. Pismo prof. Lobanova na koje se pismeni odgovor odnosi ne nalazi se u ostavštini.

Dokument 6,12- *Pismo prof. Rojku*

Pismo iz 1975. koje je prof. Požgaj uputio prof. Rojku vezano za zahtjeve na prijemnim ispitima, kojima zbog bolesti prof. Požgaj nije mogao prisustvovati. U pismu je iznio svoj zahtjev da se povećaju kriteriji na prijemnim ispitima za VIII. odjel kako se ne bi događalo da se na studij upisuju studenti „*koji ni na kraju prve godine nisu bili u stanju raspoznati dur-trozvuk od mol-trozvuka, niti raspoznati meloritamske fraze, otprilike u opsegu Tomerlinovih zadataka za V- VI razred osnovne škole.*“ U tu svrhu prilaže i test intonacije prof. Tomerlina, te dodaje kako smatra da kandidati koji ne prepoznaju navedene fraze (ne mogu ih ponoviti i nakon toga otpjevati solmizacijom ili abecedom), ne bi smjeli biti primljeni na nastavnički odjel.

Dokument 6,13- *Informacije o programu „Seminara za glazbeni odgoj“*

Prof. Požgaj daje nekoliko informacija vezanih uz Seminar praktični vježbi za izvođenje nastave glazbenog odgoja kojeg drži na Muzičkoj akademiji u Zagrebu studentima VIII odsjeka. Skreće pozornost na to da seminar traje samo tri semestra (umjesto četiri) budući da su studenti zadnji semestar upućeni na praksu po školama. Iz tog je razloga program koji traje godinu dana skraćen i sveden u jedan semestar. Požgaj poziva studente na intenzivan rad i vježbanje od prvog dana nastave, a kako bi mogli upisati drugi semestar podsjeća ih da su obvezni savladati udžbenik glazbenog odgoja za 6. razred osnovne škole i test intonacije koji obuhvaća „*sigurno raspoznavanje dur i mol trozvuka po slušanju i sigurno raspoznavanje jednostavnih melodijskih fraza s problematikom pjesama iz udžbenika osnovne škole (kao slušni diktat).*“

Požgaj navodi kako, bez obzira na položeni prijemni ispit (koji obuhvaća slične elemente), studentima ovi testovi još uvijek predstavljaju veliki problem, ali smatra da oni koji na kraju I. semestra još uvijek nisu uspjeli savladati ove zadatke, ne posjeduju osnovne dispozicije za nastavnike glazbe, te da im se, kao takvima ne može dopustiti uvjetan upis u II. semestar.

Dokument 6,14- *Pismo pročelnika VIII. odjela o reorganizaciji studija*

Pismo iz 1979. u kojem tadašnji dekan Haris Nonveiller podsjeća da se zbog reorganizacije studija s dvogodišnjeg na četverogodišnji, 'Seminar iz metodike glazbene nastave' predviđa za 4 godinu studija, te da će se održavati tek godine

1980./'81. Ponovno će se raspisivati i natječaj samo za nastavnika u dopunskom radnom odnosu.

Dokumenti iz ove mape govore o intenzivnom radu Jože Požgaja na usavršavanju programa za studij nastavnika glazbenog odgoja, kriterijima koje je on postavljao pred studente, smatrajući da će tako biti najbolje osposobljeni za posao kojeg će raditi, njegova zapažanja o provedbi takvog programa i prijedloge za poboljšanje.

Posebno zanimljiv je Dnevnik prakse jednog od studenata prof. Požgaja u usporedbi s današnjim Dnevnikom prakse.²⁹ Što se tiče same norme, ona je jednaka normi koju je prof. Požgaj dao svojim studentima, ne smije biti manja od 20 školskih sati, međutim Požgajevi studenti su je morali odraditi u dva tjedna, a danas je vremensko ograničenje tri tjedna. Zadaci i obaveze tijekom izvođenja prakse nisu se promijenili: dužni smo hospitirati, izvoditi nastavu, aktivno se uključivati u sve oblike nastavnog i izvannastavnog rada, te se upoznati sa pedagoškom dokumentacijom, načinom njezinog vođenja, te sa ustrojem i karakteristikama školske ustanove. Dnevnici se ne razlikuju ni po poglavljima od kojih se sastoje: u uvodnom djelu daju se podaci o mjestu i vremenu obavljanja prakse, specifične uvjete za provođenje nastave, socijalno- emocionalno okruženje i sl., slijedi detaljan opis nastavnih jedinica koje provodi mentor, a zatim i pripreve samog studenta. U dnevniku Požgajevog studenta nalaze se samo dvije opširne pripreve koje nisu korigirane od strane nastavnika- mentora. Za razliku od toga, naš dnevnik treba sadržavati sve pripreme korigirane od strane nastavnika- mentora kao i detaljan opis pedagoške dokumentacije, čega u dnevniku studenta prof. Požgaja nema (iako je u jednoj od uvodnih rečenica spomenuo da se upoznao sa pedagoškom dokumentacijom). Što se tiče pisanja samih priprema, obrazac se ne razlikuje mnogo od obrasca koji se danas koristi na nastavi metodike glazbe na Muzičkim akademijama. Osnovna je razlika u opisu nastavnih zadataka i ishoda učenja.

²⁹ U razgovoru sa kolegama koji glazbenu pedagogiju studiraju u drugim gradovima, uvidjela sam sam da se dnevnici razlikuju po obrascima za pripreme i izvješća, pa sam dnevnik na koji sam naišla u ostavštini mogla usporediti jedino sa svojim.

10. Mapa VII- Savez Muzičkih pedagoga Jugoslavije (1962.- 1964.)

Dokumenti iz ove mape odnose se na razdoblje rada u Savezu muzičkih pedagoga Jugoslavije, za čijeg je predsjednika u dvogodišnjem mandatu Joža Požgaj izabran 1962. godine na Kongresu Saveza udruženja muzičkih pedagoga Jugoslavije u Ohridu. U mapi je sabrano 188 dokumenata nastalih u razdoblju od 1962. do 1964. godine, evidentiranih vremenskim redoslijedom prema Urudžbenom zapisniku. Riječ je o najobimnijoj mapi. Najvećim djelom u njoj su pohranjena pisma, akti, korespondencije, podsjetnici za rad, dogovori vezani za kongrese, održavanje predavanja, stručnih usavršavanja, koje je Joža Požgaj kao predsjednik Saveza muzičkih pedagoga Jugoslavije vodio sa svim značajnim glazbenim pedagozima na prostoru bivše države, kao i dogovori oko članaka koji bi se tiskali u časopisu 'Muzika i škola'. Neki od pedagoga i osoba s kojima je Požgaj surađivao i bio u kontaktu su:

- Mladen Pozajić, rukovoditelj republičke komisije za unapređivanje stručnog rada u muzičkoj pedagogiji
- Dragutin Franković, predsjednik Saveza ped. društva Jugoslavije
- Zlatko Pregrad, sveučilišni profesor na Filozofskom fakultetu u Zagrebu
- Roksanda Pejović, profesorica Muzičke škole 'Stanković' u Beogradu
- Pavle Kalan, prof. na Muzičkoj Akademiji u Ljubljani
- Milena Felanda, predsjednica Udruženja muzičkih pedagoga BiH
- Dragutin Cvetko, rukovoditelj republičke komisije za unapređivanje muzičke pedagogije Slovenija
- Vlado Golob, direktor Centra za glasbeno vzgojo, Maribor
- Theo Tabaka, Zagreb
- Dragoljub Jovašević, dirigent
- Stanka Vrinjanin, generalna sekretarica Saveza udruženja muzičkih pedagoga Jugoslavije
- Helena Jureš, učiteljica osnovne škole Sečovje, Slovensko primorje
- Zoran Palčok, prof. Pedagoške akademije u Zagrebu
- Kosta Trpkov, predsjednik Udruženja muzičkih pedagoga Makedonije, Skopje
- Milko Kora, direktor muzičke škole Subotica
- Miro Klobas, direktor Muzičke škole 'Ivan Zajc' Rijeka

Većinom se njihova korespondencija odnosi na dogovore oko savjetovanja glazbenih pedagoga, seminara za nastavnike te dogovore oko tekstova koji će se objavljivati u časopisu *Muzika i škola*, službene dopise i odgovore na ista, te zapisnike sa različitih sastanaka.

Zanimljiv je zapisnik sa sjednice Izvršnog odbora Saveza održanoj 30.3.1963. (dokument 89/90), koji govori o proširivanju glazbene djelatnosti muzičke škole Maribor na područje osnovnih škola putem formiranja nastave solfeggia, Orffovog instrumentarija, harmonike, gitare i ostalih individualnih predmeta. Taj rad provodio bi se u okviru izvannastavnih aktivnosti, a provodili bi ga nastavnici glazbe osnovnih škola i honorarni nastavnici. Svrha takve nastave je omasovljavanje glazbenog amaterizma, u cilju da se iz mase izdvoje talentirana djeca koja će dalje pohađati redovno glazbeno školovanje, navodi se u zapisniku, a težište rada je na aktivnom i radosnom muziciranju. Ovakva organizacija glazbenog odgoja predviđena je i reformom školstva koje se događalo u to vrijeme.

Među dopisima ističe se i 'ljuti' dopis Elly Bašić (dokument 144), glazbene pedagoginje i pijanistice, iz kojeg se vidi da je tužila sudu prof. Milana Prebandu³⁰ jer je u časopisu 'Muzika i škola' objavio članak u kojem stoji da je njezina funkcionalna metoda³¹, opisana u knjizi 'Sedam nota sto divota' ocijenjena neprihvatljivom od strane struke. Od Požgaja, kao predsjednika Saveza udruženja muzičkih pedagoga, čiji i sama bila član, traži da joj objasni koji su to stručnjaci recenzirali njezin rad, zašto joj se uporno uskraćuju informacije i uvid u zapisnik vezan uz njen rad, na osnovu čega je upravni odbor zatražio recenzije od inozemnih stručnjaka, sve dopise koji poslani u inozemstvo, kao i odgovore koje je odbor zaprimio, te imena ljudi koji su u to doba predsjedavali odborom i tajništvom udruženja.

Kroz korespondencije osobnije naravi provlače se informacije i o Požgajevoj bolesti. Zanimljiva su osobna pisma Požgaja upućena Stanki Vrinjanin, inače

³⁰ Prebanda Milan, (Šibenik, 1907. - Sarajevo, 1979.) studij solo-pjevanja završio je na Muzičkoj akademiji u Zagrebu 1938. (Lav Vrbanić), kompoziciju je učio kod F. Dugana. Od 1940. radio je kao nastavnik u Derventi, Vinkovcima i Banja Luci, od 1943. u NOB-u, bio je muzički rukovodilac Centralne kazališne družine ZAVNOH-a. Nakon 2. svjetskog rata djeluje u Sarajevu kao dirigent Narodnog pozorišta i profesor pjevanja i teoretskih predmeta na Srednjoj muzičkoj školi te potom na Višoj pedagoškoj školi. Skladao je vokalna djela manjih formi, često na tekstove bosansko-hercegovačkih pjesnika, s elementima folklornog izraza iz područja Dalmacije i Bosne. <http://quercus.mic.hr/quercus/person/5226> (26.6.2016.)

³¹ Funkcionalna metoda- metoda glazbenog odgoja i obrazovanja koja proizlazi od činjenice da je muzikalnost osnovna predispozicija svakog prosječnog djeteta, prema kojoj se djeca u glazbenu školu upisuju bez selekcije. Naziv je dobila po tome što je osmišljena da prati razvoj čitavosti djeteta- glazba je u funkciji razvoja djeteta. V: http://www.ellybasic.hr/?page_id=22 (26.6.2016.)

generalnoj sekretarici Saveza. U jednom pismu piše ovako (dokument 42): „Ja se ne mogu pohvaliti sa svojom ažurnošću u poslovima, a osjećam i prilično neugodne poteškoće sa srcem i nervima. Bit će uzrok prije svega u tome, što već dvije godine nisam imao nikakva odmora. Ovih posljednjih par dana odležao sam s teškim bronhitisom(...)“. Pored službenih dopisa o kojima se dopisivao sa Stankom Vrinjanin, govori i o svojim dilemama i problemima koje je imao. Iz pisama je razvidno da je cijeni i poštuje njezino mišljenje s obzirom na savjete koje od nje traži. Zaključujem da su uz poslovni odnos bili i bliski prijatelji, da mu je ona bila osoba od povjerenja.

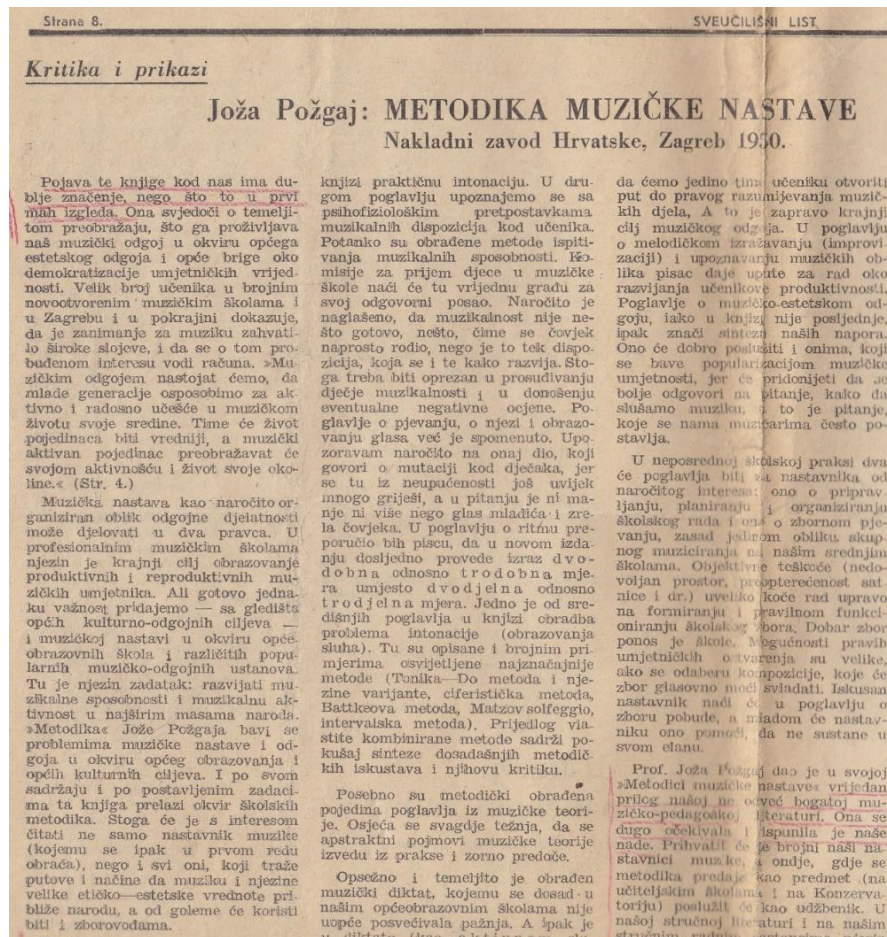
11. Mapa VIII- Udžbenici i priručnici

U ovoj mapi sabrani su Požgajevi udžbenici i priručnici koje nisam smatrala potrebnim opisivati, te ocjene uvaženih glazbenika Požgajevog rada, na koje sam se kratko osvrnula.

Dokument 8,01- *Metodika muzičke nastave, Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb 1950.*

Dokument 8,02- *Kritika Mladena Pozajića, 'Odjek' Sarajevo 1950.*

U izuzetno pozitivnoj recenziji Požgajeve knjige, Pozajić se osvrće na njezine pojedine dijelove, ocjenjujući je vrlo naprednom i suvremenom pomoći svim nastavnicima osnovnih škola ali i glazbenim pedagogima koji djeluju u drugim ustanovama i institucijama. U članku se dotiče i nedostatka nastavnog kadra u ranom poraću te iznimno obimnog gradiva koje propisuju nastavni planovi i programi, a koje će nastavnici uz pomoć ovog priručnika lakše savladavati: „Odnos njegov prema nastavnim planovima koji se povremeno mijenjaju je širokogrudan te upućuje na snalažljivost i prijemljivost obzirom na opseg materije koju valja savladati. Sama razdioba tema koje autor obrađuje pokazuje na svu gore spomenutu svestranost i ujedno sistematičnost kojom je pristupio tom osjetljivom radu“, zaključuje Pozajić.

Slika 26- Kritika objavljena u 'Sveučilišnom listu' 1951.

U kritici Cipra iznosi svoje mišljenje o Požgajevoj *Metodici muzičke nastave*. S obzirom da je to vrijeme reformi školstva, promjene su se dešavale i na području glazbenog odgoja i obrazovanja koji je težio cilju osposobljavanja mladih generacija „za aktivno i radosno učešće u muzičkom životu svoje sredine“. Glazbena nastava razvijala se u dva smjera: ona u glazbenim školama imala je za cilj obrazovanje produktivnih i reproduktivnih glazbenih umjetnika, a u općeobrazovnim razvijanje glazbene sposobnosti i glazbene aktivnosti u najširim slojevima društva. Kako saznajemo iz članka, Požgaj je u svojem djelu nastojao opisati probleme takve nastave, a temeljito je obradio i sva metodička pitanja muzičkog odgoja, te će je stoga: „...s interesom čitati, ne samo nastavnik muzike, nego i svi oni koji traže načine da muziku i njezine velike etičko- estetske vrednote približe narodu(...)“, piše Cipra. Slijedi kratki pregled i osvrt na dijelove knjige. Cipra podcrtava važnost poglavlja o muzikalnim dispozicijama kod učenika. Izdvaja posebno i najznačajniji dio Požgajeve knjige koja tematizira muzikalitet: „Muzikalnost nije nešto gotovo, nešto

čime se čovjek naprosto rodio, nego je to tek dispozicija, koja se itekako razvija. Stoga treba biti oprezan u prosuđivanju dječje muzikalnosti i u donošenju eventualne negativne ocjene.“ Pohvaljuje i poglavlje o intonacije, gdje uz objašnjenje različitih metoda, Požgaj donosi i sintezu dosadašnjih iskustva i kritika. Iz područja ritma navodi i jednu zamjerku i to u nazivima mjera: umjesto 'dvodjelna', 'trodjelna' itd., upotrebljavaju se nazivi 'dvodobna', 'trodobna' itd. Posebno su vrijednim ocijenjena metodički obrađena poglavlja iz područja teorije, u kojima Požgaj teži k tome da sve apstraktne pojmove izvede iz prakse i prikaže ih jasno i razumljivo.

Zanimljiv je dio osvrta koji se odnosi na diktat koji bi trebao usmjeriti učenika na sam stvaralački proces. Iz članka saznajemo kako Požgaj misli da *„ćemo jedino time učeniku otvoriti put do pravog razumijevanja muzičkih djela, a to je zapravo krajnji cilj muzičkog odgoja.“* Iako je i danas naglasak stavljen na slušanje i razumijevanje glazbenih djela, napuštena je misao da do toga vodi glazbeno opismenjavanje.

Cipra smatra kako će od velike pomoći nastavnicima biti poglavlje namijenjeno planiranju i organiziranju školskog rada i poglavlje o zbornom pjevanju. Zanimljiv je podatak da je zborsko pjevanje jedini oblik skupnog muziciranja u srednjim školama, a situacija sa takvom vrstom izvannastavne aktivnosti nije se bitno promijenila do danas: *„Objektivne teškoće (nedovoljan prostor, preopterećenost satnice i dr.) uveliko koče rad na formiranju i pravilnom funkcioniranju školskog zbora. Dobar zbor ponos je škole. Mogućnosti pravih umjetničkih ostvarenja su velike, ako se odaberu kompozicije, koje će zbor glasovno moći svladati.“*

Cipra kritiku završava u pozitivnom tonu, zaključujući kako je knjiga ispunila sva nadanja i očekivanja, te da će je zasigurno prihvatiti nastavnici ne samo glazbenog odgoja u općeobrazovnim školama, već i nastavnici metodika na muzičkim akademijama, te da će zasigurno potaknuti brojne plodne diskusije.

Dokument 8,04- *Metodika nastave pjevanja, poglavlje iz knjige Metodika Pere Šimleše, Pedagoško- književni zbor, Zagreb 1951.*

Dokument 8,05- *Pjesme za školu, priručnik za muzički odgoj u prvim školskim godinama (I. izd.), Požgaj- Završki, Pedagoško- književni zbor, Zagreb 1953. godine*

Dokument 8,06- *Metodika muzičkog odgoja, poglavlje iz knjige Metodika elementarne nastave, Pedagoško- književni zbor, Zagreb 1957.*

Dokument 8,07- *Pjevajte s nama, udžbenik za V. i VI. razred osnovne škole, Školska knjiga, Zagreb 1961.*

Dokument 8,08- *Pjesme za školu, priručnik za muzički odgoj u prvim školskim godinama (IV. izd.), Požgaj- Završki, Pedagoško- književni zbor, Zagreb 1965.*

Dokument 8,09- *Pjesme za školu, priručnik za muzički odgoj u prvim školskim godinama (V. izd.), Požgaj- Završki, Pedagoško- književni zbor, Zagreb 1968.*

- *Prošireno izdanje s programsko- metodičkim uputama J. Požgaja*

Dokument 8,10- *Prijedlog Prosvjetnom saboru Hrvatske za štampanje knjige Metodika glazbenog odgoja*

JOŽA POŽGAJ
prosvjetni savjetnik u m.
docent Muzičke akademije
ZAGREB
Klašićeva 25-a

8,10

Zagreb, 26. travnja 73.

PROSVJETNOM SABORU HRVATSKE
Uredništvu "Muzičke biblioteke"
ZAGREB
Ul. Socijalističke revolucije 17

Slobodan sam predložiti Naslovu svoju radnu dispoziciju metodičkog priručnika za glazbeni odgoj u osnovnim školama.

Bivim se problematikom glazbenog odgoja već 40 godina, otkako sam 1933.g. završio učiteljsku školu. Praktično sam radio na toj problematici od prvih razreda osnovne škole, kao učitelj, do katedre metodike na Muzičkoj akademiji. Autor sam jedine do sada metodike muzičke nastave u Hrvatskoj (rasprodana) kao i prve metodike glazbenog odgoja u razrednoj nastavi (FKZ 1957.). Održavao sam u toku dugih godina mnoštvo predavanja na raznim seminarima u zemlji i inozemstvu i napisao niz studija i članaka o problematici glazbenog odgoja.

Inko umirovljen iz zdravstvenih razloga i sada sam aktivan kao docent za metodiku glazbenog odgoja i voditelj seminara s praktičnim vježbama na Muzičkoj akademiji u Zagrebu i kao vanjski suradnik Zavoda za unapređivanje osnovnog obrazovanja u Zagrebu.

Sada želim svoje dugogodišnje iskustvo priložiti nastojanjima na daljnjem unapređivanju glazbenog odgoja i spreman sam napisati metodiku glazbenog odgoja za osnovne škole, u skladu s novim nastavnim programom ("Naša osnovna škola", školske knjige 1972.), koji posve odgovara i mojim pogledima na cilj i zadatke glazbenog odgoja u osnovnim školama kao i mojim praktičnim iskustvima u neposrednom kontaktu s našom školskom praksom.

Opseg knjige uslovljen je mojim načelom, da tekst knjige bude krajnje funkcionalan: u knjizi ne bih želio da bude ni jedan redak teksta, koji ne bi bio neposredno koristan za praksu nastavnika glazbenog odgoja. U tom smislu opseg knjige ne bi smio preći 15 štampanih araka, odnosno oko 240 stranica knjige.

U okviru ove prostorne dispozicije računam na oko 20% prostora za potrebne notne primjere.

Knjige bi bile namijenjene nastavnicima glazbenog odgoja u svim osnovnim školama, studentima pedagoških akademija i Muzičke akademije, nastavnicima razredne nastave kao i raznim seminarima za problematiku glazbenog odgoja. U obziru na moje dugogodišnje kontakte s glazbenim odgojem u Bosni i Hercegovini (među ostalim bio sam recenzent najnovijih udžbenika za glazbeni odgoj u BiH) - može se računati na interes za ovu knjigu i u toj Republici.

Ukoliko uredništvo "Muzičke biblioteke" nade za opravdano narudžbu ovog priručnika mogu se obavezati, da ću rukopis predati u roku od šest mjeseci nakon potpisivanja ugovora o narudžbi.

Očekujući vaš cijenjeni odgovor unaprijed zahvaljujem za pažnju.

S drugarskim pozdravom

Slika 27- Prijedlog Prosvjetnom saboru Hrvatske za tiskanje knjige

Dokument 8,11- *Radna dispozicija Metodika glazbenog odgoja*

Dokument 8,12- *Metodika glazbenog odgoja u osnovnim školama, Prosvjetni sabor Hrvatske, Zagreb 1975.*

Dokument 8,13- *Osvrt Mile Cipre Doprinos napretku glazbene pedagogije, 'Muzika', Zagreb 1974.*

Cipra kritički pristupa Požgajevoj knjizi *Metodika glazbenog odgoja u osnovnoj školi* iz 1974. godine, te već u prvim redovima upozorava čitatelja da je to kritika o sasvim jednom drugačijem i novom Požgajevom djelu, koje nema veze s knjigom iz 1950. Godine pod naslovom *Metodika muzičke nastave*. Sada je glavna autorova tema i problematika kojom se bavi osnovna škola i glazbeni odgoj u njoj. Iz članka saznajemo da je Požgajevo djelo nastalo „...kao zbir izvanrednih opažanja i temeljitog poznavanja problematike „(...),oslonjeno na svakodnevnoj praksi pedagoga, metodičara i savjetnika u Zavodu za unapređivanje osnovnog obrazovanja, te stručnog inspektorata prof. Jože Požgaja.“ Temelji se na iskustvu i u njoj nije naveden ni jedan problem na koji se ne nudi moguće rješenje. Slijedi kratak opis građe. Knjiga se, kako saznajemo, oslanja na novi nastavni plan i program iz 1972. godine koji u središte nastavnog procesa stavlja slušanje glazbe, sviranje i glazbenu kreativnost, te ima propisan i obavezan izbor pjesama za slušanje. Cipra posebno pohvaljuje peti dio knjige u kojem se autor osvrće i na muzikalne sposobnosti učenika, izgled učionice za nastavu glazbe, sisteme stručnih usavršavanja nastavnika, te praktične probleme nastave zbora i skupnog muziciranja kao izvannastavnih aktivnosti.

Pitanje problematike povezivanja izvanglazbenih sadržaja sa glazbom samom vječni je problem o kojem se i dandanas vode polemike i nalaze oprečna mišljenja. Zanimljiva je rečenica koja govori o tumačenju glazbe preko izvanglazbenih elemenata, a koju je istaknuo i Cipra u svojem osvrtu: „S oprezom prihvaćati „tumačenje i objašnjavanje“ glazbe preko literature, preko van-glazbenih elemenata, pa i u tzv. 'programnoj' glazbi 'sadržaj' smanjiti na minimum, tek kao poticaj mašte, koji ni na što ne obvezuje!“

Cipra osvrt završava pozitivnim stavom i misliju kako će i ovo djelo zasigurno doprinijeti napretku glazbene kulture i glazbene pedagogije na našim područjima.

Kao što se već dalo zaključiti iz dokumenata prethodnih mapa, a što potvrđuju i osvrti Cipre i Pozajića, Joža Požgaj kao autor brojnih udžbenika i priručnika iz područja glazbenog odgoja zasigurno je zauzeo mjesto jednog od najzaslužnijih glazbenih pedagoga koji su doprinijeli razvoju nastave glazbe u osnovnoj školi u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata. U svojim osvrtima i Cipra pohvaljuje suvremeni način na koji je Požgaj promišljao o nastavi glazbe u osnovnoj školi, a ističe i da se svojim radom zalagao i za podizanje obrazovanja budućih nastavnika glazbe na višu razinu. I iz ovih kritika saznajemo da je Požgaj u svojoj *Metodici* promišljao o svim područja glazbene nastave, na svaki problem ponudio moguće rješenje, a sve to na temelju svog dugogodišnjeg iskustva i rada na tom području. I Cipra i Pozajić slažu se kako će njegov rad i djela svakako doprinijeti napretku glazbene kulture i struke na našim područjima.

12. Mapa IX- Članci i predavanja

Mapa sadrži 14 dokumenata: rukopisnu građu, javna predavanja, te članke iz novina i časopisa. Svi ti dokumenti svjedoče o radu i značaju Jože Požgaja kao promicatelja glazbenog odgoja u obrazovanju djece. Kao budućem glazbenom pedagogu osobito su mi zanimljivi dokumenti vezani za moju struku, te sam se stoga na njih posebno osvrnula

Dokument 9,01- *Novi putevi naše muzičke nastave*, 'Muzičke novine', Zagreb

Riječ je o novinskom članku u kojem, kako i sam Požgaj u podnaslovu piše, donosi „...*misli uz pojavu nove Muzičke početnice*“. Muzičku početnicu objavio je 1947. Nakladni zavod Hrvatske. Autor početnice je Antonić Božidar, a suradnici Renata Senečić i Nada Šir, crteže je osmislio Miroslav Moćan, a note za tisak pripremio Hinko Singer. Kako je na izdavanje ove početnice gledao prof. Požgaj najbolje opisuje idući citat koji svjedoči i o promjenama koje su se događale u glazbenoj nastavi u razdoblju nakon II. Svjetskog rata:

„Promišljajući na tolike izgubljene godine, na one hiljade satova suhoparne muzičke teorije i ugušene dječje radosti, na zablude i tvrdoglavost, čovjeka obuzima radost gledajući na školskim klupama dobru, novu knjigu. To je velika i važna stvar, to je uspjeh i nada! To daje školskom radu nov polet i puniji, vrijedniji sadržaj.“

Evo što kaže o usporedbi nove i stare (Franjo Lučić, *Elementarna teorija glazbe i pjevanja*, Zagreb 1940.) glazbene početnice: „Te dvije knjige, namijenjene istoj svrsi (...) - prave su oprečnosti. Dok je prvih desetak stranica Lučićeve „Elementarne teorije“ ispunjeno zbito sistematiziranim teorijskom građom, muzičkom gramatikom i pravilima, „Muzička početnica“ donosi na prvoj strani sliku djece, koja se zabavljaju slušanjem visokih i dubokih zvukova obješenih kovnih predmeta, na što nadovezuje pjevanje prvih pjesmica i prikazivanje osnovnih ritamskih oblika. Pjesmice se oslanjaju na zvukove predodžbe zvona, a ritmovi na djeci dobro poznate narodne brojalice. (...) Sadržaj knjige bogaćen je znatnim brojem odabranih narodnih popjevaka i jednostavnih kanona, a između te bogate pjevnice građe umetnute su na podesnim mjestima kratke i razumljive teorijske napomene. Osim toga čitava knjiga je ukrašena ukusnim crtežima, koji zajedno s lijepim i dovoljno krupnim notnim slogom daju ugodan estetski dojam.“

Ovaj osvrt napisan je u pozitivnom svjetlu. Požgaju se sviđa što su se autori odmakli od suhoparne i djeci neshvatljive teorije i u prvi plan stavili pjesmu i pjevanje, a teorijsku građu sveli na najnužnije i objašnjenu jasno, djeci razumljivim i prihvatljivim stilom.

Dokument 9,02- Ivan Zajc- o 120-godišnjici rođenja, 'Riječki list'

Dokument 9,03- *Omladina i muzika*, predavanje u Omladinskom sveučilištu

Rijeka

Riječ je o predavanju, koje je Joža Požgaj održao prilikom otvorenja Omladinskog sveučilišta u Rijeci. U njemu se dotakao, možemo ustvrditi - i danas aktualne tematike, formiranja kulturne ličnosti čovjeka, kulturnog života i kulturnog uzdizanja, prije svega mladeži. Na ovaj govor potaknuli su ga podaci koji govore o pasivnosti i nezainteresiranosti mladih za kulturno- umjetnička događanja (navodi primjere kako se u Rijeci nije održao koncert svjetski poznatog violinista jer nije bilo zainteresiranih, te kako od 30 ispitanih djevojaka samo dvije su znale tko je Ivan pl. Zajc i to nedugo nakon što je Rijeka proslavila 120 godišnjicu njegovog rođenja). Nadalje ističe kako nije problem u njima samima, jer svaki posjeduje ljubav prema umjetnosti, već da je problem u pedagozima koji tu ljubav ne usmjeravaju na pravi način. „Tu bezumnu, neodoljivu ljubav za umjetnošću treba usmjeriti na prave puteve i omladinu upoznati s mogućnostima pravog ljudskog izživljavanja svih tih velikih

potreba i zanosa: omladinu osloboditi nakaznih, divljačkih oblika estetskog izživljavanja i usmjeriti kulturnim, ljudskim, dostojnim sadržajima.“ Požgaj pokušava odgovoriti i na konkretna pitanja o tome kakvu ulogu glazba ima u formiranju ličnosti i čime nas ona može obogatiti i učiniti naš život ljepšim i sretnijim. Zaključuje da poznavanje i razumijevanje glazbe pomaže ljudima da bolje shvaćaju svijet i ljude oko sebe, da bolje razumiju ljudske vrijednosti. Da bi to uspjeli potrebna je snaga i volja za razvijanjem i kulturnim uzdizanjem vlastite ličnosti, potrebno je svladati vlastite slabosti „*našu pasivnost i prepuštanje bezbrižnom proticanju naših dana, naš nehaj i nebrigu za društveni život koji struje i vrije oko nas.*“, piše Požgaj. Stoga poziva mlade da prionu vlastitom kulturnom uzdizanju jer će samo oni moći izgraditi novu, kulturnu publiku i time postati sretni, potpuni ljudi.

Dokument 9,04- *Potreba zdrave kritike u našoj muzičkoj pedagogiji, 'Školske novine', Zagreb*

Na pisanje ovog članka Požgaja je potaknula dinamična i gruba polemika vezana uz objavljivanje drugog izdanja Muzičke početnice Božidara Antonića koja se vodila u Školskim novinama 1952. godine, a u koju su bili uključeni Josip Završki, Zlatko Grgošević i Milan Gortan.

Požgaj se najprije osvrće na kritiku Josipa Završkog. Smatra da Završki u svojoj recenziji Antonićeva udžbenika vrlo površno prikazuje povijest razvitka glazbene pedagogije i sadašnjeg stanja. Ističe negativan ton kojim je Završki pisao i nedovoljan ulazak u samu dubinu problematike i pitanja na koja se osvrnuo. „*Treba uistinu mnogo dobre volje u čitaoca, da bi u tom dijelu kritike osjetio zdravu jezgru u ovim ne baš simpatičnim recima, pa treba Završkom savjetovati, da pažljivo proučava spise valjanih kritičara i uči, kako treba promatrati, prosuđivati i pisati.*“, zaključuje Požgaj. Uz kritiku Završkog, Požgaj navodi i kritiku Zlatka Grgoševića kroz koju daje primjer kako se ne treba odnositi prema nečijoj kritici, pa bila ona i nepravilna. Grgošević naziva Završkog 'samozvanim kritičarom' koji 'sam ne zna što hoće', a što se tiče Početnice navodi samo da je ona „*najbolji do sada naš muzički udžbenik*“, saznajemo iz Požgajevog članka. Uputivši Završkom još nekoliko uvredljivih rečenica, Grgošević ipak ne opravdava svoje tvrdnje dokazima na temelju citata iz kritike. Za najbolji primjer kritike istog djela, Požgaj uzima kritiku Milana Gortana. Pohvaljuje miran i razborit ton pisanja, potkrepljivanje svojih postavki obrazloženjima, literaturom i objektivnim stavom prema slabim strana udžbenika

kojemu ipak ne umanjuje vrijednost „*napredne i korisne knjige*.“ Na taj način i negativna kritika urodila je pozitivnim rezultatima, piše Požgaj, jer je potaknula čitatelja da potraži citiranu literaturu i temeljito upozna pitanje i problem o kojem se piše. *'Tko radi, taj i griješi!'*, rezimira Požgaj, a cilj zdrave i konstruktivne kritike, smatra, mora biti sagledavanje dobre i loše strane nečijeg rada, razlikovanje bitnog od nebitnog, odnos prema autoru sa poštovanjem. Ukratko, kritika ne smije podcjenjivati ničiji rad, već pomoći da onome koga se kritizira pravilnije i lakše djeluje i doprinosi dobrobiti zajednice.

Svoj članak Požgaj zaključuje riječima da je kritika potrebna i dobrodošla, pogotovo ona oštra, ali poziva na to da bude stručna, principijelna, objektivna, prijateljska i prije svega kulturna.

Dokument 9,05- *Za ostvarenje općeg muzičkog odgoja, 'Muzičke novine', Zagreb*

Dokument 9,06- *Žene- muzičari Jugoslavije, predavanje u Narodnom sveučilištu Rijeka povodom Dana žena 1953.*

Dokument 9,07- *Anton Dobronić i njegovo značenje, predavanje u Narodnom sveučilištu Rijeka*

Dokument 9,08- *Evolucija naše muzičke početnice, 'Školske novine' Zagreb*

Dokument 9,09- *Vjenceslav Novak kao muzički pisac, 'Riječka revija'*

Dokument 9,10- *Aktivna muzička nastava- temelj muzičkog odgoja, 'Muzika i škola' Zagreb*

Zanimljiv je referat pod brojem 10. kojeg je Požgaj održao na savjetovanju glazbenih pedagoga u Celju 1963. godine, pod nazivom *Aktivna muzička nastava u razredu- temelj muzičkog odgoja*, a objavljen u zagrebačkom listu *Muzika i škola*. Članak se na određeni način nadovezuje uz dokument pod brojem 3, jer se također bavi glazbenim odgojem mladih te omogućavanjem formiranja humane ličnosti, koja će moći „*aktivno unositi ljepotu u svakodnevni život i u svoju okolinu, mijenjati život i svojom ga kulturom preobražavati*.“ Najdjelotvorniji oblik takvog odgoja je glazbena nastava u općeobrazovnim školama kroz koju djeca uče o glazbi, razvijaju glazbene

predispozicije, bude interes i ljubav prema glazbi, smatra Požgaj. Ovakvi konkretni ciljevi zahtijevaju konkretne zadatke i intenzivan i sistematičan rad nastavnika. Upozorava na to da djeca očekuju da nastava glazbe bude izvorom radosti, te da ih oslobodi napora, rada i žrtve. Stoga nastavnici moraju prije svega biti vrsni pedagozi koji će znati uskladiti i provoditi elemente igre, vježbanja, doživljavanja, mišljenja, slušanja i glazbenog izražavanja u svojoj nastavi. Na svakom satu, bez obzira kojim se područjem bavili, trebamo imati na umu da je nastava prije svega odgojni proces čiji je cilj odgojiti mladog čovjeka, razviti njegove dispozicije, volju i karakter. To ćemo prije svega ostvariti ako se vodimo općedidaktičkim principima kao što su: sistematičnost, zornost, individualni pristup, stupanj razvijenosti djeteta i sl. Nadalje, Požgaj ističe važnost započinjanja takvog odgoja već u 1. razredu osnovne škole na način da se svijet igre prenese u razred. To će se realizirati različitim glazbenim igrama, pjesmama, uvođenjem ritmova, sviranjem na dječjem instrumentariju, igrama glazbenog pamćenja. *„Tu svako dijete može naći sebe. Nema 'nemuzikalnog' djeteta koje ne bi moglo da se uključi u korak kola, u ritam brojalice, ako možda još i ne može s drugim točno zapjevati.“* Požgaj zaključuje da se zapravo svi nastavnici u svom radu vode istim didaktičkim principima i metodama, a ono po čemu se razlikuju je sistem rada (npr. jedan svladava najprije dur a drugi mol), stoga smatra da su bespotrebne sve rasprave koje se vode oko 'metodama glazbenog odgoja' jer svi rade po istim opće didaktičkim metodama. Glazbene igre, brojalice i slogove stoga ne smatra dijelom nekog sistema ili 'metode opismenjavanja', već 'općim muzičko-didaktičkim' metodama koje u svojoj nastavi koriste svi nastavnici. *„Humana i društvena funkcionalnost muzičkog odgoja ne može ovisiti o sistemu intonacije, nego o čitavom kompleksu idejnih, sadržajnih i didaktičko- metodičkih elemenata od kojih se sastoji naš nastavnički rad.“*, objašnjava Požgaj. Smatra da imperativ mora biti aktivna glazbena nastava i raspjevanost razreda, što je osnova za viša glazbena ostvarenja i širenje glazbenog amaterizma općenito, te jedini način na koji će glazba i glazbeni odgoj izvršiti svoju humanu dužnost.

Dokument 9,11- *Princip meloritmčkih cjelina u odgoju sluha, predavanje na savjetovanju muzičkih pedagoga, Palić 1963.*

Dokument 9,12- *Aktuelna teoretska pitanja muzičke pedagogije, predavanje na savjetovanju muzičkih pedagoga, Sljeme 1963.*

Kao i u prijašnjim člancima Požgaj daje kratak pregled aktualnih problema glazbene nastave koji su se pojavili tijekom reformiranja školstva nakon II. svjetskog rata i uvođenjem novih ciljeva i zadataka u nastavu glazbe. Smatra da bi se, umjesto da se preuzimaju metodologije drugih zemalja, trebali kritičnije odnositi prema njima i samostalnije tražiti vlastite putove. Ponovno se osvrće na metode i polemike koje se vode oko pravilne metode svladavanja intonacije do čega je, po njemu, doveo taj 'uski metodički prakticizam', kako ga naziva. Također, tvrdi da rješenje nekih od problema leži i u povezanosti glazbene pedagogije sa drugim znanstvenim disciplinama poput muzikologije i akustike. Kao primjer navodi pitanje tonalnih osnova narodne glazbe koja se pojavljuje u planovima i programima za školu, a zapravo je izrazito muzikološke tematike. Uz povećani popis problema s kojima se susreće glazbena pedagogija, poput aktivnog glazbenog odgoja u predškolskim danima, ritmike, razvoja glasa, jedinstva terminologije i sl., poziva sve glazbene pedagoge da prouče stručne publikacije domaćih i stranih autora koji se bave tom problematikom, da budu dobri stručnjaci i pedagozi koji će prije svega gledati potrebe djeteta, da budu kreativni, otvoreni i fleksibilni u kreiranju nastavnog procesa, te da napuste mehanički prakticizam i metodički dogmatizam.

Dokument 9,13- *Sjećanje na Miroslava Magdalenića, 'Muzika' Zagreb 1971./72.*

Dokument 9,14- *Janko Slogar- ličnost i glazbeno- pedagoški utjecaj na generacije učitelja, zbornik Pedagoške akademije Čakovec, 1980.*

Iz navedenih dokumenata i kritika može se iščitati koliko se Požgaj zalagao za poboljšanje glazbenog odgoja u obrazovanju mladih. Bio je svjestan činjenice pasivnosti i nezainteresiranosti mladih za kulturno- umjetnička događanja, te je svojim govorima nastojao potaknuti glazbene pedagoge, da rade na kulturnom uzdizanju mladeži, da ih zainteresiraju za glazbu. Vjerovao je da je to moguće uz aktivnu nastavu koja u središte stavlja učenika, te je uvijek isticao važnost pjesme u nastavi glazbe. Smatra da svaki vrsni pedagog mora uskladiti i provoditi elemente igre, vježbanja, doživljavanja, mišljenja, slušanja i glazbenog izražavanja u nastavi. Na taj način ona će postati izvorom radosti i aktivnog muziciranja i ispuniti svoju humanu dužnost jer će učenike učiniti sretnijim, potpunijim ljudima.

13. Mapa X- Dokumenti o Janku Slogaru

U zadnjoj mapi koja se nalazi u ostavštini sakupljeni su dokumenti koje je Joža Požgaj koristio za pisanje referata o Janku Slogaru, objavljen u Zborniku Pedagoške akademije Čakovec 1980. godine. U mapi se nalazi 19 dokumenata, uglavnom pisama i sjećanja kolega i učenika Janka Slogara.

Dokument 10,01- *Poziv pedagoške akademije Čakovec za pisanje referata*

Sjećanja i pisma kolega i učenika:

Dokument 10,02- *Zvonimir Keler,*
profesor

Dokument 10,03- *Stjepan Novak*

Dokument 10,04- *Aleksa Orban*

Dokument 10,05- *Joso Sokolić*

Dokument 10,06- *Božo Antoić*

Dokument 10,07- *Tomislav Adamić*

Dokument 10,08- *Antun Kantolić*

Dokument 10,09- *Strbad Andrija*

Dokument 10,10- *Stjepan Škrinjar*

Dokument 10,11- *Edo Janaček*

Dokument 10,12- *Tomo Huzjak*

Dokument 10,13- *Vinko Ožeg*

Dokument 10,14- *Ivan Ferić*

Dokument 10,15- *Ivan Žabčić*

Dokument 10,16- *Antun Alinjak*

Dokument 10,17- *Nikola Ramušćak*

Dokument 10,18- *Ljuboslav Kuntarić*

Dokument 10,19- *Zuber Marijan*

(pismo i izvještaj)

Janko Slogar, rođen je 1871. u Taborskom. Gimnaziju je polazio Varaždinu i Zagrebu, Glazbenu školu pri Hrvatskom glazbenom zavodu u Zagrebu. Kao profesor glazbe najprije je djelovao u Zagrebu, a onda od 1919. pa do umirovljenja 1932. na Učiteljskoj školi u Čakovcu. Kao profesor stekao je velike zasluge u podizanju glazbenog života ne samo u gradu Čakovcu nego i u čitavoj sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Odgojio je brojne glazbenike koji su stekli visoku reputaciju. Dolaskom mađarske okupacije istjeran je iz Čakovca, kao i svi hrvatski učitelji i činovnici. Umro je u srpnju 1946. godine u Varaždinu, gdje je i pokopan. Spomenik na varaždinskom groblju podigli su mu njegovi zahvalni učenici.³²

³² v: <http://ruzmarinke.blogspot.hr/2011/06/janko-slogar.html> (14.5.2016.)

14. Zaključak

Djelovanje Jože Požgaja u hrvatskoj glazbenoj kulturi od izuzetnog je značaja, od vremena njegove zapažene diplomatske radnje *Suvremene metode muzičkog odgoja*, pa sve do umirovljenja. Nastavnička praksa bila je važan dio njegova djelovanja i polazište za njegov metodički rad. U 45 godina radnog staža djelovao je kao nastavnik na svim razinama - od osnovnoškolskih ustanova preko srednjoškolskih do glazbenih škola i akademije. Velik doprinos dao je razvoju kulturnog i glazbenog života u Hrvatskoj djelujući kao voditelj zborova, organizator koncertne djelatnosti, glazbeni kritičar, predavač na mnogim seminarima, predsjednik Saveza muzičkih pedagoga Jugoslavije.

Najzapaženije rezultate ostvario je nakon drugog svjetskog rata, kada je glazbena nastava prije svega kroz nove metode i odgojno- obrazovne sadržaje koji su se u nju uvodili, doživljavala reformu. Reformom školstva uvedeno je obavezno sedmogodišnje, a potom i osmogodišnje osnovno obrazovanje, čime se stvorila potreba za novim učiteljskim kadrom. Za vrijeme II. svj. rata učitelji su se obrazovali na tečajevima koji su trajali od dva do šest mjeseca, a kandidati su posjećivali organizirane vježbaonice gdje su imali praktična predavanja. Često se u Učiteljskim školama nije vodila prevelika briga o glazbenoj izobrazbi budućih učitelja. Stoga, nije čudno da se metodici nije pridavala prevelika pažnja, te da su neki smatrali da mogu podučavati i bez metodičkih znanja. Požgaj je u svojem radu uvijek nastojao biti objektivan, a svojim studentima je davao širok spektar znanja. Smatrao je da budući nastavnik i stručnjak mora biti upoznat sa svojim područjem rada i novinama koje se događaju na njemu kako bi mogao napredovati i savjesno se opredijeliti za metodu po kojoj će raditi. U svom je radu nailazio na brojne zapreke, prvenstveno u komunikaciji s kolegama čiji su pogledi na glazbeno obrazovanje bili drugačiji a ponekad i sa studentima. Ipak, svojom ustrajnošću, marljivim radom i nepopustljivošću u svojim naumima uspio je doprinijeti razvitku glazbene nastave neprestano promišljajući, istražujući i upozoravajući na važnost njezina problematiziranja.

S obzirom na nedostatak kompetentnih učitelja, kao i nedostatak pedagoške i didaktičke naobrazbe Požgaj je dao veliki doprinos predlažući nove ideje i načine rada (osobito vezane uz nastavu metodike koju je i sam predavao) koje bi omogućile

izobrazbu kompetentnih učitelja glazbe. Objavio je preko 50 radova- knjiga, rasprava i članaka na tu temu, a među njima posebno mjesto zauzimaju *Metodika muzičke nastave* iz 1950. godine i *Metodika glazbenog odgoja u osnovnoj školi* iz 1975. godine. Požgaj je djelovao u vrijeme kada se glazbena nastava kod nas shvaćala kao pojednostavljeni solfeggio, te u vrijeme kada se zahtijevalo glazbeno opismenjivanje djece u općeobrazovnim školama, s obzirom da se provodio model tzv. 'aktivnog muziciranja'³³.

Kada bi iz današnje perspektive analizirali Požgajevu *Metodiku* isprva bismo zaključili da je riječ o priručniku namijenjenom nastavi solfeggia, međutim uzme li se u obzir koncepcija tadašnje nastave i pažljivo pročitaju tekstovi, vidljivo je da je priručnik usklađen s nekadašnjim planovima i programima, odnosno namijenjen glazbenoj nastavi u osnovnoj školi. Požgajevе knjige, kao ključni doprinosi hrvatskoj glazbenoj pedagogiji, ogledalo su određenih koncepcija i okolnosti u kojima se provodila glazbena nastava. Otada se u nastavi glazbe mnogo toga promijenilo, ona se odvijala u posve drugačijim uvjetima, bila je određena drugačijim pogledima na podučavanje, no sigurno je da će Požgajevе *Metodike* ostati zanimljivo štivo svima onima koji se bave nastavom glazbe u osnovnim školama.

Kroz svoja izlaganja i kulturno- umjetničku djelatnost Požgaj je nastojao potaknuti i zainteresirati mlade za glazbu. Bio je svjestan činjenice pasivnosti i nezainteresiranosti mladih za kulturno- umjetnička događanja, a vjerovao je da je njihov kulturni identitet moguće izgraditi uz aktivnu nastavu koja u središte stavlja učenika. Smatrao je da će na taj način nastava glazbe će postati izvorom radosti i aktivnog muziciranja i ispuniti svoju humanu dužnost jer će učenike učiniti sretnijim, potpunijim ljudima. Požgajevе riječi vezane uz mlade i njihovu zainteresiranost za umjetničku glazbu mogu se primijeniti i na današnju situaciju, ali i na sam nastavni proces. Kultura općenito, a samim time i kulturna i umjetnička ostvarenja danas su rijetko u njihovom fokusu. Većina mladih danas je naklonjena komercijalnim glazbenim žanrovima i ostvarenjima napravljenim za masovnu publiku kojoj nije u predmetu interesa kritička analiza ili propitkivanje vrijednosti takvih ostvarenja. Stoga je na nama, glazbenim pedagozima, da kroz sustavan i planiran rad, potaknemo učenike na prihvaćanje umjetničke glazbe i shvaćanja njezinih pravih vrijednosti. Bez

³³ Model aktivnog muziciranja- oblik nastave koji podrazumijeva aktivno dječje reproduktivno ili/ i produktivno bavljenje glazbom u obliku sviranja, pjevanja i glazbenog stvaralaštva. V: Rojko Pavel, Joža Požgaj- glazbeni pedagog, *Tonovi* 63, Hrvatsko muzikološko društvo, 2014., str. 106.-107.

obzira na to što u središtu nastave više nije pjesma, već glazbeno djelo, ona itekako, na što je upozoravao i Požgaj, treba biti zanimljiva, inovativna, razred opremljen svim potrebnim sredstvima, a učitelji bi trebali s ciljem pobuđivanja interesa, stavljati učenika i njegove želje u prvi plan, određivati samostalnije zadatke, češće odlaziti u kazalište i umjetničke koncerte, što će u konačnici rezultirati i aktivnim upoznavanjem glazbene literature³⁴.

Svaki glazbeni pedagog ima vlastite poglede na glazbenu nastavu. Iz očuvanih zapisa, možemo naslutiti kako je Požgajeva vodilja na tom području bila pjesma i pjevanje. Naime, glazbeno opismenjavanje koje je uvedeno kao sredstvo postizanja što boljih pjevačkih vještina, polako je pjesmu istisnulo iz nastave i postalo dominantna aktivnost. Promatrajući nastavnu praksu Požgaj je uvidio kako je sredstvo zapravo postalo ciljem i borio se da to promijeni. U svojem radu vodio se i zahtjevom kojeg je pred glazbene pedagoge postavio istaknuti austrijski pedagog prof. Leo Rinderer: *„Muzički pedagog mora prije svega biti muzikant! A to znači strastveni ljubitelj pjesme i aktivnog muziciranja. Samo će takav nastavnik moći udovoljiti osnovnom smislu glazbenog odgoja: da nastava glazbe u osnovnoj školi treba da se odvija u vedroj i radosnoj atmosferi.“*³⁵

Među mnogobrojnim muzejima, galerijama, arhivima i zbirkama u kojima se pohranjuje kulturna i povijesna baština neke sredine i naroda, posebnu vrijednost predstavljaju 'osobni arhivi', odnosno ostavštine. Izvanredan primjer takve arhivske građe je i ostavština Jože Požgaja koja pruža uvid u značaj njegova lika i djela u okviru hrvatske glazbeno- pedagoške i kulturne djelatnosti. Ostavština je u vrlo dobrom stanju i bilo bi dobro raditi na njezinoj daljnjoj obradi i očuvanju, kao i njenoj nadopuni (pr. notnom građom i sl.). S obzirom da predstavlja i vrijedan dio povijesne baštine Međimurja, knjižnica je zbog potrebe očuvanja i zaštite provela digitalizaciju. Na taj način postala je dostupnija korisnicima, no dokumenti koji se u njoj čuvaju se vrlo malo koriste u znanstvenim istraživanjima. Svojim radom nastojala sam oživjeti sjećanje na Jožu Požgaja, njegov doprinos struci koju sam izabrala kao svoj životni put, ali ujedno i upozoriti na vrijednost građe koju njegova ostavština čuva. Ovim pregledom, stekla sam uvid u rad i život jednog od najznačajnijih ličnosti čakovečke povijesti i glazbeno- pedagoške struke, te uvid u povijesnu perspektivu glazbenog

³⁴ Vidulin Sabina, Nastavni ciljevi i glazbena hiperprodukcija, *Arti musices* 44/2, Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb, 2013. str. 201.- 226.

³⁵ Magdalenić Branimir, op.cit., str. 54.

života vremena u kojem su dokumenti nastajali, a u budućnosti bi svakako bilo vrijedno i korisno pozornije se osvrnuti i istražiti njihovu glazbeno- pedagošku dimenziju.

15. Literatura i izvori

- Andreis Josip, *Muzička enciklopedija*, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, 1971. str. 433.
- Andreis Josip, *Povijest glazbe*, Matica hrvatska, Zagreb, 1975, str. 561- 565.
- Duraković Lada, Rubeša Ivana, Socijalistički realizam i medijski diskurs: Glazbena kronika u Riječkom listu 1948.-1952., *Rijeka*, sv. 1-2, Povijesno društvo Rijeka i Društvo za povijest i kulturni razvoj Istre u Puli, Rijeka, 2013, str. 89-99.
- Kalšan Vladimir, *Međimurska povijest*, Čakovec 2006, str. 308- 378.
- Kalšan Vladimir, Kalšan Janko, *Međimurski biografski leksikon*, Čakovec 2012.
- Kapun Vladimir, Glazbeni teoretičar 'prve A-klase', *Joža Požgaj, stota obljetnica rođenja i trideseta obljetnica smrti*, Letis Pretetinec, Čakovec, 2014, str. 57-59.
- Košta Tomislav, Počeci suvremene nastave glazbe u Hrvatskoj i Sloveniji nakon drugog svjetskog rata, *Zbornik međunarodnog skupa EDUvision*, Ljubljana 2013, str. 90- 102.
- Križan Ljiljana, Zavičajna zbirka Insulana- Ostavština Jože Požgaja, Knjižnica Nikola Zrinski Čakovec, *Joža Požgaj, stota obljetnica rođenja i trideseta obljetnica smrti*, Letis Pretetinec, Čakovec, 2014, str. 35-50.
- Kranjčević Vladimir, Joža Požgaj, *Joža Požgaj, stota obljetnica rođenja i trideseta obljetnica smrti*, Letis Pretetinec, Čakovec, 2014, str. 65- 67.
- Kuntarić Ljuboslav, *Bilješke o prilikama u katoličkom pokretu poslije 1918.*, knjiga br. 11, Opatija 1990. (stranice nisu numerirane)
- Lisjak Vinko, *Izvorišta i tokovi, stoljeće društvenog, kulturnog i zabavnog života Čakovca*, Dvije lije, Čakovec, 1997.
- Magdalenić Branimir, Joža Požgaj, *Joža Požgaj, stota obljetnica rođenja i trideseta obljetnica smrti*, Letis Pretetinec, Čakovec, 2014, str. 51-55.
- Požgaj Neven, Dalekovidni tata, *Joža Požgaj, stota obljetnica rođenja i trideseta obljetnica smrti*, Letis Pretetinec, Čakovec, 2014, str. 61- 62.
- Požgaj Višnja, Moj otac Joža Požgaj, *Joža Požgaj, stota obljetnica rođenja i trideseta obljetnica smrti*, Letis Pretetinec, Čakovec, 2014, str. 11- 20.
- Reich- Ribar Truda, In Memoriam prof. Joži Požgaju, *Zvuk 2*, Savez organizacije kompozitora Jugoslavije, 1984, str. 63-65.

- Rojko Pavel, Joža Požgaj- glazbeni pedagog, *Tonovi* 63, Udruženje muzičkih pedagoga Hrvatske, Zagreb, 2014, str. 103- 114.
- Rojko Pavel, HNOS za glazbenu nastavu u osnovnoj školi, *Tonovi* 45/47, Udruženje muzičkih pedagoga Hrvatske, Zagreb, 2005, str. 5- 16.
- Vidulin Sabina, Propitivanje ostvarenja cilja nastave glazbe u kontekstu vremena glazbene hiperprodukcije, *Arti musices* 44/2, Hrvatsko muzikološko društvo, Zagreb, 2013. str. 201- 226.

INTERNETSKI IZVORI:

- Hržina Snježana, Janko Slogar,
URL= <http://ruzmarinke.blogspot.hr/2011/06/janko-slogar.html> (14.5.2016.)
- Slaven Ravlić (ur.), Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslav Krleža
URL= <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=37986> (23.6. 2016.)
URL= <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=11919> (9.6.2016.)
URL= <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=42628> (23.6.2016.)
- Hrvatsko narodno kazalište Ivan pl. Zajc, Rijeka 2015
URL= <http://hnk-zajc.hr/o-kazalistu/ivan-pl-zajc/> (23.5.2016.)
- Muzički informativni centar
URL= <http://quercus.mic.hr/quercus/person/5226> (26.6.2016.)
- Glazbeno Učilište Elly Bašić, 2013.
URL= http://www.ellybasic.hr/?page_id=22 (26.6.2016.)
- Duraković Lada, Matetić Ronjgov, Ivan, *Istrapedia*
URL= <http://www.istrapedia.hr/hrv/243/matetic-ronjgov-ivan/istra-a-z/> (30.5.2016.)
- enciklopedija.lzmk.hr, Leksikografski zavod Miroslav Krleža,
URL= <http://enciklopedija.lzmk.hr/clanak.aspx?id=13435> (14.5.2016.)
- Novak Josip, Na današnji dan umro je varaždinski dirigent i zborovođa Tomislav Miškulin
URL= <http://evarazdin.hr/kultura/na-danasnji-dan-umro-je-varazdinski-dirigent-i-zborovoda-tomislav-miskulin-355260/> (4.7. 2016.)
- Pleše Branko, Demarin Josip, Hrvatski biografski leksikon, Leksikografski zavod Miroslava Krleže
URL= <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=4520> (2.4.2016.)
- Holjevac Tuković, Ana, Društveno- gospodarske reforme 1950.-1952. i njihov odraz na upravu Narodne Republike Hrvatske

URL= hrcak.srce.hr/file/11120 (23.6.2016.)

- Koncertna direkcija Zagreb, Antonio Janigro

URL= <http://www.antoniojanigro.hr/hr/o-janigru> (23.6.2016.)

16. Sažetak

Ovaj rad donosi pregled ostavštine Jože Požgaja pohranjene u Zavičajnoj zbirci 'Insulana', Knjižnice Nikola Zrinski u Čakovcu. Ostavština se sastoji od 10 mapa s dokumentima koji svjedoče o radu i životu Jože Požgaja kao istaknutog glazbenog pedagoga, zaljubljenika u glazbu, koji je strastveno prenosio svoje znanje, talent i iskustvo budućim generacijama, a svojim radom doprinio unapređenju kako glazbenog odgoja u školama, tako i glazbene struke općenito. Ostavština Jože Požgaja predstavlja zanimljivu i sadržajnu cjelinu unutar fonda Zavičajne zbirke 'Insulana', a obuhvaća još uvijek nedovoljno istražene interese i rad Požgaja. U radnji je naglasak na opisu dokumenata sagledanih iz povijesne perspektive, u kontekstu glazbenog života vremena u kojem su nastajali, a u budućnosti bi svakako bilo vrijedno i korisno istražiti i njihovu glazbeno- pedagošku dimenziju.

Ključne riječi: Joža Požgaj, ostavština, glazbena pedagogija, glazbeno obrazovanje nakon II. svjetskog rata

Abstract

This paper provides an overview of the legacy of Joža Požgaj which is stored in the Country collection "Insulana", in Library Zrinski in Čakovec. The legacy consists of 10 folders with documents that bear witness to the work and life of Joža Požgaj as a prominent music educator, music lover, who not only conveyed his knowledge, talent and experience to future generations, but also a person whose work contributed to the advancement of music education in schools and the music profession in general. The legacy of Joža Požgaj represents an interesting and meaningful unit within the Country collection 'Insulana', but includes still insufficiently explored interests and work of Joža Požgaj. In this thesis, the emphasis will be on the description of the documents viewed from a historical perspective, in the context of the musical life of the time in which they were built, and in the future it would certainly be valuable and useful to explore their musical and pedagogical dimension.

Key words: Joža Požgaj, legacy, music pedagogy, music education after World War II

Zahvale

Veliku zahvalnost, u prvom redu dugujem svojoj mentorici, doc.dr.sc. Ladi Duraković jer je uvijek imala strpljenja i pronašla vremena da odgovori na sve moje upite i nedoumice, te je svojim stručnim idejama, uputama i opaskama pomogla u realizaciji i unaprjeđenju mog diplomskog rada.

Zahvaljujem i svim svojim kolegama i kolegicama koji su bili uz mene tijekom studija i učinili mi studentske dane ljepšima, kao i profesorima na suradnji i znanju kojeg su mi prenijeli.

Posebnu zahvalu upućujem svojoj obitelji na nesebičnoj podršci i roditeljima koji su bili uz mene u svakom trenutku i bez kojih ne bi bilo moguće sve ovo što sam do sada postigla.

Također, zahvaljujem g. Borivoju Radojčiću, voditelju Zavičajne zbirke 'Insulana' i g. Ladislavu Vargi, voditelju kulturnih djelatnosti Centra za kulturu Čakovec, na ustupljenim podacima i materijalima korištenima pri izradi rada, svim djelatnicima Knjižnice 'Nikola Zrinski' Čakovec, te svima koji su posredno i neposredno sudjelovali u realizaciji ovog rada.

Veliko HVALA svima!